

**GÜVENE DAYALI BİR İŞLEM TÜRÜ OLARAK
ALACAĞIN TEMİNAT AMAÇLI TEMLİKİ**

CEYHUN EMRE BABACAN

**ÖZYEGİN ÜNİVERSİTESİ
KASIM, 2025**

GÜVENE DAYALI BİR İŞLEM TÜRÜ OLARAK ALACAĞIN TEMİNAT AMAÇLI TEMLİKİ

Ceyhun Emre Babacan

Özel Hukuk

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Evrim Kerman

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özyeğin Üniversitesi
İstanbul

Kasım, 2025

GÜVENE DAYALI BİR İŞLEM TÜRÜ OLARAK ALACAĞIN TEMİNAT AMAÇLI TEMLİKİ

Jüri:

Dr. Öğr. Üyesi Evrim Kerman, Danışman
Özel Hukuk Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Topaloğlu
Özel Hukuk Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ekin Şentürk
Özel Hukuk Bölümü
Marmara Üniversitesi

Kabul Tarihi: 25.11.2025

Bu yazdığım yüksek lisans tezini aileme ithaf ediyorum.

ORİJİNALLİK BEYANI

Bu tez çalışmasının tek yazarı olduğumu ve bu tez metninin düzeltmeler de dahil olmak üzere tez jürisi tarafından kabul edilen ve onaylanan son metin olduğunu beyan ederim. Bu çalışmadaki tüm veri ve bilgiler araştırma etiği kuralları ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun olarak elde edilmiş, üretilmiş ve sunulmuştur. Tüm bilgimi, fikir, düşünce ve telif hakkıyla korunan her türlü materyali standart referans kurallarına uygun olarak sunduğumu, bu tezin orijinalliğini ve herhangi bir bölümünün başka bir yükseköğretim kurumundaki bir diploma programına sunulmadığını beyan ederim.

Ceyhun Emre Babacan

ÖZET

Günümüzün ekonomik koşulları, kredi veren alacaklıları, kredi alan borçlulara karşı kanunda düzenlenen teminatlardan farklı nitelikte güvence arayışına itmiştir. Yüksek enflasyonun paranın değerini düşürmesi, alacaklıların alacaklarını tahsil etmesini güçleştirirken; borçlular açısından da mevcut teminat araçlarının yetersizliği yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, uygulamada hem alacaklıya hem de borçluya esneklik sağlayan teminat amaçlı inançlı işlemler, yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. İnançlı işlemler, taraflar arasındaki güven unsuruna dayanmakla birlikte, bu güvenin zamanla zedelenmesi teminat amacından sapmalara ve ek hukuki uyumsuzlıklara yol açabilmektedir. Bu tezde, güvene dayalı bir işlem türü olarak teminat amaçlı alacağın temlik kurumu hem borçlar hukuku hem de ispat hukuku bakımından incelenmiştir. Çalışmanın amacı, teminat amaçlı inançlı devirlerin hukuki niteliğini, unsurlarını ve geçerlilik koşullarını açıklamak, uygulamada karşılaşılan görüş ayrılıklarını değerlendirmek ve bu kurumun taraflara sağladığı avantajlar ile doğurabileceği riskleri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: İnanan, inanılan, inanç anlaşması, alacağın devri, geri temlik borcu

ABSTRACT

The economic conditions of the modern era have compelled creditors to seek forms of security beyond those explicitly regulated by statutory law in order to safeguard their claims against debtors. The devaluation of money caused by high inflation has rendered the recovery of receivables increasingly difficult for creditors, while the inadequacy of existing security instruments has prompted debtors to explore alternative mechanisms. In this context, fiduciary transactions established for security purposes have become widely utilized in practice, as they offer flexibility to both creditors and debtors. Although such transactions are fundamentally based on mutual trust between the parties, the erosion of this trust over time may lead to deviations from the intended security purpose and give rise to further legal disputes. This thesis examines the assignment of receivables for security purposes as a form of fiduciary transaction, from the perspectives of both the law of obligations and the law of evidence. The objective of the study is to analyze the legal nature, essential elements, and validity requirements of fiduciary transfers established for security purposes, to evaluate the differing judicial and doctrinal interpretations encountered in practice, and to present the advantages and potential risks that this legal institution entails for the parties involved.

Keywords: Fiduciant, fiduciary, fiduciary agreement, assignment of receivables, obligation of re-assignment

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezimi yazarken yaşadığım zorlu süreçte bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve tezi bitireceğime dair inançlarında hiçbir zaman şüpheyi düşmeyen anne ve babama teşekkür ederim.

Tez konumu seçerken bana Alacağın Temlik ile ilgili bir tez yazabileceğim konusunda fikir veren Prof. Dr. Çağlar Özel'e teşekkür ederim. Değerli hocamın bu fikri beni bu alanda tez yazmaya iten temel nedenlerden biri oldu.

Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Evrim Kerman'a yapıcı ve sabırlı tutumu nedeniyle teşekkür ederim. Bu zorlu süreçlerden daha önce geçmiş olan danışmanım psikolojik olarak baskı altında hissetmemem ve tezime emek vermem konularında beni daima teşvik etti.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alarak beni onurlandıran ve değerli katkılarıyla tezimin nihai hâlini almasına katkı sağlayan hocalarım Prof. Dr. Mustafa Topaloğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Ekin Şentürk'e teşekkür ederim.

Bunun haricinde, yüksek lisans eğitiminin ilk iki döneminde aldığım seçmeli derslerde bize ders veren değerli hocalarıma; kayıt, ders seçimi ve diğer idari konularda bana yardımcı olan tüm idari personele; bana her zaman arkadaşlıklarını ve güler yüzlerini esirgemeyen sınıf arkadaşlarıma ve sivil hayatımda tez konumdan bahsettiğimde beni ilgiyle dinleyen herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ORİJİNALLİK BEYANI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. İNANÇLI İŞLEM KAVRAMI VE İNANÇLI İŞLEMLERİN İSPATI.....	3
2.1 İnançlı İşlem Kavramı	3
2.1.1 Hükmen Teslimle Olan Karşılaştırma ve İİK m. 188 Bakımından Değerlendirme	6
2.1.2 İnançlı Temliğin Taşınmaz Rehniyle ve Alacağın Devriyle Olan Farkları	8
2.2 İnançlı İşlemin Yapılma Nedenleri	12
2.2.1 Teminat İşlevi	13
2.2.2 Gizlemek	14
2.2.3 Alacaklılardan Mal Kaçırmak	15
2.2.4 Kanunların Elverişsiz Hükümleri Nedeniyle	18
2.3 İnançlı İşlemin Çeşitleri	18
2.3.1 Saf İnançlı İşlemler	20
2.3.2 Karma İnançlı İşlemler	21
2.4 Karma İnançlı İşlemlerin Unsurları ve Geçerliliği	21
2.4.1 İnanç Sözleşmesi	23
2.4.2 Kazandırıcı İşlem	26
2.5 Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin Geçerliliği	30
2.5.1 Genel Olarak	30
2.5.2 Kazandırmanın Hukuki Sebep Bakımından Geçerliliği	30
2.5.3 Şekil Bakımından Geçerlilik	31
2.6 Yargıtay Kararları ve 6100 Sayılı HMK Kapsamında Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin İspatı	33
2.6.1 Genel Olarak	33
2.6.2 Delil Sözleşmesi Vasıtasıyla İspat	38

2.6.3 İkrar ile İspat.....	39
2.6.4 Senetle İspat ve Senetle İspat Kuralının Bir İstisnası Olarak Yazılı Delil Başlangıcıyla İspat.....	43
2.6.5 Yemin ve Ticari Defterler ile İspat.....	52
2.7 Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin İspatına İlişkin Değerlendirmelerimiz.....	54
3. GÜVENE DAYALI BİR İŞLEM TÜRÜ OLARAK ALACAĞIN TEMİNAT AMACIYLA DEVRİ.....	55
3.1 Teminat Amaçlı Alacağın Temlik Kavramı	55
3.1.1 Tercih Edilme Nedenleri.....	55
3.1.2 Konusu.....	56
3.1.2.1 Mevcut Alacaklar.....	58
3.1.2.2 Müstakbel Alacaklar	58
3.1.2.2.1 Devir Anında Mevcut Bir Hukuki Temele Dayanan Müstakbel Alacakların Devri.....	59
3.1.2.2.2 Devir Anında Her Türlü Hukuki Temelden Yoksun Müstakbel Alacakların Devri.....	60
3.1.2.3 Dayandığı Hukuki İşlemin Kesin Hükümsüzlüğü, Sona Ermiş Alacaklar, Eksik Borçlar ve İkinci Devir	61
3.1.3 Alacağın Teminat Amacıyla Devrine Konu Olamayacak Alacaklar.....	63
3.1.3.1 Kanun Gereği Temlik Edilemeyecek Alacaklar	63
3.1.3.2 İşin Niteliği Gereği Temlik Edilemeyecek Alacaklar.....	64
3.1.3.3 Sözleşmeyle Kararlaştırılan Temlik Engelleri	66
3.1.4 Benzer Kurumlardan Ayırt Edilmesi	67
3.1.4.1 Alacak Rehni ile Karşılaştırılması	67
3.1.4.2 İfa Yerine ve İfa Uğruna Alacağın Devrinin Alacağın Teminaten Devriyle Olan Benzerlik ve Farkları.....	69
3.1.5 Hukuki İlişkinin Tarafları	71
3.1.6 Unsurları	72
3.1.6.1 İnanç Sözleşmesi.....	72
3.1.6.1.1 İnanç Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	72
3.1.6.2 Teminat Sözleşmesi Olması.....	73
3.1.6.3 İnanç Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler	73

3.1.6.3.1 Genel Olarak	73
3.1.6.3.2 Vekâlet Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği	75
3.1.6.3.3 TBK m. 97 Hükümünün Uygulanabilirliği	77
3.1.6.3.4 Rehin Hükümlerinin Uygulanabilirliği	79
3.1.6.4 Alacağın Devri İşlemi	81
3.2 Tarafların Hak ve Borçları	83
3.2.1 İç İlişki Bakımından	83
3.2.1.1 İnananın (Devredenin) Yükümlülükleri	84
3.2.1.1.1 Teminat Konusu Alacağın İnanılana Devredilmesi Yükümlülüğü..	84
3.2.1.1.2 Alacak Hakkına İlişkin Bilgi ve Belgeleri İnanılana Sunma Yükümlülüğü	86
3.2.1.1.3 Teminatı Tehlikeye Düşürmemek ve Zarara Yol Açabilecek Davranışlardan Kaçınma Yükümlülüğü	86
3.2.1.1.4 Asıl Alacağın Karşılanması Amacıyla İnançlı Devre Konu Alacağa Başvurulmasına Katlanma ve Asıl Alacak Karşılanmadığı Ölçüde İnanılana Ödeme Yükümlülüğü	90
3.2.1.2 İnanılanın Yükümlülükleri	91
3.2.1.2.1 Alacak Hakkını Özenle İdare Etme ve Muhafaza Yükümlülüğü	92
3.2.1.2.2 Alacağı Teminat Amacıyla Sınırlı Kullanma ve Teminat Amacına Aykırı Tasarruftan Kaçınma Yükümlülüğü	93
3.2.1.2.3 Asıl Borcun Sona Ermesi Hâlinde Teminat Konusu Alacağın İadeten Devri Yükümlülüğü	94
3.2.1.2.4 Asıl Borcun Kısmen veya Tamamen Ödenmemesi Hâlinde Alacağın Tahsilinden Artan Miktarı İade Yükümlülüğü	97
3.2.1.3 Kanuni Garanti Yükümlülüğünün Teminat Amaçlı Devirler Bakımından İncelenmesi	98
3.2.2 Dış İlişki Bakımından	102
3.2.2.1 Genel Olarak	102
3.2.2.2 Borçlunun İnanılana Karşı Sahip Olduğu Savunma İmkânları (TBK m. 186–188 Kapsamında)	103
3.2.2.3 Teminat Amaçlı Devir Konusu Alacağın İnanılan ile Üçüncü Bir Kişi Arasında Müteakip Bir İşleme Konu Edilmesi Durumu	107

3.2.2.4 İnananın Korunması Sorunu	107
3.3 Hukuki İlişkinin Sona Ermesi	110
3.3.1 Genel Olarak	110
3.3.2 Amacın Gerçekleşmesi	112
3.3.3 Kararlaştırılan Sürenin Dolması	112
3.3.4 İnanç Sözleşmesinin Hükümsüzlüğü	113
3.3.5 Fesih Hali	115
3.3.6 Taraflardan Birinin Ölümü	117
3.3.6.1 İnanılanın Ölümü	117
3.3.6.2 İnananın Ölümü	119
3.3.7 Sona Ermenin Sonuçları	119
4. SONUÇ	121
KAYNAKÇA	125

KISALTMALAR LİSTESİ

BK: 08 Mayıs 1926 tarih ve 366 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 818 sayılı Mülga Borçlar Kanunu

c.: cümle

Dpn.: dipnot

E.: Esas

eTK: 29.06.1956 tarih ve 9353 Sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

f.: fıkra

H.D.: Hukuk Dairesi

HMK: 04.02.2011 tarih ve 27836 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

HMUK: 18.06.1927 tarih ve 622, 623, 624 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İcra ve İflas Kanunu

İİK: 19 Haziran 1932 tarih ve 2128 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 2004 sayılı

K.: Karar

m.: Madde

NK: 05.02.1972 tarih ve 14090 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 1512 Sayılı Noterlik Kanunu

s.: Sayfa

TBK: 4 Şubat 2011 tarih ve 27836 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

TİTRK: 28.10.2016 tarih ve 29871 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 6750 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu

TK: 22.12.1934 tarih ve 2892 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 2644 sayılı Tapu Kanunu

TL: Türk lirası

TMK: 8 Aralık 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

TST: 17.08.2013 tarih ve 28738 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan Tapu Sicili

Tüzüğü

TTK: 14.02.2011 tarih ve 27846 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 6102 Sayılı Türk
Ticaret Kanunu

vd.: ve devamı

1. GİRİŞ

Günümüzün ekonomik koşulları, kredi veren alacaklıyı, kredi alan borçluya karşı kanunda düzenlenen teminatlardan farklı teminatlar aramaya itmiş olup durum borçlu taraf için de benzer niteliktedir. Yüksek enflasyon nedeniyle paranın değer kaybetmesi, ekonomik olarak zor durumda olan borçluya karşı genel haciz yoluyla takip yapan alacaklı için bir handikap oluşturmaktadır. Aynı teminatlardan olan rehin hakkında ise İİK m. 45 uyarınca öncelikle rehinin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapılması gerekliliği, alacaklının alacağına kavuşmasını engellemektedir. Şahsi teminatlara gelecek olursak, borçlunun kefil bulmasının zorluğu ve kefalet sözleşmesinin sıkı geçerlilik koşullarına bağlı tutulması; garanti sözleşmesinde ise garanti verene, borçludan önce ve borcun tamamı için başvurulması gerekliliği dezavantajlıdır.

Tüm bu olumsuzlukların bertaraf edilmesi adına, inananın temel borç ilişkisindeki borcuna teminat olması gayesiyle alacağını veya mülkiyet hakkını inanılana devretmesi; inanılanın ise borcun vadesinde ödenmemesi durumunda, alacağı veya mülkiyet hakkına dayanan şeyi paraya çevirerek alacağını tahsil etmesi temeline dayanan teminat amaçlı inançlı işlemler, uygulamada geniş bir yer tutmaktadır.

Teminat amaçlı inançlı işlemler, amaç bakımından kendine özgü özellikleri nedeniyle hem kredi borçlusu inanana hem de kredi alacaklısı inanılana avantaj sağlasa da taraflar arasındaki güven unsurunun kırılabilirliği teminat amacından sapmalara yol açabilmektedir. Hukuki ilişkinin başında taraflar birbirlerine güvenmekteyken, ilişkinin kurulmasından sonra bu güvene tezat davranışlar sergilenebilmekte ve bu durum, taraflar arasında ek birtakım taleplerin ileri sürülmesine sebep olabilmektedir.

Bu minvalde, tezimizin amacı güvene dayalı bir işlem türü olarak teminat amaçlı

alacağın temliki kurumunu okuyucuya ana hatlarıyla anlatmak; konuyu, alacak ya da mülkiyet hakkına dayalı teminat amaçlı inançlı devirlerin unsurlarına ve ispatına yer vererek İspat Hukuku bakımından da ele almak ve uygulamada görüş birliği bulunmayan konularda özgün fikirlerimizi belirterek, kurumun taraflara sağladığı avantajları ve dezavantajları göz önüne sermektir.

Tezimizin “Giriş” başlığını taşıyan bir numaralı bu bölümünde konuya genel bir giriş yapılmış ve çalışmanın amacı ifade edilmiştir.

İki numaralı bölümde, inançlı işlem kavramı; inançlı işlemin yapılma nedenleri, inançlı işlemin çeşitleri, karma inançlı işlemlerin unsurları ve geçerliliği, teminat amaçlı inançlı işlemlerin geçerliliği, Yargıtay kararları ve 6100 sayılı HMK kapsamında teminat amaçlı inançlı işlemlerin ispatı ile bu konudaki değerlendirmelerimize yer verilmiştir.

Üç numaralı bölümde, güvene dayalı bir işlem türü olarak alacağın teminat amacıyla devri kurumu, kavramın tanımından başlayarak hukuki ilişkinin kurulmasından sona ermesine kadar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Dört numaralı sonuç bölümünde ise, tezimizin amacı doğrultusunda tespitlerimizden yola çıkarak vardığımız sonuçlara yer verilmiştir.

2. İNANÇLI İŞLEM KAVRAMI VE İNANÇLI İŞLEMLERİN İSPATI

2.1 İnançlı İşlem Kavramı

İnançlı sözleşmeler; inananın (itimat edenin) bir hakkını belirli bir süre veya amaçla inanılana (mutemedede) geçirmeyi, inanılanın da devire konu hakkı inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp amaç gerçekleşince veya süre dolunca hakkı tekrar inananı devretmeyi yüklediği sözleşmeler olarak tanımlanabilir¹. Bir diğer tanım verecek olursak inancılı işlem; taraflarını inanan ve inanılanın oluşturduğu, teminat sağlamak veya yönetim amacıyla inananın malvarlığına dahil bir eşyayı ya da hakkı inanılana kazandırdığı ve bunun üzerine inanılanın inancın konusu mal veya hak üzerindeki tasarruf yetkilerini inancın sözleşmesi adı verilen bir sözleşmeyle sınırladığı ve yine bu sözleşmeyle taraflarca güdülen amaç gerçekleştiğinde inancın konusunu iade etmeyi taahhüt ettiği hukuki işlem olarak tanımlanabilir.

İnançlı işlem kavramı Roma Hukukundan gelmektedir. Roma Hukukunda inancılı işlemler “*fiducia*” kavramıyla adlandırılmıştır. *Fiducia* kelimesi; “güvenmek”, “inanmak” anlamlarına gelen “*fides*” kelimesinden türemiştir². *Fides* verilen söze uygun olarak duyulan güvene layık olunduğunu gösterecek şekilde, dürüstçe hareket etmek anlamına gelmektedir. Romalılar *res mancipi* olarak sınıflandırılan önemli malların devrini, *fiducia* olarak adlandırılan; taraflardan birinin özel bir anlaşma ile düzenlenen

¹ Tanımlar için bkz. ÖZKAYA, Eraslan: Açıklamalı – İçtihatlı İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 33; ESENER, Turhan: Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956, s. 144; ALTAŞ, Hüseyin/KURT, Leyla Müjde: “İnançlı İşlemler”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2), 2002, s. 2; BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Dora Yayıncılık, Bursa 2022, s. 60; CANSEL, Erol/ÖZEL, Çağlar: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 195; ÖZSUNAY, Ergun: Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1968, s. 1; REİSOĞLU, Safa: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 114-115; UYGUR, Atiye B.: “Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GÜHFD), 10(1-2), 2006, s. 172.

² MATGATCHEV, Ivan P.: “Fiducia Cum Creditore Contract in EU Law”, Konferans, Kopenhag Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Metro 1, Fiolstræde 4-6, Kopenhag, Danimarka, 10 Eylül 2009, s. 3, <https://ssrn.com/abstract=1474199> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1474199> (e.t. 12.02.2025).

geri verme yükümlülüğü altına girerek diğer taraftan malı devralması işlemiyle yapıyorlardı. Bu sözleşmede *fiducia* veren diğer bir deyişle inanan ve *fiducia* alan inanılan olmak üzere iki taraf mevcuttu. İnanılan daima borç altında olup mülkiyetini devraldığı malı *pactum fiduciae* uyarınca elinde bulundurmak ve sonrasında inanana iade etmek zorundadır³. İnançlı işlemler Cermen Hukukunda (*treuhand* veya *Salunann*), İngiliz Hukukunda ise (*trust*) isimleriyle anılıp incelenmişlerdir⁴.

Yargıtay bir kararında⁵ inanç sözleşmesini “Bilindiği üzere; inanç sözleşmesi, inananla inanılan arasında yapılan, onların hak ve borçlarını belirleyen, inançlı muamelenin sona erme sebeplerini ve devredilen hakkın, inanılan tarafından inanana geri verme (iade) şartlarını içeren borçlandırıcı bir muameledir.” şeklinde tanımlamıştır⁶.

Hukukumuzda inançlı işlem yapılmasını yasaklayan bir kural olmadığı gibi inançlı işlemleri doğrudan düzenleyen bir kural da bulunmamaktadır⁷. TBK m. 26’da

³ ŞEKER, Melih: Roma Hukuku’nda Fiducia (İnançlı İşlem) ve Türk Hukuku Üzerindeki Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 6. İnanılan alacaklı inanç konusu malı üçüncü kişiye devrettiğinde inanan istihkak davası (*rei vindicatio*) açamazdı. İnana inanç konusu mala bir zarar geldiğinde inanılana karşı kişisel bir dava niteliğinde olan *actio fiduciae* açabilirdi. Davayı kaybeden inanılan *infamia* (namus kaybı) sonucuyla karşılaşır.

⁴ ÖZKAYA, s. 33.

⁵ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T. 15.02.2022, E. 2021/2462, K. 2022/1132, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.10.01.2024)

⁶ Benzer yönde tanımlar için bkz. Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T. 06.12.2006, E. 2006/12674, K. 2006/14491; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T. 23.10.2008, E. 2008/11704, K. 2008/12209; Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T. 11.03.2015, E. 2015/3040, K. 2015/2660. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.20.01.2024)

⁷ “İnançlı işlemin pozitif hukukumuzda dolayısıyla yer aldığı ileri sürülmekte, TMK’nın 690. ve İİK’nın 118. maddesi buna örnek olarak gösterilmektedir.” (Bkz. HALMAN ÇETİN, Emine: Tasarrufun İptali, Muvazaa, İnançlı İşlem ve Nam-ı Müstear, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022, s. 376.) İİK m. 118, ihale usulü uygulanarak satılan hacizli malın bedelinin ödenmesi ve malın ihale alıcısına teslimiyle ilgilidir. Maddenin birinci fıkrası uyarınca, ihalenin feshi talep edilse dahi ihale alıcısına satış bedelini belirlenen süre içerisinde ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Kanaatimizce, ihalenin istikrarı ilkesi uyarınca getirilen bu hükümde yazılı yükümlülüğün yerine getirilmesi inançlı işlem olarak nitelendirilemez. Zira, icra mahkemesi ihalenin feshine karar verdiğinde, ihale alıcısının mülkiyet hakkı geriye dönük olarak ortadan kalkar. İnançlı işlemde esas olan, yukarıda da belirttiğimiz üzere, taraflar arasındaki güven unsurudur. Mahkeme kararıyla mülkiyetin ortadan kalkması ve ihale alıcısının belirlenen süre içerisinde ihale bedelini ödemesi zorunluluğu, taraf iradesinden bağımsızdır. TMK m. 690 hükmü ise, paylı mülkiyette paydaşların olağan yönetim işlerini oyçokluğu veya oybirliği olmadan yapabileceğini düzenler. Kanunla küçük onarımları ve tarımsal işlemleri tek başına yapmaya yetkili kılınan paydaşların bu durumu, yönetim amaçlı inançlı işlemlere benzemektedir. Ancak, inançlı

düzenlenen sözleşme serbestisi ilkesi taraflara inançlı işlem yapma salahiyeti vermektedir lakin sözleşme serbestisi de sınırsız değildir⁸. TBK m. 27 uyarınca kanunların emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin hükümsüzdür.

İnançlı işlem, taraflarca kararlaştırılan amaca göre kullanılmak ve gerektiğinde tekrar inanana devredilmek üzere inanana ait devredilebilir bir hakkın inanılana devredilmesi olarak özetlenebilir⁹. İnançlı işlemler kanun tarafından düzenlenmemiş olup muvazaalı olmadıkları veyahut kanuna karşı hile kastı taşımadıkları takdirde geçerli oldukları kabul edilmektedir. Kanuna karşı hile kanun koyucunun yasakladığı bir işlem veya sonuca başka bir hukuki işlemle ulaşılması demektir¹⁰. Örneğin, boşanmada eşten mal kaçırmak amacıyla yapılan inançlı devirler hukuka aykırı olduklarından ötürü kesin hükümsüz olacaklardır¹¹.

İnançlı işlemle aynı amacı güden hukuki işlemlerden daha güçlü bir hukuki

işlemlerde taraf iradesi ön planda tutulmalıdır. Kanunun verdiği bir yetkinin yerine getirilmesi veya kanunun yüklediği bir borcun ifa edilmesi, taraf iradesiyle bir tutulamaz. Bu nedenle, her iki kanun hükmünde yazılı hukuki durumların inançlı işlem olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

⁸ ALTAŞ/KURT, s. 9; OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: “Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MHB), No. 19, 1–2 (1999), s. 671.

⁹ İnanç sözleşmesine devredilebilen haklar konu olabilir. Bunlar arasında yoğunluğu aynî haklar oluşturur. Taşınır ve taşınmaz mallar inanç sözleşmesine konu olabilir. Devredilebilen sınırlı aynî haklar da inanç sözleşmesine konu edilebilir. Ancak doğrudan doğruya hak sahibi tarafından kullanılması gereken intifa hakkı, nafaka alacağı veya ölünceye kadar bakma sözleşmesinde bakım alacaklısının hakkı inançlı işleme konu olamaz. Burada bütünü saymak mümkün olmamakla birlikte, aile ve miras hukukundan kaynaklanan devri caiz olmayan idare ve faydalanma hakları da inançlı işlemlere konu olamaz.

¹⁰ İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: “Kanuna Karşı Hile Kavramının Boşanma (Aile) Hukukundaki Görünümünün Suç Genel Teorisi Meseleleri Bağlamında İrdelenmesi”, TADD, S. 12, s. 261.

¹¹ “Mahkemece, borçlu hakkında 01.03.2012 tarihinde takip başlatıldığını ve aciz halinde olduğunu, takipten sonra 23.03.2012 tarihinde, 29.800 TL’ye diğer davalıya sattığını, dava konusu taşınmazın 1/2 hissesinin davacı eşe ait olduğu, davalı borçluyu tanıyan alıcının ikamet ettiği yer de dikkate alındığında, paylı mülkiyete sahip taşınmazın boşanmanın hemen sonrasında başlatılan takipten 22 gün sonra satın alınmasının hayatın olağan akışına uygun olmadığı ve devrin mal kaçırma amacı ile yapıldığından bahisle davanın kabulüne karar verilmiş; hüküm, davalılar vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosya içerisindeki bilgi ve belgelere mahkeme kararının gerekçesinde ve değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve davalıların arkadaş oldukları sabit olup, 1/2 hissesinin boşandığı davacı alacaklı eşe ait olan taşınmazın borçlu tarafından kısa sürede satışının yapılması İİK’nun 280.maddesi kapsamında bulunmasına göre davalılar vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanunun uygun bulunan hükmün ONANMASINA ...28.03.2017 günü oybirliğiyle karar verilmiştir.” (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, T. 28.03.2017, E. 2015/2434, K. 2017/3317, <https://karararama.yargitay.gov.tr> (e.t. 06.10.2025)).

durum yaratılmak istenmektedir. Bir malvarlığı değerinin idaresi için idare edecek kişiye temsil yetkisi verilebilecekken, bu kişiye malvarlığı değerinin mülkiyeti nakledilmekte veya bir alacağın teminatı olarak bir eşya üzerinde rehin kurmak mümkünken, bunun yerine alacaklıya eşyanın mülkiyeti devredilmektedir.

2.1.1 Hükmen Teslimle Olan Karşılaştırma ve İİK m. 188 Bakımından Değerlendirme

Taşınır mülkiyetinin hükmen teslimini düzenleyen TMK m. 766 hükmü ile emre veya hamiline yazılı senetlerin tahsil veya karşılık teşkil etmek amacıyla devredildiği durumlarda, devredene masadan çıkarma hakkı tanıyan İİK m. 188 hükmünün inançlı işleme ilişkin dolaylı düzenlemeler olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu hükmün uygulanabilmesi için ilgili hamiline veya emre yazılı senetlerin sırf bedelinin tahsili amacıyla veya ileride muaccel olacak bir borcun ödemesini oluşturması amacıyla ciro veya devredilmesi gerekmektedir¹². Ayrıca inanana İİK m. 188 uyarınca ayırma hakkı tanınabilmesi için iflas açıldığında senetlerin müfliste olması ve bedellerinin tahsil edilmemiş olması gerekir. Bu husus haricinde hükmen teslimi düzenleyen TMK m. 766 ‘da zilyetler arasındaki ilişki inançlı işlem yoluyla açıklanabilir. Örneğin, otomobilini satan bir kişinin tekrardan sattığı otomobili kiralayarak kullanması hükmen teslime örnek verilebilir¹³. Hükmen teslim yoluyla taşınır rehni kurulamayacağını belirtmek gerekir. Her ne kadar 01.01.2017 tarihli 6750 Sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni

¹² İleride muaccel olacak bir borcun ödemesini oluşturmak amacıyla kıymetli evrakın ciro edilmesi öğretide “inançlı temlik cirosu” olarak adlandırılmıştır. Bir nevi gizli bir rehin cirosu olan inançlı temlik cirosuyla, inanılan konumundaki alacaklıya teminat sağlama amacıyla kıymetli evrak devredilmektedir. Unutulmamalıdır ki bir ödeme aracı olan çeklerde rehin cirosu batıldır. Uygulamada bankalar, rehin cirosuyla devralmadığı çekler hakkında inançlı temlik yoluna başvurmaktadırlar. Konu ile ilgili bkz. PULAŞLI, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s. 275; POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, s. 213-214.

¹³ Her ne kadar uç bir örnek olsa da bu tür tasarruf işlemleri alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla kullanılabilir. Örneğin; göstermelik olarak düşük bir kira bedeli kararlaştırılan bir kira sözleşmesi ve mülkiyetin ileride geri alınabileceği umuduna dayanan inançlı temlik, borçlu inananın malvarlığını (ör. aracını) icra yoluyla veya ihale usulüyle satımdan koruyabilir.

Kanunu ile birtakım istinaslar getirilmiş¹⁴ ise de teslim şartlı rehin ilkesinden kaynaklanan olumsuzluklar tamamen bertaraf edilememiştir.

Hükmen teslimde yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere amaçlanan şey zilyetliği devreden kişinin malın dolaysız zilyedi olarak kalabilmesidir. Zilyetliği devralan ise asli dolaylı zilyet statüsünde olmaktadır. Güven temelli bir ilişki olmasına rağmen taşınmazların teminat amacıyla inançlı devrinden farklı bir müessesedir. Öncelikle hükmen teslim taşınır mallar için söz konusuyken taşınmazlar bakımından söz konusu değildir. Taşınmazını satan kişinin sattığı taşınmazda kiracı olarak veyahut intifa hakkı sahibi olarak kalabilmesi mümkündür fakat taşınmazı satın alan mülkiyet hakkına dayalı tüm hak ve yetkileri kullanabilecektir ve tasarruf yetkisi ona ait olacaktır. Dolayısıyla hem taşınır hem taşınmaz mallar inançlı işleme konu olduğunda malın zilyetliği ve mülkiyeti tam olarak inanılana geçirilmelidir.

Bir inanç ilişkisinde de taşınmazın devrinden sonra ürün kirası sözleşmesi yapılarak taşınmazın getirisinden inananın faydalanması sağlanabilir. Bu durumda inanan taşınmazdan elde ettiği mahsulü satarak inanılana olan temel borç ilişkisindeki borcunu ödeyebilir lakin bu durum birtakım riskleri de içinde barındıracaktır. Öncelikle inanılan taşınmazı üçüncü bir kişiye devrettiğinde kira sözleşmesi TMK m. 1009 ve TBK m. 312 uyarınca şerh edilmediği takdirde yeni malik, kiracıyı tahliye edebilecektir. Akabinde bu durumda inanan yeni malike karşı tapu iptal tescil davası açamayacak ancak yeni malikin kendisine zarar vermek için taşınmazı devraldığı ve bu hususu

¹⁴ “TİTRK m. 1(1), ‘finansmana erişimi’ kolaylaştırmaktan söz etmektedir. Kanun’un teslimsiz taşınır rehnini yayma gayesi, finansman ihtiyacını gidermesi kolaylaştırılmak istenen kişiler için söz konusudur. Bu kişiler, TİTRK m. 3’te rehin veren — esasen lehine rehin verilen — olarak sayılan kişilerdir. Ayrıca TİTRK, TMK’nın teslimli taşınır rehnini esas alan sistemini bertaraf etme amacı gütmemekte, yalnızca m. 3’te sayılan kişilerin finansman gereksinimlerinin karşılanması bakımından bir alternatif sunmaktadır. Bir başka deyişle taraflar dilerlerse TMK’nın teslimli taşınır rehni hükümlerine, dilerlerse TİTRK’in teslimsiz taşınır rehnine imkân tanıyan hükümlerine göre rehin tesis edebilirler.” Bkz. KAYIKLIK, Abdurrahman: “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nun ‘Ticari İşlem’ Kıtası ve Taraf Bakımından Uygulama Alanı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 2, 2021, s. 1517-1518.

ispatladığı takdirde yeni malikten tazminat talep edebilecektir. İnanılana karşı ise yöneltebileceği tek talep iade hakkına dayalı olarak TBK m. 112 vd. göre tazminat olacaktır.

Ürün kirası sözleşmesi şerh edildiği takdirde inanan kendini yeni malikin kiracısı olarak bulacaktır. Ancak, taşınmazın mülkiyet hakkının yeniden kendisine döneceğine yönelik güvene binaen inanılanla inanç sözleşmesi akdeden inananın güveni taşınmazının yeniden kendisine döneceği noktasında boşa çıkacaktır. İnanılan zaten taşınmazı üçüncü kişiye satarak temel borç ilişkisinden kaynaklanan alacağına kavuşmuş olacaktır ve varsa artık değeri inananı iade edecektir. Bu durumda inananın inanılana karşı tek başvurabileceği yol sözleşmeye aykırılık nedeniyle tazminat davası açmak olacaktır. Zira, her ne kadar inananın temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcu sona ermiş ve artık değer kendisine iade edilmiş olsa da inanılanın taşınmazı üçüncü kişiye devretmesi inanç sözleşmesine aykırıdır.

2.1.2 İnançlı Temliğin Taşınmaz Rehniyle ve Alacağın Devriyle Olan Farkları

İnançlı konusu hak, rehin hakkından farklı olarak, teminat altına aldığı alacağa bağlı ferî bir hak değildir¹⁵. Bu itibarla, örneğin, temel borç ilişkisine konu olan alacak hakkı inanılan tarafından üçüncü kişiye temlik edildiğinde, inananın inanılana borcuna teminat olarak devrettiği taşınır veya taşınmazın inançlı mülkiyeti, alacağı temlik alana kendiliğinden geçmeyecektir¹⁶. Rehinde ise rehinli alacak devredildiğinde rehinli

¹⁵ Rehin hakkının varlığı tamamen geçerli bir alacağın varlığına bağlıdır. Geçersiz bir alacağa dayanılarak tapu kütüğüne yapılan ipotek tescili yolsuzdur. Alacak el değiştirdiğinde ipotek de kendiliğinden el değiştirir. Alacak sona erdiği zaman ipoteğin de sona ermesi, rehin hakkının ferî bir hak olduğuna işaret eden bir diğer olgudur. Bkz. DOĞAN, Murat: “Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıt Rehni”, Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EBYÜHFD), C. 12, S. 3-4, 2008, s. 182; GÜRPINAR, Damla: “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehininin Teslime Bağlı Taşınır Rehni Kurallarından Ayrılan Yönleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD), C. 19, S. 1, 2017, s. 120; ALTAŞ/KURT, s. 9.

¹⁶ AYDINCIK, Şirin: “Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temliki”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM), C. LXIV, S. 1, 2006, s. 132 vd., s. 145.

alacağı devralan kendiliğinden yeni rehin hakkı sahibi olacaktır¹⁷. Yeni rehin hakkı sahibi adına taşınır mallarda zilyetliğin devri taşınmaz mallardaysa ipotek tescili yapılmalıdır. Sözleşmelerin nisbiliği ilkesi gereğince temel borç ilişkisine konu alacak hakkını inanılandan devralan üçüncü kişi temel borç ilişkisindeki inanandan alacağı devralan sıfatıyla borcun ifasını talep edebilse de teminat amaçlı temlik edilen malın maliki inanılandan inanç konusu malın mülkiyetinin kendisine devrini talep edemeyecektir. Bir örnek verecek olursak A adlı şahıs B oto galerisi sahibi bay B ‘den 100.000,00 TL bedelli otomobili 60.000,00 lirasını peşin 40.000,00 lirasını ise inanç sözleşmesi yaparak almış olsun. 40.000,00 TL ödeninceye kadarsa motosikletini B’ye devretmiş olsun. B bu 40.000,00 TL’lik alacağını C ye temlik ettiğinde C 40.000,00 TL’nin ifasını A’dan talep edebilir fakat motosikletin mülkiyetinin kendisine geçirilmesini talep edemez çünkü sözleşme devredilmemiştir. İnanç sözleşmesinin devredilmesi için TBK m. 205 uyarınca inanan A’nın da rızası aranır ve sözleşme devrinde gerçekten motosikletin mülkiyeti de C’ye geçer yani C inanılan konumuna gelir. Son celsede C A’dan 40.000,00 TL’nin ifasını ister. Bu durumda A, B ile yaptığı inanç sözleşmesi devredildiği için motosikletin mülkiyetinin kendisine geçirilmesi için B’ye istihkak davası açamaz.

İnanılan temel borç ilişkisine dayanan alacağını üçüncü kişiye ivazlı olarak temlik etmiş olsaydı TBK m. 191’de yazılı olan garanti yükümlülüğü uyarınca üçüncü kişiye karşı borcun varlığını ve borçlunun (inananın) ödeme gücüne sahip olduğunu garanti etmiş olacaktı. Bu durumda inanılan maddede TBK m. 193’te yazılı olan ve alacağı ivazlı olarak devralan üçüncü kişi tarafından kendisine yöneltilebilecek talepleri

¹⁷ DAYINLARLI, Kemal: Borçlar Kanununa Göre Alacağın Temliki, 1. Baskı, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara, 1993, s. 196; DİREN, Duygu: “Alacağın Devrinin Hüküm ve Sonuçları”, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 56.

inanandan temlik aldığı malı satarak karşılayabilecektir¹⁸. Görüleceği üzere teminat amaçlı inançlı temlikle karmaşık hukuki ilişkiler de kurulabilmektedir.

Öte yandan rehin hakkında uygulanan ve TMK m. 873 'te düzenlenen *lex comissoria* yasağı inançlı işlemler yönünden kısıtlı bir biçimde uygulanır¹⁹. Taşınmaz rehni alacaklıya muaccel bir borca ilişkin alacağını kısmen ya da tamamen elde edememesi ihtimaline karşılık teminat sağladığı alacağını rehin konusu taşınmazın değerinden öncelikli olarak elde etmesini sağlar²⁰. *Lex comissoria* yasağı olarak adlandırılan ilke taşınmazlar açısından TMK m. 873/f.2'de "*Borcun ödenmemesi halinde rehinli taşınmazın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine ilişkin sözleşme hükmü geçersizdir.*" olarak düzenlenmiştir. Öncelikle, inançlı temlikte inanılana rehin hakkı gibi sınırlı bir ayni hak sağlanmamakta mülkiyet doğrudan inanılana geçmektedir²¹. Borç henüz muaccel olmadan mülkiyetin alacaklıya geçmesi yönündeki anlaşmalar kesin hükümsüzdür fakat borç muaccel olduktan sonra taşınmazın rehin alacaklısında kalması ifa yerine edim olarak hüküm ifade edecektir²². Bu durumda kanunun rehin borçlusunu koruyan hükümlerinin kapsamı dışına çıkmış olacaktır. Taraflar irade serbestisi ilkesi uyarınca bir borç ilişkisinde borçlanılmış olan edimden başka bir edimin verilmesi suretiyle ifanın yapılabileceğini kararlaştırabilirler. Asıl edimden başka bir

¹⁸ BÜYÜK, Yasin: Alacağın Devrinde Garanti Sorumluluğu, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2023, s. 238.

¹⁹ İnançlı işlemlerde taşınmaz mülkiyetinin alacaklıya devri, taşınmazların teminat amaçlı inançlı işlemler devrinin ana unsurudur. Bu devir, teminat altına alınan borcun ifa yerine ya da ifa uğruna değil; inanç anlaşmasından kaynaklanan ve inananın asli edimi olan teminat amacıyla gerçekleştirilen mülkiyeti devir borcunun ifası amacıyla yapılmaktadır. Bkz. AYANOĞLU MORALI, Ahu: Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s. 225.

²⁰ Bkz. ANTALYA, Osman Gökhan/TOPUZ, Murat: Eşya Hukuku, Cilt: IV/1, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 119; GÜVENÇ, Özgür: Taşınmazların İnançlı İşlemler Devri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 92; BİLGİLİ, İbrahim Oğuz: Taşınmazların Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler Devri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 69.

²¹ GÜVENÇ, s. 94; ÖZTÜRK, Gülay: İnançlı İşlemler, Yetkin Yayınları, Ankara, 1998, s. 111.

²² KUNTALP, Erden: "Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı", İnan Kıracı'ya Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 151-162, s. 155; NOMER, Haluk Nami: "Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar ile İnanç Sözleşmeleri ve Lex Commissoria Yasağı", Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul, 2016, s. 2007-2015, s. 2012.

edim ile ifanın yapılmasına ifa yerine edim denir²³. İfa yerine edim borcun yenilenmesi değildir burada yalnızca borcun konusu değişmektedir. Çünkü, ifa henüz yerine getirilmediğinden, asıl sözleşme devam etmekte, asıl sözleşmenin içinde mevcut olan ifa yerine edim sözleşmesi asıl edimin değiştirilerek ifasını öngörmektedir²⁴. Gerçekten de rehin alacaklısı temel borç ilişkisindeki edimin ifası yerine malın mülkiyetine kavuşmaktadır fakat bu durumda rehin hakkının fekki ve tescilin rehin hakkı alacaklısı adına yapılması gerekir. Uyuşmazlık vukuunda ifa yerine edim anlaşmasının mevcut olduğunu ispatta menfaati olan rehin alacaklısı kanıtlamalıdır. İnançlı işlemler bakımındansa TMK m. 873'ün uygulama alanı olmadığı kanaatindeyiz²⁵.

Lex commissoria yasağıyla ilgili bir diğer tartışma konusu ise temel borç ilişkisindeki borcun ifa edilmemesi halinde taşınmaz mülkiyetinin inanılarda kalmaya

²³ NOMER, Haluk Nami: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 299.

²⁴ YALMAN, Süleyman: “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ocak 1995, s. 495-512, s. 507.

²⁵ “... Diğer bir bakış açısıyla taşınmazın mülkiyeti inanılana (alacaklıya) geçmiştir. Taşınmazda inanarak satanın (borçlu) mülkiyet hakkı kalmadığı gibi, alıcının bu mülkiyet hakkı üzerinde kurulmuş olan bir rehin hakkından da söz edilemez. Bu durumda; gayrimenkul rehni bakımından geçerliliği olan M.K.nun 873. maddesinin inanç sözleşmelerine dayalı temlike konu taşınmazlar bakımından uygulama yeri olmadığı da kuşkusuzdur. Nitekim bu düşünce Hukuk Genel kurulunun 23.5.1990 gün ve 1990/1-202-315 sayılı kararında da aynen benimsenmiştir. Bilindiği gibi, inanç sözleşmeleri, tarafların karşılıklı iradelerine uygun bulunduğu için, onlara karşılıklı borç yükleyen ve alacak hakkı veren geçerli sözleşmelerdir. (Borçlar Kanunu mad.81) Anılan sözleşmelerde, taraflar, sözleşmenin kendilerine yüklediği hak ve borçları belirlerken, inançlı işlemin sona erme sebeplerini; devredilen hakkın inanılan tarafından inanana iade şartlarını, bu arada tabii ki süresini de belirleyebilirler. Bunun dışında, akde aykırı davranışın yaptırımına da sözleşmelerinde yer verebilirler. Buna dair akit hükümleri de Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20 maddelerine aykırılık teşkil etmediği sürece geçerli sayılır. İnanç sözleşmesine ve buna bağlı işlemle alacaklı olan taraf, ödeme günü gelince alacağını elde etmek için dilerse; teminat için temlik edilen şeyi “ifa uğruna edim “olarak kendisinde alıkoymaya başlayabilir; o şeyi, açık artırma yoluyla veya serbestçe satın satış bedelinden alma yoluna da başvurabilir. Bu sonuçlar kendine özgü bu akdin tabiatında mevcuttur. Sözleşme ile öngörülen ifa süresi içerisinde, sırf sözleşmeyi imkânsız kılmak amacıyla muvazaalı olarak yapılan temliklerin yasal koruma altında tutulamayacağı izahtan varestedir...” Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T. 08.12.2011, E. 2011/12531, K. 2011/12571, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.25.02.2024) Yukarıda borcun muaccel olmasından sonra rehin konusu malın mülkiyetinin rehin hakkı sahibine geçeceğini ve bu geçişin temelinin zorlama bir görüş olsa da ifa yerine edim olabileceğini tartıştık. Yukarıda yer verdiğimiz Yargıtay kararında ise inançlı işlemler bakımından TMK madde 873'ün uygulanamayacağı ve borç muaccel olduğu takdirde inanılanın kendisine temlik edilen hakkı ifa uğruna edim olarak kendisinde alıkoymaya başlayacağı yönünde hukuki değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme yerinde ve pratiktir çünkü inanan ifa yerine edimde olduğu gibi borcunu borç konusundan başka bir şeyi vererek ifa etmek istememekte sadece borcuna teminat oluşturmak istemektedir.

devam edeceği yönünde bir kaydın inanç anlaşmasında yer almasıdır. Bu tür bir kaydın geçerli olduğunu kabul etmek için borç ödenmediğinde inanılanın taşınmazın satımını sağlamak suretiyle borcu ve ferilerini tahsil edip artık değeri ise inanana geri vermesi gerekir. Yukarda da bahsettiğimiz üzere her şartta mülkiyetin inanılarda tutulacağının kararlaştırılması yasağa aykırılık oluşturacaktır²⁶.

Son celsede rehin hakkı tesis edilmesi durumunda İİK m. 206'da rehinli alacaklılara öncelik tanınması rehin hakkı sahibine adi alacaklılara nazaran tahsil avantajı sağlamaktadır²⁷. Özellikle sabit dereceler sisteminin uygulandığı hukuk sistemimizde birinci sıradaki rehin sahibinin mülkiyet hakkına sahip olmaya kıyasla pek bir kaybı olmadığı görülecektir. Ayrıca boş bırakılan dereceler bakımından daha sonra rehin de tesis edilebileceğinden borçlunun rehin tesis etmesi inançlı işleme göre kendisine daha fazla yarar sağlayabilecektir²⁸. Borçlu taşınmazını farazi değerler biçiminde ayırdığı derecelerle birçok alacaklıya rehin hakkı sağlayabilecek her bir alacaklı ise yalnızca o derecenin azami limitine kadar alacağına kavuşabilecektir. Sıra ile derece kavramı uygulamada karışmaktadır ve bunlar birbirlerinden farklı kavramlardır. Gerçekten de derece taşınmazın farazî parçalara bölünmesi ile ortaya çıkan değerdir. Buna karşılık, sıra ise rehinli alacaklıların birbirleri ile arasındaki öncelik ilişkisini ifade etmektedir. Alacaklının sırası bulunduğu dereceye göre belirlenir²⁹.

2.2 İnançlı İşlemin Yapılma Nedenleri

İnançlı işlemler ekonomik gereksinimlerden ötürü ortaya çıkmışlardır. Kanuni

²⁶ Bkz. AYANOĞLU MORALI, s. 229 vd.; BİLGİLİ, s. 60-61.

²⁷ Bkz. SİLAY, İrem: Mülkiyetin Teminat Amacıyla Devrinin İnançlı İşlemler Bakımından Değerlendirilmesi, T.C. KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Eylül 2020, s. 59.

²⁸ BİLGİLİ, s. 72.

²⁹ Bkz. KÖROĞLU, Ebru: Türk Hukukunda Sabit Derece Sistemi ve İstisnaları, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 12.

düzenlemeler kimi zaman tarafların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. İnançlı işlemlerin daha iyi anlaşılabilmesi için tarafları inançlı işlem yapmaya iten ekonomik nedenleri incelemek gerekmektedir. İnançlı işlemlerin yapılma nedenlerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

2.2.1 Teminat İşlevi

İktisadi hayatta kredi temin etmek suretiyle nakit para bulmak önemli bir yer tutar. Kredi teminini sağlamak için çeşitli kredi kuruluşları kurulmuştur ve bunlardan en çabuk akla geleni bankalardır. Kredi kuruluşlarının yeterli olmaması istenen ölçüde ve hızda kredi sağlamamaları ve kredi almak isteyenleri bir malını veyahut hakkını teminat amacıyla devretmeleri yönünde zorlamaları kredi almak isteyenleri inançlı işlemler yapmaya itmiştir.

Bilindiği üzere hukukumuzda teminatlar ayni teminat ve şahsi teminat olarak ayrılmıştır³⁰. Rehin gibi ayni teminatlar alacaklının alacağını, belirli bir şey ya da hak üzerinde elde etmesi amacıyla borçlunun genel malvarlığının haricinde ayni hak tesis edilmesidir³¹. Taşınmazlar bakımından yukarıda da bahsettiğimiz üzere rehin hakkı gündeme gelmekteyken taşınırlar bakımındansa mülkiyeti saklı tutma kaydıyla satış bir ayni teminat türüdür (TMK m. 764-765). Bu tarz bir satışta alıcı malın zilyetliğine sahipken satıcı ise mülkiyet hakkını korumaktadır.

Şahsi teminatlar olan kefalet, garanti sözleşmesi ve üçüncü kişinin fiilini üstelenmeye gelecek olursak kefalete ilişkin TBK m. 603 diğer şahsi teminatlara da uygulanmakta; hukuki işlem yapabilme ehliyeti, eşin rızası ve geçerlilik şekli olarak

³⁰ Bkz. BARLAS, Nami: “Yeni Medenî Kanunun Aynî Teminatlara İlişkin Düzenlemeleri”, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan, C. II, İstanbul, 2003, s. 569 vd., s. 569-570; TURAN, Ramazan: “Teminat Altına Alınmış Alacakların Devri”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 45 (Ocak 2021), s. 53-76, s. 66.

³¹ BİLGİLİ, s. 58.

yazılı şekilde yapılma zorunluluğu şahsi teminat alınmasını zorlaştırmaktadır³². Adi kefalette önce borçluya başvurulmadığında kefil tartışma def'i ileri sürebilir. Yani alacaklı taraf öncelikle asıl borç ilişkisindeki borçluyu takip etmek zorundadır. Alacaklı tarafın alacağını kısmen veya tamamen elde edememesi halinde ise kefile başvurma hakkı bulunmaktadır. Bu bakımdan adi kefilin borcu talidir³³. Buna karşın müteselsil kefalette, kefil, TBK m. 586/f.1'e göre müteselsil kefil sıfatıyla veya bu anlama gelen herhangi bir ifadeyle alacaklıya karşı asıl borçlunun borcunu ifa etmemesinin sonuçlarından şahsen sorumlu olmayı taahhüt etmektedir³⁴.

Taşınır rehininde ise belli istisnalar haricinde TMK m. 939/f.1 uyarınca zilyetliğin devrinin şart olması borçluyu taşınırdan faydalanarak borcunu ödemekten mahrum bırakmaktadır.

Teminat amacıyla yapılan inançlı işlemlerle kredi veren taraf mülkiyet hakkının verdiği geniş yetkilerle donanmakta borç vadesinde ödenmediğinde devredilen hakkı, taşınır veyahut taşınmaz eşyayı rehlin paraya çevrilmesi yoluna başvurmaksızın paraya çevirerek alacağını tahsil etmektedir. İnanılanın tam hak sahibi kılınması inanan için birtakım riskler barındırır da inançlı işlemler vasıtasıyla borçlu daha süratli bir şekilde kredi bulabilmekte kredi veren alacaklı ise borcun ödenmemesi durumunda girişeceği icra takibinden ve uzun bir süre verdiği paraya kavuşamama riskinden kurtulmaktadır.

2.2.2 Gizlemek

İnançlı işlemin en önemli fonksiyonlarından biri olan gizlemek insan doğasına içkindir. Bazı kimseleri yaptıkları hukuki işlemleri gizlemeye iten nedenler ekonomi gibi maddi veyahut itibar gibi manevi olabilir.

³² GÜVENÇ, s. 27–28.

³³ EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 876.

³⁴ TEKE, Süleyman: Müteselsil Kefalet (TBK m. 586), İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022, s. 37.

Gizleme çeşitli şekillerde olabilir. Bir kişinin bir taşınmazı edinmek için dolaylı temsilci kullanması, borçluyla muhatap olmamak için alacağını bir başkasına temlik ederek tahsil etmesi³⁵ ve bir kimsenin aldığı bir malı etrafın merakından kurtulmak adına belli bir süre sonra geri almak maksadıyla bir başkasına devretmesi en yaygın örneklerdir.

2.2.3 Alacaklılardan Mal Kaçırma

Alacaklılardan mal kaçırma amacıyla da inancılı işlemlere sıklıkla başvurulmaktadır. Borçlu, alacaklının başlatabileceği bir icra takibinde mallarının haczedilip satılması riskini bertaraf etmek adına mallarını veyahut haklarını güvendiği bir kişiye devretmektedir. Tehlike geçtikten sonraysa bu devrettiği malvarlığı değerlerini aralarındaki anlaşma uyarınca üçüncü kişiden geri temlik almaktadır³⁶. Mal kaçırma amacı güdüldüğünde yapılan inancılı işlem muvazaalı olarak kabul edilmektedir³⁷.

Doktrinde VON TUHR tarafından ortaya atılan görüşe göre alacaklının mallarına el atmasını engellemek amacıyla inananın inancılı işlem yapması muvazaalı olmayacaktır ve TBK m. 27'de yazılı olan kesin hükümsüzlük yaptırımıyla karşılaşmayacaktır³⁸. Yazarın bu görüşünün temelinde kanunun alacaklılardan mal kaçırmayı ahlaka aykırı olarak kabul etmediği düşüncesi yatmaktadır. Kanunda var olan özel düzenlemeler alacaklıları zarar vermek amacıyla gerçekleştirilen fiillerden korumaktadır. İnananın alacaklıları inananana ait talep hakkını (İnanç sözleşmesine konu

³⁵ AYANOĞLU MORALI, s. 31.

³⁶ ÖZSUNAY, s. 29; AYANOĞLU MORALI, s. 31; PARLAK BÖRÜ, Şafak: "Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşlemle Devri", Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBDD), S. 128, Ankara, 2017, s. 231-272, s. 235.

³⁷ ÖZSUNAY, s. 29; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. I, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 366.

³⁸ BİLGİLİ, s. 11.

olan hakkın yeniden edinilmesine ilişkin talep hakkından bahsedilmektedir.) haczettirebileceklerdir fakat bu durumda inanılana karşı bu hakkın kullanılması temel borç ilişkisindeki borcun ödenmesine bağlı olacaktır. Alacaklıların talep hakkı haczi neticesinde temel borç ilişkisindeki borcu ödeyerek inanana halef oldukları düşünülürse tescil alacaklılar adına yapılmalı akabinde taşınmazın satılması suretiyle alacaklılar tatmin edilmelidir. Zira, alacaklılar mülkiyet hakkı inananda olan taşınmazı veyahut inanılana temlik edilen alacak hakkını haczettiremezler ancak ideyi talep hakkı haczi sonunda yaptıkları ödeme taşınmazın alacaklılar adına tescili sonucunu doğurur. İnanç konusu alacak hakkı olduğu takdirde de inanılan alacak hakkını inanılanın alacaklılarına geri temlik etmelidir. Temel borç ilişkisinde inanana ait olan borcu kapatmaları alacaklıların cebinden nakit çıkmasına neden olacaktır. Malvarlıklarının pasifi artacaktır. Bu durumda kanaatimizce vekâletsiz iş görme hükümlerine dayanarak alacaklılar bu eksilmeden dolayı oluşan talep haklarını borçluya karşı yöneltebileceklerdir.

Vekâletsiz iş görme hallerinde iş sahibinin temel yükümlülüğü, iş görenin malvarlığındaki eksilmeyi gidermektir. Alacaklılar yaptıkları masrafları ve varsa zararlarını TBK m. 529 uyarınca iş sahibi inanandan talep edebileceklerdir³⁹. Bu masraflara yapıldığı günden itibaren niteliğine göre faiz işleyecektir. Örneğin, alacaklıların adlarına tescilin yapılmasını sağlamak adına ödedikleri tapu harcı ve inanılanın TBK m. 876 uyarınca isteyebileceği diğer masrafları karşılamaları masraflara örnek olabilecektir. Alacaklıların ifa ettiği iş sahibi inananın temel borç ilişkisine dayanan borcuna faiz işlemişse bu zarar olarak kabul edilebilecektir. Zira, iş sahibi inananın borcunu vadesinde ödememesi nedeniyle ana paraya faiz işlemiştir ve işleyen

³⁹ ERDOĞAN, İsmahan Gülen: “Türk Hukukunda Vekâletsiz İş Görmenin Yeri ve Niteliği”, Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, Aralık 2023, s. 489.

faizi iş gören alacaklılar ödemişlerdir.

Sonuç olarak kanaatimizce VON TUHR tarafından ileri sürülen bu görüş inanan, inanılan ve alacaklılar üçgeninde inanana ait iadeyi talep hakkını haczettiren alacaklılar ve inanılan lehine olup belki de tek malvarlığı inanılana devrettiği taşınmaz veya alacak hakkı olan inananın menfaatine aykırı sonuçlara yol açmaktadır. Ortaya karışık bir hukuki durumun çıkması da cabasıdır fakat borçlunun bilerek borç altına girmesi ekonomik durumunu kendi eliyle bozması hukuk sisteminin veyahut alacaklıların suçu değildir⁴⁰.

Yukarıda anlatılan haricinde hâkim görüşe bakacak olursak alacaklılar TBK m. 19'a dayanarak açacakları bir davayla muvazaanın tespitini talep etme hakkına sahiptirler⁴¹. Gerçekten de ortada inanılanı malik kılmak için yapılmış bir devir veyahut temel ilişkiden kaynaklı bir borç olmadığının ispat edilmesi halinde inanılan adına yapılan tescilin hukuki sebebini teşkil eden inanç sözleşmesinin, resmi şekil şartına riayet edilmiş olsa da muvazaadan ötürü kesin hükümsüz olduğu tespit edilecektir. Bu durum mutlak muvazaaya örnek olacaktır çünkü görünürde inanç sözleşmesi hukuki sebebiyle yapılmış bir tescil vardır fakat gerçekte inanan ve inanılanın hiçbir işlem yapma amacı yoktur.

Alacaklılar İİK m. 277 vd. uyarınca tasarrufun iptalini de talep etme hakkına sahiptirler⁴². Alacaklıların bu davayı açmadan önce muvazaanın tespiti yönünde bir dava açmaları lehlerine olabileceği gibi bu davada da bunu ileri sürebilirler. Derdest

⁴⁰ VON TUHR, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı, çev. Cevat Edege, C. I-II, Yargıtay Yayınları, Ankara, 1983, s. 276.

⁴¹ ŞAFAK, Ali: Teminat Amaçlı Alacağın Temliki, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 54.

⁴² Borçlu haciz veya iflas kararı öncesinde dilediği gibi malvarlığında tasarrufta bulunabilmektedir. En yalın tabirle borçlunun mal kaçırmasını önlemek için alacaklılara tasarrufun iptali davası açma hakkı tanınmıştır. "İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen tasarrufun iptali davası borçlunun üçüncü kişiyle karşılıklı yaptığı ve alacaklısını zarara uğratmak (mal kaçırmak) maksadıyla gerçekleştirilen tasarrufların (işlemlerin) tesirini sonlandırmak için açılan, temelinde alacak hakkı bulunan, eda davası niteliğinde şahsi bir davadır." Bkz. UYAR, Talih/UYAR, Alper/UYAR, Cüneyt: İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, 4. Baskı, Bilge Yayınevi, 2011, s. 1003.

olan bir muvazaanın tespiti davası mevcutsa tasarrufun iptali davasına bakan hakim bu hususu bekletici mesele yapmalıdır.

Tasarrufun iptali veya muvazaanın tespiti davası açıldığı takdirde alacaklılar hukuken korunmuş olacaklardır ve inanana ait talep hakkını haczettirmelerine gerek kalmadığı için ceplerinden temel borç ilişkisini ifa etmek adına para çıkmayacaktır. Borçlu inanansa temel borç ilişkisine dayanan borcunu inanılan talep ettiği takdirde ifaya mahkûm olacaktır ve alacaklılar inanılana muvazaalı olarak devredilen taşınmazı dava kabul edildiği takdirde haczettirebileceklerdir.

2.2.4 Kanunların Elverişsiz Hükümleri Nedeniyle

Kanunun sunmuş olduğu araçlar kimi zaman taraflara amaçlarını gerçekleştirme konusunda yeterli gelmemektedir. Kanunda düzenlenen aynı teminatlar alacaklıya alacağına kavuşması için icra takibi yoluna başvurma külfetini borçluya ise mallarının haczedilmesi yükünü yüklemektedir. Alacağın teminat amaçlı devrinde alacaklı inanılan alacağına kavuşmak için taşınmaz rehininde olduğu gibi önce rehinin paraya çevrilmesi yoluna (İİK m. 45) başvurmak zorunda kalmaksızın taşınmazı üçüncü bir kişiye satarak veya tahsil ederek alacağına kavuşabilmektedir.

2.3 İnançlı İşlemin Çeşitleri

Tarafların inanç anlaşmasından kaynaklanan hak ve borçları belirlenirken, öncelikle inanç anlaşmasındaki düzenlemenin, anlaşmada düzenleme olmayan konularda, saf inançlı işlemlere vekâlet hükümlerinin⁴³, karma inançlı işlemlereyse rehin ve vekâlet hükümlerinin⁴⁴ kıyasen uygulanması gerektiğine yönelik görüşler

⁴³ ALTAŞ/KURT, s. 7-8; ÖZSUNAY, s. 45; ÖZTÜRK, s. 67.

⁴⁴ YILMAZ, Süleyman/PINAR Hamdi: “İnançlı İşlemlerin Muvazaalı İşlemlerle Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 68, S. 4, 2019, s. 959-998, s. 970.

mevcuttur. Saf inançlı işlemlerde; inanılan, vekâlet sözleşmesi hükümlerine kıyasen, inanç konusunu özenle idare etmek, inanana hesap vermek, sır saklamak, inanç ilişkisi sona erince inanç konusunu inanana iade etmekle yükümlü olup; inanç konusu idaresi sırasında zarara uğramışsa inanandan zararının tazminini isteme, kararlaştırılmışsa veya halin icabı gerektiriyorsa inanandan ücret talep etme hakkına sahiptir. Karma inançlı işlemlerde; inanılan, inanç konusunu özenle muhafaza etmek ve kullanmak, inanç konusu üzerinde teminat amacının gerekli kılmadığı tasarruflarda bulunmamak, inançlı işlemle teminat altına alınan borcun ödenmesi halinde inanç konusunu inanana iade etmekle yükümlü olup⁴⁵ inanç konusunun kendisine devrini talep etme, borcun ödenmemesi halinde inanç konusunu paraya çevirip alacağını bu tutardan karşılama haklarına sahiptir. Karma inançlı işlemlerde inanan borcunu ödemediği takdirde inanç konusunun paraya çevrilmesine katlanmak zorundaysa da satış bedelinden alacak karşılandıktan sonra kalan kısmın iadesini inanılandan talep etme hakkını haizdir.

İnançlı devirle birlikte inanılanın herhangi bir kazandırmada olduğu gibi inanç konusunu kazanmasının İcra İflas Hukuku bakımından da önemli sonuçları vardır. İnanılanın alacaklıları inanç konusu eşya veya hakkı cebri icra takibine konu edebilirler. Bu durumda, inanan, hacizli mala istihkak iddiasında bulunamaz; adi bir alacak olan inanç konusunun iadesine ilişkin talep hakkına dayanarak sıra cetveline katılabilir. Öte yandan inanılanın iflası halinde, inanç konusu eşya veya hak iflas masasına dâhil olur. Bu durumda, kural olarak, inanan istihkak iddiasında bulunarak inanç konusunu masadan çıkartmaya yetkili değildir; onun yapabileceği inanç konusunun iadesine ilişkin talep hakkı için iflas masasına başvurmadır.

⁴⁵ AYANOĞLU MORALI, s. 104–105.

2.3.1 Saf İnançlı İşlemler

Saf inançlı işlemlerde inanılan inanç konusu üzerindeki hakka inananın bizzat kendisinin veya onun belirleyeceği kişinin yararına olmak üzere sahip kılınır⁴⁶. İnanılan inanç konusunu inananın veya onun belirleyeceği üçüncü kişinin emir ve talimatlarına uygun olarak kullanır. Her ne kadar hizmet sözleşmesinde de emir ve talimat verme unsuru söz konusu olsa da saf inançlı işlemler güvene dayalı geçici bir hak devrine dayanırken, hizmet sözleşmesi işçinin işverene bağımlı olarak ücret karşılığı çalışmasına dayanır. İnananın veya inanan tarafından belirlenen üçüncü kişinin menfaatinin ön planda olması menfaatin birden çok kişiye bölünmeksizin tek bir kişiye ait olmasını sağlar ve işleme saflık niteliğini yükleyen de budur⁴⁷. Saf inançlı işlemler esas olarak yönetim amacıyla gerçekleştirilir. İnanılan inanç konusunu taraflar arasındaki inanç anlaşmasına uygun şekilde muhafaza etmek, yönetmek ve inanç ilişkisi bittiğinde, inananın geri devretmekle yükümlüdür⁴⁸. İnanılan inanç konusunu yönetirken yönetimin gerektirdiği hukuki işlemleri yapabilir. İnanç konusu bir alacaksa alacağı tahsil edebilir. Bir malsa saklayabilir, koruyabilir, üçüncü kişiye devredebilir veyahut paraya çevirebilir. Bu hukuki işlemleri yapma hususunda inanılan yetkili kılınmalıdır⁴⁹. Yukarıda da belirttiğimiz üzere vekalet sözleşmesiyle olan benzerliği dolayısıyla vekalet sözleşmesine yönelik hükümlerin saf inançlı işlemler bakımından da uygulanabileceği yönünde görüşler mevcuttur⁵⁰. Saf inançlı işlemlere ana konumuz olmadığı için detaylı bir incelemeden ziyade ana konuyu anlamak bakımından faydalı

⁴⁶ Yararına olmak üzere sahip kılınma kavramıyla kastedilen, inanç konusunun inanılan tarafından inananın menfaatine uygun olarak yönetilmesidir. Saf inançlı işlem tanımı için bkz. ALTAŞ/KURT, s. 7; PARLAK BÖRÜ, s. 241; ÖZTÜRK, s. 67; GÜVENÇ, s. 69; ÖZSUNAY, s. 45; AYANOĞLU MORALI, s. 56; YILMAZ/PINAR, s. 968–969.

⁴⁷ SİLAY, s. 35.

⁴⁸ BERKTAŞ YÜKSEL, Elif: Türk Hukukunda Saf İnançlı İşlemler, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 26.

⁴⁹ AYANOĞLU MORALI, s. 56; ÖZSUNAY, s. 44.

⁵⁰ Bkz. Dpn. 43.

olması gayesiyle değinmiş bulunuyoruz.

2.3.2 Karma İnançlı İşlemler

Karma inançlı işlemler, çoğunlukla, inanılanın alacağına teminat oluşturmak için tesis edilirler⁵¹. İnanılan, kendi alacağını elde edememe riskine karşılık inananın taşınır⁵² veya taşınmaz malının maliki, başkasından olan alacağının alacaklısı ya da inanana ait diğer bir malvarlığı hakkının sahibi kılınmaktadır. Buradaki özel durum inanılan sınırlı ayni hak değil mülkiyet hakkı kazanmaktadır⁵³.

Saf inançlı işlemelerin aksine karma inançlı işlemlerde inananın inanılana emir ve talimat verme hakkı yoktur. Karma inançlı işlemler inanılana diğer ayni teminat türlerinden daha geniş bir yetki sağlamaktadır. Örneğin, rehinle temin edilen alacak bir başkasına devredildiğinde rehin hakkı sahibi de değişecektir fakat inançlı mülkiyette inanılan alacağını üçüncü bir kişiye devrettiği takdirde inançlı temlik edilen malın mülkiyeti üçüncü kişiye geçmeyecektir.

2.4 Karma İnançlı İşlemlerin Unsurları ve Geçerliliği

İnançlı işlemler iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, inançlı devir işlemidir. Bu işlem bir hakkın inançlı olarak bir kimseden diğerine geçmesini sağlayan tasarruf işlemidir. İnançlı işlemin ikinci unsuruysa hakkın devrinin hukuki sebebini oluşturan inanç sözleşmesidir⁵⁴. İnanç sözleşmesi hakkın önce inanılana devrini, sonra da inanana geri verilmesini düzenleyen bir borçlandırııcı işlemidir.

İnanç sözleşmesi hukuki nitelik olarak kanunda düzenlenmemiş, *sui jeneris* bir

⁵¹ BERKTAŞ YÜKSEL, s. 27.

⁵² TMK m. 766/1'e göre, taşınırın hükmen teslimi yoluyla yapılan inançlı işlemler, mülkiyetin devrini sağlamadığından, bu tür bir inançlı işlemin geçerliliğinden bahsedilemez. Bkz. SİLAY, s. 36; ALTAŞ/KURT, s. 5; AYANOĞLU MORALI, s. 82.

⁵³ VARDAR HAMAMCIOĞLU, Gülşah: "Taşınmaz Mülkiyetinin İnançlı İşlemlerle Devri ve Buna İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi", Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, 2020, s. 91.

⁵⁴ SİRMEN, A. Lâle: Eşya Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 338.

sözleşmedir⁵⁵. Bu sözleşme ile taraflar inanılanın inanç konusu üzerindeki yetkilerini, inanç konusunun idaresinin ve kullanılmasının şartlarını, inanç ilişkisinin süresini, sona erme sebeplerini, inanç konusunun ne şekilde iade edileceğini dolayısıyla inanç anlaşmasının nasıl tasfiye edileceğini kararlaştırmaktadırlar.

İnançlı işlemin tasarruf işlemi unsurundaysa hangi hakkın inanılana devredilmek istendiği yönünden bir ayırım yapılması gerekli olup çeşitli haklar bakımından durumu ele alacağız. İnanç sözleşmesinde inanan inanılana bir taşınırın mülkiyetini devretmeyi taahhüt etmişse taşınırın zilyetliğinin inanılana devri gerekir. Yukarda bahis olunduğu üzere zilyetliğin teslimsiz devirlerinden olan hükmen teslimde ise TMK m. 766/f.1.c.2 dikkate alınarak hakim tarafından bir değerlendirme yapılacaktır. Alacak hakkının devri ise ister tahsil ister teminat amacıyla yapılsın yazılı olarak yapılmalıdır (TBK m. 183). Hamiline yazılı senetlerin inançlı devri senedin zilyetliğinin mülkiyeti devretmek amacıyla inanılana nakledilmesiyle gerçekleştirilir (TTK m. 647/f.1). Emre yazılı senetlerin inançlı devri içince senedin ciro edilmesi ve buna ek olarak senedin zilyetliğinin mülkiyeti devir amacıyla inanılana nakledilmesi (TTK m. 647/f.2) olmak üzere iki tasarruf işleminin varlığı gereklidir⁵⁶. Nama yazılı senetlerin inançlı olarak

⁵⁵ “... İnanç sözleşmesine ve buna bağlı işlemle alacaklı olan taraf, ödeme günü gelince alacağını elde etmek için dilerse; teminat için temlik edilen şeyi ‘ifa uğruna edim’ olarak kendisinde alıkoyabileceği gibi; o şeyi, açık artırma yoluyla veya serbestçe satıp satış bedelinden alma yoluna da başvurabilir. Bu sonuçlar kendine özgü bu akdın tabiatında mevcuttur. Sözleşme ile öngörülen ifa süresi içerisinde, sırf sözleşmeyi imkânsız kılmak amacıyla muvazaalı olarak yapılan temliklerin yasal koruma altında tutulamayacağı izahtan varestedir. Mevcut hukuk sistemimizde herhangi bir düzenleme olmamasına karşın, inanç sözleşmelerinin yukarıda değinilen ilkeler çerçevesinde uygulama yeri bulan kendine özgü bir müessese olduğu, öğreti ve uygulamada kabul edilegelen bir olgudur...” Yargıtay 1. H.D., T. 28.09.2020, E. 2018/5598, K. 2020/4557, <https://www.kazanci.com.tr/> (e.t. 10.06.2023).

⁵⁶ Uygulamada, bankaların rehin cirosu ile devralamadıkları çekler için çoğunlukla inançlı temlik yöntemine başvurdukları gözlemlenmektedir. 6762 sayılı eTK ve 6102 sayılı TTK’da, poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çek için uygulanacağı tek tek belirtilmiştir; ancak her iki kanunda da eski Ticaret Kanunu’nun 601. maddesine veya yeni TTK’nın 689. maddesine herhangi bir atıf yapılmamıştır. Bu durum, çekin rehin cirosu ile devrinin mümkün olmadığını ve rehin cirosu yapılan çekin hamiline herhangi bir hak sağlamadığını göstermektedir. Dolayısıyla, çekin rehin cirosu ile devri yasaklandığı için hamilin hak talebinde bulunması mümkün değildir. Çekin rehin cirosuyla mı yoksa temlik cirosuyla devralındığı hususu incelenirken çek/senet tevdi bordroları incelenmektedir. Cironun inançlı temlik cirosu olduğu çek/senet bordrolarından tespit edilemediği takdirde ticari defterlere başvurulmaktadır. Nitekim

devri için gerekli olan tasarruf işleminde de senet üzerindeki zilyetliğin devrinin yanında, senette tecessüm eden alacağın da inanılana temlik gerekir (TTK m. 647/f.2). Ancak henüz kıymetli evrak niteliğinde bir senede bağlanmamış çıplak paylar da alacağın temlik suretiyle inançlı işlem yoluyla devir konusu edilebilmektedirler.

2.4.1 İnanç Sözleşmesi

İnanç anlaşması inanılanın elde ettiği yetkiye taraflar arasında hüküm doğuracak şekilde sınırlamalar getirmekte ve devrin hukuki sebebini oluşturmaktadır.⁵⁷ İnanç sözleşmesinin genel bir tanımı yapılacak olursa şu tanımlamayı yapmak mümkündür: “İnanç sözleşmesi; inanan ve inanılan arasında, inanana inanç konusunu devretme, inanılana da inanç konusunu sözleşmenin gereğine uygun olarak kullanma ve borcun ifasıyla birlikte inanana iade etme yükümlülüğü getiren sözleşmedir.”⁵⁸ Sözleşmenin taraflarının fiil ehliyetine sahip gerçek ya da tüzel kişi olabilmeleri mümkündür. İnanç anlaşmasının mülkiyetin devrinden önce en geç de devir anına kadar yapılabileceği konusunda görüş ayrılığı bulunmamakla birlikte anlaşmanın devirden sonra yapılabileceği konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. İnanç anlaşmasının devirden sonra yapılamayacağını savunan görüşün⁵⁹ temeli inanç anlaşmasının kurucu ve sınırlandırıcı-bozucu fonksiyonu olmadan tasarruf işlemi niteliğindeki tescil talebinin vücut bulamayacağıdır. Yargıtay inanç anlaşmasının tasarruf işleminden sonra

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 30.05.2018, E. 2017/817, K. 2018/1145, <https://www.kazanci.com.tr/> (e.t. 10.06.2023), kararında da benimsendiği üzere; ciroda yer alan “emrine ödeyiniz” ibaresi, çekin ödeme aracı olması ve kredinin teminat alınarak kullanılacağına ilişkin genel açıklamalar, çekin rehin cirosu ile devredildiğini göstermeyecektir.

⁵⁷ SİLAY, s. 29.

⁵⁸ BİLGİLİ, s. 34; PARLAK BÖRÜ, s. 255; ÖZTÜRK, s. 54; ÖZSUNAY, s. 120; GÜVENÇ, s. 75; ALTAŞ/KURT, s. 4; AYANOĞLU MORALI, s. 99; OKTAY ÖZDEMİR, s. 662; ÖZDEMİR, Furkan: İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2019, s. 69.

⁵⁹ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T. 08.06.2017, E. 2014/22443, K. 2017/3341, Yargıtay Karar Arama Sistemi, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 05.11.2024); ÖZTÜRK, s. 56.

yapılabileceği görüşündedir⁶⁰. İnanç anlaşması nihai amacın taşınmazın mülkiyetini inanılana devretmek olmaması bakımından dar anlamda mülkiyeti devir borcu doğuran sözleşmelerden ayrılır⁶¹. TST m. 16/f.2 anlamında tescilin şarta bağlanması söz konusu olmamakla birlikte inanç anlaşmasında hangi şartlarla taşınmazın iade edileceği açıkça kararlaştırılmaktadır. İnanç sözleşmesini teminat sözleşmelerine dahil etmek mümkündür. İnanç anlaşmasıyla bir borcun ifasına teminat sağlamak amaçlanmaktadır.

İnanç anlaşmasının hukuki niteliği konusunda öğretilerde üç görüş ileri sürülmüştür. Bunlar sırasıyla inanç anlaşmasını saf vekalet sözleşmesi olarak nitelendiren görüş⁶², TBK m. 502/f.2’den yola çıkarak vekalet benzeri bir hukuki ilişki olduğunu belirten görüş⁶³ ve son olarak *sui jeneris* nitelik taşıdığını ileri süren görüşlerdir⁶⁴. TBK m. 502/f.2 “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır.*” şeklindeki lafzıyla vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygun düştüğü ölçüde kanunda yer almayan sözleşme tiplerine de uygulanabileceğini vurgulamıştır. Bu hüküm yorumlandığında iş görme sözleşmelerinin sınırlı sayıda kurulabileceği görüşü⁶⁵ benimsendiğinde inanç sözleşmesinin vekalet sözleşmesi niteliğinde olduğu sonucu ortaya çıkacakken aksi yoruma göreyse hüküm isimsiz sözleşme kurulamayacağı yönünde mutlak emredici bir kaide getirmemektedir⁶⁶. TBK m. 512’de ifade bulan vekalet verenin azil vekilin ise istifa hakkı teminat amaçlı inançlı işlemlerde söz konusu olamaz. İnanana böyle bir hakkın verilmesi durumunda inanan istediği zaman sözleşmeyi feshedecektir ve bu durumda işlemin teminat niteliği ortadan kalkmış

⁶⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 14.07.2010, E. 2010/14-394, K. 2010/395, <https://www.lexpera.com.tr./> (e.t.05.11.2024).

⁶¹ AYANOĞLU MORALI, s. 100-101.

⁶² AYANOĞLU MORALI, s. 105.

⁶³ AYANOĞLU MORALI, s. 105.

⁶⁴ BİLGİLİ, s. 46; AYANOĞLU MORALI, s. 115; ÖZSUNAY, s. 98; ÖZTÜRK, s. 56.

⁶⁵ GÜVENÇ, s. 81.

⁶⁶ BİLGİLİ, s. 42.

olacaktır⁶⁷. İnanç sözleşmeleri vekalet hükümlerinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanacağı kendine özgü (*sui jeneris*) sözleşme olarak nitelendirilmelidir.

İnanç sözleşmesinde tarafların borçları aynı anda doğmamaktadır. İnanılanın borcu inananın kendisine taşınmazı veya alacak hakkını devrettiği anda doğmaktadır ve inananın taşınmazın veya alacak hakkının iadesi dışındaki yan borçları devir borcunun karşılığını oluşturmayacağı için sözleşme eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁶⁸. Aksi görüşler de mevcut olup inanç anlaşması başka bir sözleşmenin içerisine kayıt düşülerek dahil edildiği takdirde inançlı mülkiyet yoluyla teminat sağlama borcu inananın karşı edimini oluşturabilecektir. Bu durumda tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmeden bahsedilebilecektir⁶⁹. İnanç anlaşması tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak kabul edildiği takdirde inanan teminat vermeyen inana karşı TBK m. 97’de düzenlenen ödemezlik def’ini ileri sürebilecektir ya da TBK m. 123 ile 125 arasında düzenlenen imkanlardan yararlanabilecektir⁷⁰. Yargıtay kimi kararlarında TBK m. 97 hükmünü inanç anlaşmaları için de uygulamıştır ve inanç anlaşmalarını tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak kabul etmiştir⁷¹.

Öğretide eksik iki tarafa borç yükleyen vekalet sözleşmelerinde TBK m.

⁶⁷ SİLAY, s. 43.

⁶⁸ ÖZSUNAY, s. 122; ESENER, s. 147.

⁶⁹ BİLGİLİ, s. 46-47.

⁷⁰ KANİTİ, Salomon: Akdin İfa Edilmediği Def’i, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1962, s. 63.

⁷¹ “... Somut olaya gelince; tarafların aralarında haricen düzenledikleri bila tarihli ve protokol başlıklı belgeye göre; davacının davalıya olan borçları karşılığında teminat teşkil etmek üzere çekişmeli taşınmazın devredildiği, 31.12.2003 tarihine kadar davacı ...'nin borçlarının tamamını ödemesi halinde taşınmazın iade edileceğinin; belirtilen tarihte borçlar ödenmediği takdirde ise, protokolün geçerliliğini yitireceğinin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, eldeki davada geçerli bir inanç sözleşmesinin bulunduğu, zira, anılan belgenin, 5.2.1947 tarihli, 20/6 sayılı İnançları Birleştirme Kararında öngörülen ispat koşulunu içerdiği kuşkusuzdur. Ancak; davacının karşılıklı edimleri içeren inanç sözleşmesine dayanarak taşınmazın tapu kaydının iptalini ve adına tescilini isteyebilmesi için TBK'nin 97. maddesi hükmü gereğince öncelikle kendi edimini yerine getirmesi zorunludur. Hal böyle olunca, mahkemece, davacı ile davalı arasındaki borç miktarının ve borcun davalı ...'a ödenip ödenmediğinin belirlenmesi, ödenmediğinin saptanması halinde TBK'nin 97. maddesi uyarınca davacıya borç para miktarını mahkeme veznesine depo etmesi için süre verilmesi, yatırdığı takdirde bu paranın davalıya ödenmesi koşulu ile tapu kaydının iptali ile davacı adına tesciline karar verilmesi gerekirken, değinilen yön üzerinde durulmaksızın yazılı olduğu üzere hüküm kurulması doğru değildir...” Yargıtay. 1. H.D., T. 05.03.2020, E. 2018/5182, K. 2020/1623, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 10.01.2025).

508/f.1’de düzenlenen vekilin aldıklarını vekalet verene verme yükümlülüğü ile TBK m. 510/f.1 de düzenlenen vekalet verenin verdiği avanslar, yaptığı giderleri ödemek ve yüklendiği borçlardan onu kurtarma yükümlülüğü arasında karşılıklı iki edimin mübadelesi benzeri bir durum olması nedeniyle TBK m. 97’nin uygulanabileceği savunulmaktadır⁷². Teminat amaçlı inançlı işlemlerde teminat borcun karşılığını oluşturmadığı için ve zaten inanılan borç ödenmediği takdirde taşınmazı veya alacak hakkını paraya çevirip artık değeri inanana iade edebileceği için TBK m. 97’nin uygulanmasının şart olmadığı sonucuna ulaşılabilir⁷³. Teminat amaçlı inançlı işlemlerde asli edimlerin ani edim yan borçların ise sürekli edim niteliğini taşıdığını belirtmeyi unutmamak gerekir⁷⁴.

2.4.2 Kazandırıcı İşlem

Bir taşınmazın mülkiyetinin inançlı olarak devrinin hedeflendiği durumlarda, inanç sözleşmesinin, TMK m.706 uyarınca resmi şekilde yapılması, bunun için de TK m. 26/f.1’ göre sözleşmenin tapu müdürlüğünde düzenlenmesi gerekir⁷⁵. Devir yükümlülüğün üçüncü bir kişi tarafından yerine getirilmesi de söz konusu olabilmektedir⁷⁶. Temel borç ilişkisi dışındaki üçüncü bir kişi taşınmazının mülkiyetini inanılana devrettiği takdirde temel borç ilişkisinin alacaklısı inanılan konumunda yer alacakken üçüncü kişiye inanan sıfatını kazanacaktır. Uygulamada bu duruma ender

⁷² KANİTİ, s. 85-86; GÜVENÇ, s. 165.

⁷³ AYANOĞLU MORALI, s. 121.

⁷⁴ GÜVENÇ, s. 86.

⁷⁵ 28.06.2022 tarihli ve 31880 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 7413 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 12. maddesi uyarınca, 1512 sayılı Noterlik Kanunu’nun “Noterlerin genel olarak yapacakları işler” başlıklı 60. maddesinin birinci fıkrasının (3) numaralı bendine “Taşınmaz satış sözleşmesi yapmak” ifadesi eklenmiş ve yine bu değişikliklerle Noterlik Kanunu’na “Taşınmaz satış sözleşmesi” başlıklı 61/A maddesi eklenmiştir. Bu değişikliklerle birlikte noterlerin taşınmaz satış sözleşmesi düzenlemelerinin önü açılmıştır. Bkz. Resmî Gazete, 28.06.2022, Sayı: 31880, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220628.htm> (e.t. 10.10.2024).

⁷⁶ AYANOĞLU MORALI, s. 90-91; GÜVENÇ, s. 87; ÖZSUNAY, s. 110-113.

rastlanmaktadır. İkinci bir ihtimaldeyse üçüncü bir kişi inananın verdiği yetkiyle TBK m. 83 uyarınca ifa yardımcısı sıfatıyla taşınmazı inanılan lehine devretmektedir.

İnanç sözleşmesinin konusu bir taşınmaz mülkiyetinin devriyse taşınmazın tapu sicilinde inanılan adına tescil edilmesiyle taşınmaz mülkiyeti inanılana devredilmiş olacaktır. (TMK m. 705/f.1) Kamusal bir işlem olarak addettiğimiz tescilden önce TMK m. 1013/f.1 uyarınca taşınmaz maliki inananın ilgili tapu sicil müdürlüğüne tek taraflı ve yazılı olarak tescil talebinde bulunması gereklidir.

Temel borç ilişkisinden doğan borç ifa edildiğinde mülkiyet kendiliğinden inanana geri dönmeyecektir. Mülkiyetin tekrar inanana geçebilmesi için ya inanılanın iade borcuna riayet ederek inanan adına tescilin yapılmasını sağlaması ya da inananın TMK m. 716/f.1'e göre açmış olduğu tescile zorlama davası sonunda hakimın mülkiyetin inanana geçtiğine karar vermesi gerekecektir⁷⁷.

Tapu müdürlüklerinin TST m. 16/f.2'yi dayanak göstererek inanç sözleşmesi ile mülkiyetin devrini gerçekleştirilmeleri karşısında, taşınmazın mülkiyetinin teminat amacıyla devredildiği konusunda anlaşılan taraflar, bu işlemi satış sözleşmesi olarak göstermekte, aralarında yaptıkları gizli sözleşmeyle de temel borç ilişkisinden doğan borç ödendiği takdirde söz konusu taşınmazın mülkiyetinin yeniden inanana devredileceğini kararlaştırmaktadırlar. Bu durumda görünürdeki işlemin tarafların gerçek iradelerine uymadığı diğer bir deyişle muvazaalı olduğu sabittir. İnanç sözleşmesi de resmi şekilde yapılmadığı için kesin hükümsüzdür⁷⁸. Bir diğer görüşe

⁷⁷ Öğretideki ağırlıklı görüş inanılanın inanç anlaşmasından kaynaklanan iade borcuna uymaması halinde TBK madde 112 vd. maddeleri uyarınca akde aykırılıktan sorumlu tutulması gerektiğidir (Bkz. AYANOĞLU MORALI, s. 156; BİLGİLİ, s. 55; İREM SİLAY, s. 51). Kanaatimizce, inanan Eşya Hukukuyla ilgili olan TMK madde 716 ile arzuladığı hukuki sonuca ulaşılabilirken, tali bir yol olan Borçlar Hukuku Genel Hükümlerde yer alan TBK madde 112 ve devamına dayanarak inanılana karşı talepte bulunmak zorunda değildir. İnanç anlaşması, inananın yeniden mülkiyet hakkını kazanabilmesi için geçerli bir hukuki sebep teşkil eder.

⁷⁸ Burada tarafların gerçekleştirmek istedikleri asıl işlemle beraber bu işlemi gizlemek amacıyla yaptıkları görünürdeki işlem mevcut olduğu için nispi muvazaa vardır. Nispi muvazaada, tarafların gerçekleştirmeyi

göreyse sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde tarafların gerçek ve ortak iradelerinin esas alınması gerektiğini vurgulayan TBK m. 19/f.1 somut olaya uygulanmalıdır. Bu durumda tarafların gerçek ve ortak iradeleri inançlı bir işlem yapmak olduğu halde inançlı işlem kavramına yabancı olduklarından veya tapuda inanç sözleşmesine dayalı devir yapılamayacağını bildiklerinden sözleşmeyi satım sözleşmesi olarak adlandırmış olmaları halinde, hâkim, bu sözleşmeyi tarafların kullandığı satım sözcüğü ile bağlı kalmaksızın bir inanç sözleşmesi olarak kabul etmelidir⁷⁹. Böylece, resmi şekil şartına uygun olarak akdedilmiş satım sözleşmesi TBK m. 19/f.1 uyarınca tarafların ortak ve gerçek iradelerine uygun biçimde inanç sözleşmesi olarak değerlendirilmek suretiyle ayakta tutulabilecektir⁸⁰.

Muvazaanın ispatı hususunda üçüncü kişiler her türlü delili ileri sürebilirken taraflarsa HMK m. 200 ve 201'deki kurallarla bağlıdırlar.

Yargıtay içtihatlarına göre, teminat sağlama amacına yönelik olsun olmasın, inançlı işlemler, üçüncü kişileri yanıltma amacı taşımadıkları takdirde muvazaalı sayılmamaktadır⁸¹. Yüksek Mahkeme, inançlı devir amacının resmi satım

amaçladığı asıl işlem, yasal şartlara uygun bir şekilde yapılmışsa geçerliliğini sürdürebilir. Görünüşteki işlem açısından ise, TBK m. 19 hükmü göz önünde bulundurulduğunda, bu işlemin kesinlikle geçersiz olduğu söylenmelidir (Bkz. TİRYAKİ ÖZLÜK, Betül: Şematik Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s. 61; DOĞAN, Murat/ŞAHAN, Gökhan/ATAMULU, İsmail: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024, s. 147.).

⁷⁹ ALTAŞ/KURT, s. 13-14.

⁸⁰ TİRYAKİ ÖZLÜK, s. 62; ÖZSUNAY, s. 223; GÜVENÇ, s. 146; AYANOĞLU MORALI, s. 209-210; BİLGİLİ, s. 101; SİLAY, s. 54.

⁸¹ "... Borçlunun alacaklıdan mal kaçırma amacı ile yapılan inançlı işlemlerde inançlı işlem mi yoksa muvazaalı temlik mi olduğunu belirlemek için tarafların gerçek amacı ve yapılan işlemin niteliği üzerinde durulmalıdır. Şayet devir işlemi taraflarca samimi olarak istenmiş, uzunca bir süre idare ve tasarruf edilmek üzere davalıların hâkimiyetine terk edilmiş ise inançlı işlem, devir taraflarca istenmiyor hâlen zilyetlik ve kontrol devredende bulunuyor ise ortada muvazaalı temlik vardır. Uygulamada alacaklıdan mal kaçırmak için yapılan taşınmaz temliklerinde görünüşteki devir sözleşmesinin tarafların gerçek iradelerine uygun olmadığı, devredilen mal üzerinde devreden idare ve tasarruf hakkının devam ettiği kabul edilerek bu tür temlikler muvazaalı temlikler olarak nitelendirilmektedir. Alacaklılar bu temlikler hakkında TBK 18 ve 19. maddelerine göre dava açarak temlik işleminin iptalini veya koşulları mevcut ise İİK 277 ve devamı maddelerine göre iptal davası açmaktadırlar. Muvazaalı işlemin tarafının muvazaa iddiasında bulunması TMK 2. maddesinde yazılı iyi niyet kuralları ile bağdaşmaz. TBK 81. maddesine göre haksız yahut ahlâka aykırı bir maksat için verilen şeyin istirdadına mahal yoktur..." Yargıtay Hukuk

sözleşmesinden anlaşılması zorunluluğunu aramaksızın, yazılı delil ile ispat edilmek şartıyla inanç anlaşmalarını geçerli kabul etmektedir⁸².

Uygulamaya baktığımızdaysa resmi şekle uyularak yapılmış satım sözleşmesinde taşınmazın temel borç ilişkisinden doğan borcunu ifa ettiği takdirde inanana iade edileceğine dair bir hüküm olmadığına rastlanılır. Bu durumda, resmi şekle uyularak tapu memuru tarafından akdedilmiş sözleşmeye karşı 6100 sayılı HMK'daki ifadesiyle senede karşı senetle ispat zorunluluğu gündeme gelmektedir. (HMK m. 201) Görünürdeki sözleşmenin aslında inanç anlaşması niteliğinde olduğu şekle bağlı olmayan yazılı delil veya yazılı delil başlangıcı ve onu tamamlayan belgelerle ispatlanabilecektir⁸³.

Toparlayacak olursak inanç sözleşmesinin taşınmazların devri bakımından hukuki sebep teşkil etmesine hukuken bir engel olmadığı halde, uygulamada tapu sicil müdürleri bir inanç sözleşmesine dayanarak tapuda taşınmazın tesciline yanaşmamaktadır. Bu sebeple, taşınmazların inançlı devri çoğunlukla taşınmaz satım sözleşmesi kisvesi altında gerçekleştirilmektedir. Yukarıda izah ettiğimiz üzere hem öğretideki ağırlıklı görüş hem de Yargıtay inanç anlaşmasının mülkiyetin geçişi için geçerli bir hukuki sebep olduğunu kabul etmektedir. Ancak, mülkiyet inanılana satım sözleşmesi adı altında geçirildiğinde inanan şartlar gerçekleştiğinde iadeyi talep hakkını

Genel Kurulu, T. 04.07.2019, E. 2019/395, K. 2019/873, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 10.12.2024). Bkz. ESENER, s. 171; TENKECEİ, Cüneyt: İnançlı İşlemler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 118.

⁸² Yargıtay 1. H.D., T. 29.11.2005, E. 2005/12363, K. 2005/12658, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 09.09.2024).

⁸³ Konu 2.6. numaralı alt başlık olan Yargıtay Kararları ve 6100 Sayılı HMK Kapsamında Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin İspatı bölümünde detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Zira makalemizin ana konusunu oluşturan bu hususta şimdilik şu açıklamalarda bulunabiliriz: İnanılan tarafından el ile yazılmış fakat imzalanmamış olan bir senet veya mektup, daktilo veya bilgisayarla yazılmış olmakla birlikte inanılanın parafını taşıyan belge, usulüne uygun onanmamış parmak izli veya mühürlü senetler gibi HMK madde 109'daki sınırlı olmayan sayıma dahil edilebilecek belgeler, bir Yargıtay kararında yazılı delil başlangıcı örnekleri olarak sayılmışlardır (Yargıtay 14. H.D., T. 05.12.2018, E. 2018/1745, K. 2018/8672, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.09.12.2024)). Dikkatli bir şekilde bakıldığında, yüksek mahkemeye yazılı delil başlangıcı olarak ispata şayan belgelerin inanılanın eli ürünü olması gerektiği görülmektedir.

inanılana yönelttiğinde iddiasını ispat etmekte güçlük yaşamaktadır.

Alacak haklarının inançlı sözleşme ile devrindeyse taşınmaz mallarla ilgili bahsettiğimiz sorunlar yaşanmamaktadır.

2.5 Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin Geçerliliği

2.5.1 Genel Olarak

Geçerli bir taşınmaz devrinden söz edebilmek için Eşya Hukuku alanına giren ve hukuki güvenliği sağlayan hukuki sebep eksikliği, şekil eksikliği ve muvazaa gibi sebeplerin kazandırmada mevcut olmaması gerekmektedir.

2.5.2 Kazandırmanın Hukuki Sebep Bakımından Geçerliliği

İnanılana taşınmaz mülkiyetinin devredilmesi kazandırıcı işlem niteliği taşımaktadır⁸⁴. Tarafların ortak olarak belirleyecekleri ve kazandırmanın hukuki karakterini ortaya koyan amaç hukuki sebeptir. Kazandırıcı işlemin birçok sebebi olabilir. Roma Hukukunda yapılan tasnifte ifa sebebi, alacak sebebi ve bağışlama sebebi olmak üzere üç sebep öngörülmüşken günümüzde hukuki sebep kavramı oldukça genişlemiş ve inanç, teminat, yenileme vb. hukuki sebeplerle⁸⁵ hukuki işlemler yapılmaya başlanmıştır. TMK m. 1024/f.2 taşınmaz devrinde hukuki sebep aramıştır ve hukuki sebep yoksunluğunu tescilin yolsuz olduğunun tespitinin yapılabilmesinin kriteri haline getirmiştir. Hukukumuzda taşınmazların devri sebebe bağlıdır. Bu nedenle inanç anlaşmasının geçerliliği kazandırıcı işlem niteliğindeki devir işlemini de etkileyecektir⁸⁶. Tarafların gerçek iradesi mülkiyetin ebediyen inanılana geçirilmesi

⁸⁴ Kazandırma, bir kişinin malvarlığı ya da emek gücü aracılığıyla, başka bir kişinin malvarlığına yönelik bir yarar sağlanmasıdır. Bu yarar, malvarlığının aktif kısmının artması ya da malvarlığından bir değer kaybının önlenmesi şeklinde gerçekleşir. Kazandırma bir ivaz karşılığı yapılabileceği gibi ivazsız da yapılabilir. Bkz. TİRYAKİ ÖZLÜK, s. 47-48.

⁸⁵ GÜVENÇ, s. 124.

⁸⁶ SİLAY, s. 73-74.

olmadığı için öğretide inançlı işlemlerdeki devrin sebepten soyut olduğunu⁸⁷ veyahut muvazaalı olduğunu ileri süren görüşler ortaya atılmıştır. Tasarruf işleminin sebepten soyut olamayacağı ilk görüşü çürütmektedir. İlk görüş kabul edildiği takdirde inançlı işlem yoluyla inanan mülkiyeti kazanamayacak ve inançlı işlemler hukukumuzda yer bulamayacaktır. İkinci görüşe göreyse devir muvazaalı olduğu için kazandırmanın hukuki sebepten yoksun veyahut sebebe bağlı (illi) olması önem arz etmemektedir⁸⁸.

Öğretide hâkim olan görüşe göreyse inanç anlaşması kazandırmanın sebebini oluşturmaktadır⁸⁹ ve tescilin veyahut alacağın devrinin yapılması için inanç anlaşması haricinde ayrı bir resmi senet düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. Tapu memurları TST m. 16/f.2 uyarınca inanç anlaşmasını tescili bozucu şarta bağlayan bir sözleşme olarak görmekte ve işlem yapmaktan çekinmektedirler⁹⁰ fakat bu uygulama yerinde değildir. İnanç anlaşması amaç gerçekleştiğinde inanılanın iade borcunun doğacağını düzenlemektedir ve iade borcunun ifa edilmesi için tapuda ayrı bir devir işleminin yapılması gerekir; tescil kendiliğinden hükümsüz kalmaz⁹¹. Taşınmazın inanana iadesine yönelik devir ayrı bir tasarruf işlemi yapılması demektir⁹².

2.5.3 Şekil Bakımından Geçerlilik

Teminat amaçlı inançlı işlemlerde inanç anlaşması ile taşınmaz mülkiyetinin devri borcu doğduğundan ötürü sözleşme TMK m. 706/f.1 'de ifade edildiği üzere resmi

⁸⁷ AYANOĞLU MORALI, s. 148.

⁸⁸ AYANOĞLU MORALI, s. 148.

⁸⁹ AYDINCIK, s. 162; ÖZSUNAY, s. 164-165; ALTAŞ/KURT, s. 12; SİLAY, s. 74.

⁹⁰ BİLGİLİ, s. 81-82; SİLAY, s. 74; ÖĞÜZ, Tufan: "İnançlı Temlike Konu Taşınmazın İadesi Talebinin Dayandığı Hukuki Esasların Değerlendirilmesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İKÜHFD), Aralık 2005, s. 119-133, s. 124.

⁹¹ BİLGİLİ, s. 82; GÜVENÇ, s. 128; SİLAY, s. 74; ÖĞÜZ, s. 124-126.

⁹² TST m.16/f.2, tescil talebinin tescili bozucu ve hükümsüz kılacak kayıt veya şarta bağlanamayacağını açık hükme bağlamaktadır. İnançlı mülkiyet devri sözleşmesine istinaden yapılacak olan tescilde tarafların ortak iradeleriyle kararlaştırdıkları şart, tescile ilişkin değil; inanç sözleşmesinin bozucu fonksiyonuna ilişkindir ve asli unsurdur. İnançlı işlemde temel borç ilişkisindeki borç ifa edildiği takdirde inanan, mülkiyet hakkına kendiliğinden yeniden sahip olmamaktadır. Nitekim inananın, inanılana karşı hakkın tam iktisabı teorisi uyarınca istihkak davası ikame edememesi, şartın tescile ilişkin olmadığını açıklar niteliktedir.

şekilde yapılmalıdır⁹³. TBK m. 12/f.2'ye bakıldığında resmi şekle uyulmamanın yaptırımını kesin hükümsüzlüktür. Şekil şartına uyulmadığının ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması niteliğindeyse sözleşmeyi geçerli kabul etmek gerektiğine yönelik bir görüş mevcuttur⁹⁴. Kendine özgü geçersizlik görüşüne⁹⁵ göreyse şekle aykırılığı taraflar dışındaki üçüncü kişiler ve hakim resen ileri süremeyecektir⁹⁶. Şekil kurallarının getiriliş amacından yola çıkan bu görüşe göre taraflar şekle aykırılığın farkında olmalarına rağmen herhangi bir yanlışla içerisinde olmadan edimlerini yerine getiriyorlarsa şekle aykırılık nedeniyle taraf iradelerine hilaf olarak sözleşmeyi kesin hükümsüz addetmek şekil kurallarının getiriliş amacıyla bağdaşmayacaktır. Bu görüş TMK m. 1015'ten hareketle tapu sicil memurları tescil talebine dayanak borçlandırıcı işlemdeki geçersizliği inceleyebilecekken hakime bu yetkinin görüşü ortaya atanlar tarafından kanunla çelişkili olarak verilmemesi nedeniyle eleştiriye açıktır TK m. 26/f.1 sözleşmeye resmiyet kazandırmaya ehil kişilerin tapu memurları olduğunu hükme bağlamıştır. Hem sözleşmenin olmazsa olmaz unsurları olan objektif esaslı unsurlar hem de sözleşmenin niteliğine etki eden ve edim borçlarını açıklayan veyahut kuvvetlendiren subjektif esaslı unsurlar da şeklin kapsamına dahil edilmelidir⁹⁷.

Alacak haklarının inançlı devrinde resmi şekil şartı aranmamakta ancak yazılı şekil şartına uyulmalıdır.

⁹³ Bkz. GÜVENÇ, s. 131-132; AYANOĞLU MORALI, s. 187-188; SİLAY, s. 76; BİLGİLİ, s. 84.

⁹⁴ Bkz. ERDOĞAN, İhsan: "Hukuki Muamelelerde Şekle Aykırılığın Sonuçları", GÜHFD, C. I, S. 1, Ankara, Haziran 1997, s. 125-135, s. 131-134; EDİS, Seyfullah: Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara, 1997, s. 348.

⁹⁵ GÜVENÇ, s. 140-142.

⁹⁶ GÜVENÇ, s. 140; AYANOĞLU MORALI, s. 190.

⁹⁷ GÜVENÇ, s. 138; ARAL, Fahrettin/AYRANCI, Hasan: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 188; BİLGİLİ, s. 85; SİLAY, s. 78.

2.6 Yargıtay Kararları ve 6100 Sayılı HMK Kapsamında Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin İspatı

2.6.1 Genel Olarak

05.02.1947 tarih ve 1945/20 E. ve 1947/6 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında, bir vekilin, müvekkili namına satın alması gereken taşınmazı kendi namına satın alması ve tapuya tescil ettirmiş olması halinde mülkiyetin müvekkile ait olacağı ve mülkiyet hakkına sahip bulunan müvekkilin tashihi kayıt davası açmasının yeterli olacağı kabul edilmiştir. Bu kararın inançlı işlemlerin konu olduğu uyuşmazlıklara tatbiki eleştiriye açıktır. İlk etapta dolaylı temsilde malvarlığının aktifindeki ve pasifindeki artış temsil olunanın mamelekine doğrudan yansımamaktadır. Temsilcinin borçları nakil alacakları ise temlik etmesi gerekmektedir⁹⁸. TBK m. 509 sadece vekalet sözleşmesi özelinde müvekkilin vekile borcu kalmadığı anda kendiliğinden geçişi (dolaylı temsile karşı bir istisnayı) öngörmektedir. Hüküm vekilin dolaylı temsil yolu ile edindiği alacağın, devir işlemi olmaksın müvekkile geçişine müvekkilin vekile borcu kalmadığı zaman cevaz vermektedir. Ancak anılan İçtihadı Birleştirme Kararında alacak değil mülkiyet hakkı söz konusudur. TBK m. 509'daki "alacağı" kavramına taşınmaz mallar dahil edilebilir mi? Yoksa madde metnindeki "alacağı" kavramı yalnızca alacak haklarını mı karşılamaktadır? Tüm bunlardan öte teminat amacıyla taşınmaz devrinin yapıldığı inançlı işlemlere vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanamayacağı da tartışmalıdır. Akabinde TBK vekalet sözleşmesinin akdedilebilmesi için herhangi bir şekil şartı aramamıştır⁹⁹. Teminat amacıyla yapılan

⁹⁸ CANSER/ÖZEL, s. 217-218; ERDOĞAN, İhsan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, Ekim 2019, s. 107.

⁹⁹ YAVUZ, Cevdet/ACAR, Faruk/ÖZEN, Bülent: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Güncellenmiş ve Yenilenmiş 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 649.

karma inançlı işlemlerde mülkiyetin devrinin hukuki sebebi olan inanç anlaşmasının resmi şekilde yapılması gerektiği açıktır. Kanaatimizce, vekalet sözleşmesine ilişkin özel hüküm olan TBK m. 509'un içtihadı birleştirme görüşmelerinde tartışıldığı bölüm içtihadı birleştirme kararının inançlı işlemlerin ispatına uygulanması söz konusu edildiğinde işlevsiz kalmaktadır.

Kararda vekalet sözleşmesine ilişkin özel hüküm olan TBK m. 509 haricinde (BK m. 393) namı müstear kavramında tapu kütüğünde malik olarak kayıtlı olan ancak taşınmazın gerçek maliki olmayan kişinin gerçek malikin kim olduğuna dair ikrarının hukuki etkisi tartışılmıştır. İkrar olmasına rağmen ikrarın resmi bir senede dayanması gerekip gerekmediği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. En sonunda inanç anlaşmasının şekle bağlı olmayan yazılı delille ispatının mümkün olduğu sonuca varılmıştır. Bu noktada karara katılmaktayız. İnanç sözleşmesi taşınmazın inanılana devrini konu edinen resmi şekilde akdedilmesi zorunlu olan sözleşmeden ayrık bir ikinci sözleşme biçiminde de taraflar arasında mevcut olabilir. İnanç anlaşmasının mülkiyetin devrine sebep teşkil etmediği ayrık ikinci bir sözleşme olarak mevcudiyetini koruduğu durumlarda tapu devrinin hukuki sebebi olan resmi senet karşısında HMK m. 200 ve HMK m. 201'deki sınırlara takılması bu İçtihadı Birleştirme Kararı'yla önlenmiştir¹⁰⁰. Böyle bir durumda inanılan taşınmazı inanana iade etmek istemediği

¹⁰⁰ "... Mülkiyet hakkına dayanarak, inançlı işlem iddiasıyla açılan tapu iptal davası ile şahsi hakka dayanarak inançlı işlem iddiasıyla açılan tapu iptali davası arasında farklılık bulunmaktadır. Şöyle ki, mülkiyet hakkına dayalı tapu iptal davasında, davaya konu taşınmazın mülkiyetinin önceden davacıda bulunduğu, teminat amacıyla veya başka bir sebeple davalıya devredildiği ve yapılan inanç sözleşmesi gereğince taşınmazın mülkiyetinin davacıya iadesi gerekirken, davalı tarafın bu inanç sözleşmesine aykırı davranması nedeniyle iadeye yanaşmadığından tapunun iptali ile davacı adına tescili talep edilmektedir. Davacı taraf, mülkiyetinde bulunan taşınmazı resmi akit ile davalıya devretmiş ise senede karşı tanıkla ispat yasağını düzenleyen HMK'nın 201. maddesi nazara alınarak, taraflar kardeş olsalar bile resmi sözleşmenin aksi tanıkla ispat edilemez. Ancak, resmi sözleşmeye konu olan olayların gerçekte farklı olduğu veya resmi sözleşme dışında, taraflar arasında yapılmış gizli bir inanç sözleşmesi bulunduğu iddia edilir ise bu durumun mevcudiyetini aynı kuvvetteki bir delille, yani resmi bir sözleşmeyle ispat edilmesini beklemek hayatın olağan akışına ters düştüğünden, 1947 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararıyla, hiç olmazsa bu durumun yazılı delille ispatlanabilmesine imkân tanınmıştır. Böylece, resmi sözleşmenin aksini ispat yükü zorlaştırılmamış, aksine kolaylaştırılmıştır..." Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T.

takdirde inanılanın inanan lehine bulunabileceği ikrara, inananın sunabileceği diğer yazılı delillere ve yazılı delil başlangıcı sayılabilecek belgelere hukuki değer atfetmek isabetli olacaktır.

Tam tersi bir yorum yapıldığında taşınmazların günümüzdeki değerlerinin senetle ispat sınırını karşıladığı hatta çoğunlukla da aştığı dikkate alınarak senetle ispat kuralının uygulanması gerektiği ileri sürülebilir. Karara bakıldığında bu tam tersi yorumun görüşmelerde aralarında dönemin ünlü hukuk profesörü olan Shwarz'ın da bulunduğu birçok kişi tarafından ileri sürüldüğü görülmektedir. En nihayetinde, çeşitli hukuk kavramlarının birbirine karıştığı, yer yer ispat şekliyle geçerlilik şeklinin bir tutulduğu ve görüş ayrılıklarının bulunduğu görüşmeler neticesinde taraf iradelerine hangi hukuki sonucun adil olacağına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır ve esnek bir sonuca varılarak resmi veya adi senedin varlığı şart koşulmadan yazılı delille ispata cevaz verilmiştir.

Buna karşılık 07.10.1953 tarihli ve 8/7 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında “Vekalet akdi, vekilin üçüncü şahıs ile yaptığı bey akdi neticesinde iktisap eylediği gayrimenkul mülkiyetinin müvekkile nakil olunması için Medeni Kanun'un 642.maddesinin derpiş ettiği mahiyette davalıyı tescile icbara salih bir akid telakki olunamaz.” demek suretiyle bir sonuca ulaşılmıştır. Bu kararın sonucuna bakıldığında müvekkil vekile karşı sadece bir tazminat davası ikame edebilecektir. Görüleceği üzere bu kararda 05.02.1947 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'ndaki gibi bir değerlendirme yapılmamıştır. Karar inançlı işlemlere tatbik edilecek olursa tarafların her ikisinin de imzasını taşıyan adi veya resmi senet niteliğindeki inanç anlaşmasında inanılanın iade borcu yer almıyorsa inanan teminat olarak temlik ettiği malının mülkiyetini yeniden

elde edemeyecektir. Kanımızca yukarıdaki karar gibi bu karar da uç bir karar niteliğindedir. En garantici çözüm geçerlilik şekli ne olursa olsun inanç anlaşmasının varlığını ispat için kesin delil aranmasıdır. Bu durumda inanılan imzayı inkâr etmediği ve imza inkarında muvaffak olamadığı sürece inanan taşınmazına yeniden kavuşabilecektir. Ancak, taraflar arasında yazılı ve her iki tarafın imzasını havi bir inanç anlaşmasının her somut olayda mevcut olmaması garantici bir çözüm getirilmesinin önünü tıkamaktadır.

Davacı inanan soyut delil ikame yükünü¹⁰¹ taşıdığı için davalı inanılanla akdettikleri inanç sözleşmesini ve temel borç ilişkisine dayanan borcunu ödediğine dair elindeki delillerini mahkemeye hasretmelidir. Yargılama devam ederken inanılanın temel borç ilişkisine dayanan borcun faiziyle beraber ödenmediğini iddia etmesi durumunda somut delil ikame yükü¹⁰² artık inanılanın üzerindedir. İnanılan karşı iddiasını sunmuş ve inanan (borçluyu) dava tarihinden önce temerrüde düşürdüğünü iddia etmiştir. Somut delil ikame yükü ispat yükü kurallarıyla ilgili olmayıp tamamen delillerin değerlendirilmesi faaliyetine bağlıdır¹⁰³.

Borçlu inananın üzerinde inanılanın alacaklı sıfatıyla adı yazılı olan borç senedini inanılana teslim ettikten sonra taşınmazını veya alacak hakkını inanılana devretmesi inanç sözleşmesinin ispatında bir emaredir¹⁰⁴. Somut vakıa olan geçerli bir

¹⁰¹ Soyut delil ikame yükü, bir davaya doğrudan bağlı olmaksızın, taraflardan birinin mahkeme tarafından aleyhine verilebilecek bir kararı önlemek amacıyla belirli bir koşul veya olgu hakkında delil sunma sorumluluğudur. Bu sorumluluk, genellikle objektif ispat yükü kurallarına göre taraflar arasında paylaştırılmaktadır. Bkz. ÖZMUMCU, Seda: “1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Delillerin İkamesi Hakkındaki Hükümlerine Mukayeseli Bir Bakış”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 101, 2013, s. 48-49.

¹⁰² Somut delil ikame yükü, hâkimin uyuşmazlığa konu olan olaylar hakkında belirli bir bilgiye sahip olduğu durumlarda, dava dosyasına sunulan delillerin içeriğine bağlı olarak (özellikle karşı ispat süreci açısından) hangi tarafın delil sunmaya çağrılacağıyla doğrudan ilişkilidir. Bkz. ÖZMUMCU, s. 49.

¹⁰³ Somut delil ikame yükünün bu nedenle taraflar arasında yer değiştirmesi mümkündür. Bkz. PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 7. Baskı, İstanbul, 2019, s. 347; ÖZMUMCU, s. 49.

¹⁰⁴ “İndirekt veya dolaylı ispat olarak da bilinen emare delil, hâkime yaşam tecrübelerine istinaden muayyen olgular vasıtasıyla ispat edilen olay hakkında sonuç çıkarma olanağını sunmaktadır. İlk görünüş

inanç sözleşmenin akdedildiğinin ispatı halinde taşınmazın inanan tarafından temel borç ilişkisine dayanan borcunu ifa ettiği takdirde geri alınabileceği koşul vakıasına bağlanan hukuki sonuç olan tapu kütüğündeki tescilin iptaline ve mülkiyetin inanan adına tesciline karar verilecektir. İnanç anlaşması tescili şartla bağlı tutmadığı gibi inanılana inanç konusu taşınmazın devrinin hukuki sebebi olarak satım sözleşmesi gösterilse dahi satım sözleşmesinin içeriğine dahil edilmiş bir inanç anlaşması kanaatimizce TBK m. 716 uyarınca tescile esas bir hukuki sebeptir. Tescilin hukuki sebebinin satım sözleşmesi olarak gösterilmeyip doğrudan resmi şekilde akdedilmiş inanç sözleşmesi olarak gösterilmesi de kanaatimizce mümkündür. Tekrar belirtmeliyiz ki taşınmazın devrinin hukuki sebebi resmi şekle bağlı olsa da iadeyi devir borcunun hukuki sebebi olan inanç anlaşması resmi şekilde akdedilmek zorunda değildir. Alacak hakkının devrindeyse alacak inanana geri temlik edilmelidir. Bu durumda ispat emare ile yapılmış olacaktır. Örneğimizde, ortada mahkemeye sunulmuş bir inanç sözleşmesi olmasa dahi borç senedinin inanılana tesliminden sonra yapılmış bir mülkiyet veya alacak devri emaresi sanki muteber bir inanç sözleşmesi varmış gibi bir hukuki sonuç doğurmuştur. Emareler delil değildir onlar da ispat edilmesi gerekli vakılardır¹⁰⁵ ki uygulanacak normun koşul vakıasını karşılayan somut vakıa dolaylı yoldan ispat edilmiş sayılsın. Gerçekten de açılacak bir tapu iptali davasında inananın inanılana bir mülkünü devretmesi ve aynanda inanılana karşı vadesi gelmemiş bir borcu bulunması hayatın olağan akışına bakıldığında inanan ile inanılan arasında bir inanç

ispatından farklı olarak emare, tipik hayat olaylarından ziyade atipik nedensellik bağlarının ispatında işe yaramaktadır. Nedensellik ve kusurun ispatında temel bir araç olan ilk görünüş ispatından farklı olarak, emare deliller olayın tüm unsurlarının ortaya konulmasında kullanılabilir.” Bkz. KESER, Leyla: “İlk Görünüş İspatı (Prima Facie Beweis)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, 2020, s. 231-251, s. 237.

¹⁰⁵ BAŞÖZEN, Ahmet: Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2010, s. 58; YILDIRIM, Mehmet Kamil: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1990, s. 121; PEKSÖZ, Vildan: Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 143.

sözleşmesi bulunduğu hususunda mahkemede kanaat uyandırabilecek niteliktedir.

6100 sayılı HMK sistematüğinde kesin deliller: senet, yemin ve ikrardır¹⁰⁶. Bir vakıa kesin delillerden biriyle ispat edildiğı takdirde dava ispat yükü kendisinde olan tarafın lehine sonuçlanır fakat her iki taraf da kesin bir delil ileri sürebilir bu durumda ispat yükü kendisinde olan taraf ileri sürdüğü vakıayı ispatlayamamış sayılmalıdır. Kesin delilin karşıtı kanunda tanık kavramıyla ifade bulmuşsa da buradaki tanık tabirini takdiri delil olarak algılamak kanunun sözüne ve özüne uygun olacaktır.

2.6.2 Delil Sözleşmesi Vasıtasıyla İspat

HMK m. 193 uyarınca inanılanla delil sözleşmesi¹⁰⁷ akdeden inanan taşınmaz satım sözleşmesi gibi geçerlilik şekli resmi şekle tabi ve İspat Hukuku bakımından resmi senet olarak nitelenen borçlandırııcı işleme dayalı tescilin iptalini tanık ile sağlayabilir. Bu sözleşmeyi inanan ile inanılan beraber akdetmelidirler çünkü elinde yazılı delil başlangıcı niteliğinde bir belge, temel borç ilişkisine dayanan borcunu ödediğine ilişkin bir dekont veyahut inanılandan aldığı imzalı ibraname bulunmayan inananın tapu iptalini veya senetle ispat sınırının üstünde bir meblağa tekabül eden alacak hakkının kendisine geri temlikini sağlamak hususunda elinde hiçbir ispat vasıtası bulunmamaktadır. Senetle ispatı zorunlu olan bir konuda inananın tanık dinletme

¹⁰⁶ Yargıtay'ın bazı kararlarında birtakım delilleri “güçlü delil” olarak kabul ettiğı görölmektedir. Güçlü delil nitelendirmesi öğretide çokça eleştirilmiş ve bundan ne anlaşılması gerektiğı yine öğreti tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Akcan'a göre güçlü delil, takdiri ve kanunda düzenlenmeyen bir delildir. Akcan görüşünü ortaya atarken HMUK m. 367'yi temel almıştır. Bkz. AKCAN, Recep: “Yargıtay Kararlarındaki ‘Güçlü Delil’ Kavramının Hukuki Niteliğı”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SÜHFD), C. 1–2, S. 12, 2004, s. 24.

¹⁰⁷ HMK'nın 193/f.1. hükmü uyarınca, taraflar, kanunda belirli delillerle ispat edilmesi öngörülen vakıaların başka delil veya delillerle ispatını kararlaştırabilecekleri gibi, kanunda herhangi bir ispat şekli öngörülmeıyen vakıaların da yalnızca belirli bir delil veya delillerle ispatını kabul edebilirler. Kanunun belirli bir delille ispat edilmesini zorunlu kıldığı durumlara ilişkin olarak yapılan ve bu vakıaların başka delillerle de ispatına olanak tanıyan sözleşmeler, münhasır olmayan delil sözleşmesi niteliğindedir. Buna karşılık, kanunun ispat konusunda herhangi bir sınırlandırma getirmediğı, ancak tarafların bir vakıanın yalnızca belirli bir delil veya delillerle ispatını öngördüğü sözleşmeler ise münhasır delil sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır. Bkz. ASLAN, Tutku Ecem: Medeni Usul Hukukunda Münhasır Delil Sözleşmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

isteğine inanılan açıkça muvafakat etmeyebilir ki kuvvetle muhtemel etmeyecektir fakat mahkeme öncesinde inanç anlaşmasına mündemiç bir delil sözleşmesi yapmak veyahut mahkeme esnasında bir delil sözleşmesi yapmak¹⁰⁸ inanana ispat bakımından önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

2.6.3 İkrar ile İspat

İkrarı hukuk sistemimizde delil olarak kabul etmeyen görüşler mevcuttur¹⁰⁹. Bu görüşlerin temelini ikrar edilen bir vakıa için artık delil göstermeye gerek olmadığı olgusu oluşturur. İkrarın, HMK’da “İspat ve Deliller” başlıklı Dördüncü Kısımın, “Genel Hükümlere” ilişkin Birinci Bölümünde ve “İspatın Konusu” kenar başlıklı 187.maddesinden sonra düzenlenmesi ve deliller arasında sayılmaması da bu görüşü desteklemektedir. Her ne kadar ikrar edilen vakıa çekişmeli olmaktan çıksa da kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ikrar, geçerli değildir. Örneğin, babalık davasında veyahut boşanma davasında ikrar hâkimi bağlamaz. Bu da ikrarın delil olmadığı yönündeki görüşü destekleyen bir olgudur¹¹⁰. İkrarın kanunda düzenlendiği yerden ziyade hukuki anlamı ve bir tarafın veyahut vekilinin yazılı ya da sözlü beyanının delil olarak kabul edilebileceği¹¹¹ düşünülürse ikrar da pekâlâ bir delil olarak sayılabilir. Delil olarak sayılan ikrarın kesin delil olarak sayılması gerektiği de şüphesizdir. Örneğin, inanç sözleşmesinin teminat altına aldığı temel borç ilişkisinden

¹⁰⁸ Senetle ispatı gereken bir husus hakkında hâkimin HMK m. 200/f.2 uyarınca açık hatırlatmasına rağmen tanıkla ispata muvafakat edilmesi sonucunda, kesin delillerle ispatı gereken bir hususun takdiri delillerle ispatının mümkün hale gelmesinin, delil sözleşmesi olarak nitelendirilmesi yönündeki görüş için bkz. HATİPOĞLU, Tahsin: Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sözleşmeleri, T.C. Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mayıs 2019, s. 59.

¹⁰⁹ İkrarı bir tasarruf işlemi olarak niteleyen görüş için bkz. TANRIVER, Süha:” Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünmeyeceği Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1993/2, ss.212-243, s. 217-218; UMAR, Bilge / YILMAZ, Ejder: İsbat Yükü, 2. Baskı, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1980, s. 192. İkrarı usuli bir işlem olarak niteleyen görüş için bkz. TANRIVER, s. 219; UMAR/YILMAZ, s. 198-199.

¹¹⁰ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 329.

¹¹¹ Bkz. MUŞUL, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ocak 2012, s. 368.

doğan borç elden ödeme ile ifa edildiyse davalı inanılan davacı inananın borcunu elden ödeme ile ifa ettiğini ikrar ettiği takdirde inanılanın bu doğrudan ikrarı davacı inananın elden ödeme olgusunu ispat etmesine sebep olacaktır.

İkrar kelime anlamıyla saklamayarak söylemek anlamına gelmektedir. İkrar HMK m. 188’de düzenlenmiştir. HMK m. 188/f.1: *“Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez.”* şeklindedir. İnananın inanılana karşı ikame ettiği tapu iptal tescil davasında inanılanla aralarında bir inanç anlaşması olduğunu ve inanılana karşı olan temel borç ilişkisinden doğan borcunu ifa ettiği gerekçesiyle taşınmazın adına tescilini talep ettiği davada inanılanın inananla aralarında teminat amaçlı inanç anlaşması olduğunu bunun üzerine mezkur taşınmazın mülkiyetinin aralarındaki temel borç ilişkisinden doğan borcun teminatı amacıyla kendisine inanan tarafından devredildiğini ve nihayetinde inananın teminat konusu borcunu ödediğini beyan etmesi doğrudan ikrar niteliğindedir. Bu aşamada vakıa kesin delille ispat edilmiş olup davaya bakan hâkimin davayı kabul edip taşınmazın inanan adına tescil edilmesine karar vermesi gerekir. İnılan vasıflı ikrarda da bulunabilir¹¹². Bu durumda inanılan taşınmazı inanandan temlik aldığını fakat taşınmazı temlik almasındaki hukuki sebebin inanç sözleşmesi değil de satım sözleşmesi olduğunu beyan edebilir. Burada inananın ileri sürdüğü vakıa ikrar; fakat onun iddia ettiği hukuki nitelik inanç sözleşmesi inkâr edilmektedir. Bu nedenle, vasıflı ikrara gerekçeli inkâr da denir¹¹³. Vasıflı ikrarda bulunan inanılan taşınmazı inanandan devraldığını ikrar etti diye, taşınmazı inanç sözleşmesiyle değil de satım sözleşmesiyle temlik aldığını ispat etmeli midir? İnılan taşınmazı satım sözleşmesiyle temlik

¹¹² Bkz. ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, Genişletilmiş 7. Baskı, İstanbul: Yetkin Yayınları, 2000, s. 630.

¹¹³ KURU, Baki/AYDIN, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 7251 sayılı Kanun Değişiklikleri İşlenmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, Ocak 2021, s. 257.

aldığını ispat etsin denirse ikrarı bölünmüş olur. Vasıflı ikrar bölünemez¹¹⁴. Bu nedenle ispat yükü halen daha inananın üzerindedir. İnananın taşınmazı inanılana aralarındaki inanç anlaşması nedeniyle temlik ettiğini ispatlaması gerekmektedir. İnılan taşınmazı inanç sözleşmesi nedeniyle devraldığını fakat inananın kendisine olan temel borç ilişkisinden doğan borcunu ödemediği yönünde beyanda bulunursa bağlantılı bileşik ikrarda bulunmuş olur¹¹⁵. Bu durumda inanç sözleşmesi yapıldığı vakıası ikrar edilmiştir fakat bu vakıadan çıkan hukuki sonuç hükümden düşürülmüştür. Yargıtay bağlantılı bileşik ikrarın bölünebileceği görüşündedir¹¹⁶. İnılan inananın temel borç ilişkisine dayanan borcunu ödemediğini ispat etmek durumundadır. Aksi görüşe göreyse¹¹⁷ bağlantılı bileşik ikrar bölünemez. Bu görüşe göre inanılana olan borcunu ödediğini inanan ispat etmelidir çünkü inılan dürüst davranarak inanç sözleşmesinin varlığını kabul etmiştir. İnılan inanç sözleşmesinin varlığını inkâr etseydi sözleşmenin varlığını ispat yükü inananın üstünde olacaktı. İkrarın bölünmesine karşı çıkanlara göre ikrarı bölmenin mantıksız tarafı dürüst davranan tarafın adeta cezalandırılmasıdır. Örneğimizde ,ikrar bölündüğü takdirde inananın işine gelen kısım : kanaatimizce bu ispatı en zor olan vakıadır çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere inanç sözleşmesi

¹¹⁴ KURU/AYDIN, s. 257.

¹¹⁵ POSTACIOĞLU, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 555.

¹¹⁶ “... Somut olay bu ilke ve kavramlar ışığında değerlendirildiğinde: davalı, davacıya ait inşaat demirlerini alıp götürdüğünü (maddi vakıayı) ikrar etmiş; ancak, demirlerin parasını ödeyerek satın aldığını, parasını elden nakit olarak verdiğini savunmuş olup, davalının bu ikrarı, içeriği itibarıyla bağlantılı birleşik ikrar niteliğindedir. Bu tip ikrarlar bölünebilir ikrar olduğundan, davacının demirlerini aldığını kabul eden davalının, bedelini ödediğini de yasal delillerle ispatlaması gerekmektedir.” Y. 4. H.D., T. 11.06.2015, E. 2014/10113, K. 2015/7744, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 02.02.2025). “... Davada, davalının davacıdan aldığı paranın davacıya geri ödendiğine ilişkin savunması, davacının dayandığı harici satım sözleşmesi gereğince yapılan ödemenin ikrarı niteliğinde olup, bağlantılı bileşik ikrardır ve bölünebilir ikrarlardandır. Bu durumda, ispat yükü kendisinde olan davalının, davacıya 14.000 TL’yi geri ödediğini yasal deliller ile kanıtlaması gerekir. Mahkemece; davalıdan delilleri sorularak oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” Yargıtay 3. H.D., T. 01.12.2015, E. 2015/11256, K. 2015/19232, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 20.12.2024).

¹¹⁷ Bu konuya dair tartışmalar, görüşler, öneriler ve destekleyen yazarlar hakkında kapsamlı ve ayrıntılı bilgi almak için bkz. TANRIVER, s. 227 vd.

herhangi bir geçerlilik şekline bağlı değildir ; tapu memurları tescili bu sözleşmeye dayalı olarak yapmaya yanaşmadıkları için taşınmazın devrinde hukuki sebep satış olarak gösterilmektedir , ikrar edilmiş sayılacak diğer kısım olan inananın temel borç ilişkisinden doğan borcunu ödemediğini de inanılan ispat etmek zorunda kalacaktır . Alacağın inançlı temlikinde de bu sonuç değişmeyecektir. Aradaki tek fark alacağın inançlı temliki resmi şekil şartına tabi değildir. İnanan lehine intifa hakkı kurulduğunun iddia edilmesi ise bağlantısız bileşik ikrardır¹¹⁸. Bu durumda inanan inanılana karşı olan temel borç ilişkisinden doğan borcunu ödediğini ispat ettiği takdirde taşınmazın mülkiyetine kavuşacaktır. İnananın inanç sözleşmesinin yapıldığını ikrar etmesi yanında inanan ile aralarında temel borç ilişkisinin satım sözleşmesine müstenit olduğunu ancak inananın ödediği paranın aralarındaki ödünç sözleşmesine ilişkin olduğunu beyan etmesi durumunda da bileşik ikrar mevcuttur fakat bu durumda vakıanın doğumu ile ilgili bulunmayan başka bir vakıa olay örgüsüne eklenmiştir. İkrarda bulunan tarafın beyanına eklediği vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında herhangi bir bağlantı bulunmuyorsa, bu tür ikrar bağlantısız bileşik ikrar olarak adlandırılır¹¹⁹. Bağlantısız bileşik ikrar bölünebilir çünkü ikrar edilen vakıayla eklenen vakıa birbirlerinden başkadır¹²⁰. İkrar edilen vakıanın doğumuyla yeni eklenen vakıanın herhangi bir ilişkisi yoktur. İnılan bağlantısız bileşik ikrarı bölündüğünde inananın temel borç ilişkisi olan satım sözleşmesinden doğan borcunu halen daha ifa etmediğini bunun yerine verilen paranın aralarındaki ödünç sözleşmesinden doğan borcun ifası için olduğunu ispatlaması gerekmektedir.

Teminat amaçlı inançlı işlemler iki ayaklıdır. İnancın anlaşması ve bu anlaşmanın

¹¹⁸ Bkz. KİRAZ, Taylan Özgür: Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, 2. Baskı, Ankara: Bilge Yayınevi, 2013, s. 149.

¹¹⁹ KURU/AYDIN, s. 259.

¹²⁰ Yargıtay 6.Hukuk Dairesi, T. 07.04.2022, E. 2021/6213, K. 2022/1979, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 10.10.2024).

yapılma amacı olan temel borç ilişkisi bu iki ayağı oluşturur. Taraflar inanç anlaşmasının varlığı konusunda ikrarda bulunabilecekleri gibi aralarındaki temel borç ilişkisinin varlığı, yokluğu veya temel borç ilişkisine dayanan borcun ifa edilip edilmediği konusunda da ikrarda bulunabilirler. Bağlantılı bileşik ikrarda temel borç ilişkisinden doğan borcun ifa edilmediğini benimsenen görüşe göre inanan veyahut inanılan ispat etmek durumundadır. Her iki tarafın da kullanabileceği ispat vasıtaları temel borç ilişkisinin niteliğine göre belirlenecektir. Borç senede bağlı ise HMK m. 201 uyarınca senede karşı tanıkla ispat yasağı gündeme gelecektir¹²¹. Borç senede bağlı değilse veyahut miktar bakımından sentle ispat zorunluluğu mevcut değilse HMK m. 199 uyarınca mahkemeye delil olarak belge hasredilebilecektir veyahut tanık dinletilebilecektir. En son çare olaraksa inanan veyahut inanılan birbirlerine yemin teklif edebileceklerdir.

Görüleceği üzere ikrar kavramı konumuz özelinde iki ayaklı olan teminat amaçlı inançlı işlemlerin ispatında son derece önemlidir. İşlemin iki ayağından biri olan inanç sözleşmesinin varlığının inanılan tarafından ikrar edilmesi inanan açısından son derece önemlidir.

2.6.4 Senetle İspat ve Senetle İspat Kuralının Bir İstisnası Olarak Yazılı Delil Başlangıcıyla İspat

Kanunda senet tanımı yapılmadığı için öğretide farklı tanımlar yapılmıştır¹²².

¹²¹ Eğer bir hukuki işlem bir senede bağlanmışsa, bu senedin geçerliliğini ortadan kaldıracak veya etkisini azaltacak hukuki işlemler, HMK m. 200'e göre miktar açısından senetle ispat zorunluluğu bulunmasa dahi, artık yalnızca senetle ispat edilebilir.

¹²² KARSLI, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 5. Basım, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, s. 549; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 368; BUDAK, Ali Cem/KARAASLAN, Varol: Medeni Usul Hukuku, 5. Basım, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021, s. 281; KARAFAKİH, İsmail Hakkı: Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara, 1952, s. 180; POSTACIOĞLU, s. 596. HMK'da belgenin özel bir türü olan senedin tanımı yapılmamıştır. Genel birkaç tanım yapmak gerekirse, senet; bir vakıanın ileride delil olarak kullanılmasını sağlamak amacıyla kişinin kendisi tarafından yazılan veya iradesine uygun şekilde başkasına yazdırılarak imzalanan ve imzalayan kişi aleyhine delil niteliği taşıyan yazılı belge,

Senet HMK m. 199’da kanun koyucu tarafından belge tanımına dahil edilmiş olsa da belge bir üst kavramdır ve yalnızca yazılı metinleri kapsamaz. Senedi belgeden ayıran bir diğer unsursa senedin kesin delil niteliğinde olmasıdır. Senede el yazısıyla imza atılması asıldır¹²³. (TBK m. 15/f.1/c.1) Elektronik imza ile kambiyo senedi düzenlenemeyeceği TTK m.1526 ile kabul edilmiş olsa dahi TBK m. 15/f.1/c.1’de güvenli elektronik imzanın hukuken ıslak imzaya eş değer olduğu hüküm altına alınmıştır. Günümüz koşullarında elektronik imzanın ne zaman atıldığı kime ait olduğu çok net bir şekilde ortaya çıkarılabilmektedir.

Borç altına giren tarafın veya her iki tarafın da imzasının bulunduğu¹²⁴ adi senedin hazırlanmasında resmi senettekinin aksine resmi bir makam ya da memur yer almamaktadır¹²⁵. Adi senetlere karşı sahtelik iddiasında bulunulmadığı sürece adi senet kesin delil teşkil eder¹²⁶. Sahtelik iddiasında bulunulduğu durumda HMK m. 209 uygulanmalı ve her türlü işlem durmalıdır¹²⁷. Her türlü işlem kavramına somut olayın

iddia konusu vakıanın ispatına tek başına yetebilen ve kendisine karşı ileri sürüldüğü kimse veya onun temsilcisi tarafından düzenlenmiş belge veya bir kimsenin kendi aleyhine delil teşkil etmek iradesiyle vücuda getirdiği bir vesika olarak tanımlanabilir.

¹²³ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 370; BUDAK/KARAASLAN, s. 281; GÖKLER, Ahmet Metin: Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ile Bu Kuralın İstisnaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 38 vd.; KOÇ, Evren: Medeni Usul Hukukunda Belge Kavramı, 1. Basım, İstanbul: Sümer Kitabevi, 2021, s. 33.

¹²⁴ YAVAŞ, Murat: Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 168.

¹²⁵ KARSLI, s. 550; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 376.

¹²⁶ HMK m. 208/f.1, imzanın tarafına ait olduğu iddia edilen kişinin sahtelik iddiasında bulunmaması durumunda, belgenin aleyhine delil olarak kullanılacağını ifade etmektedir. Bu minvalde, davaya cevap verilmemesi adi senetteki imzanın inkâr edildiği anlamına gelmeyecektir. HMK m. 205/f.1’de ise senedin kesin delil olarak kabulünde imza ikrarını veya imzanın tarafa aidiyeti konusunda mahkemenin bu yönde bir tespit yapmış olmasını aramaktadır. Hükmün gerekçesindeyse açıkça inkâr edilmeyen adi senetlerin kesin delil olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, kanun koyucu “imza sahibinin sükutunun ikrardan gelmediği” düsturunu benimsemiştir. Bu konuyla ilgili tartışma ve yöneltilen eleştiriler için bkz. KAYA, Erhan: Senetle İspat Zorunluluğu ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi, T.C. Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yalova, 2022, s. 19–21.

¹²⁷ Bkz. KAYA, s. 21. HMK m. 209’da yer alan “her türlü işlem” kavramından usul işlemlerinin anlaşılması gerektiğini ileri sürmektedir. Yazar, buna gerekçe olarak hukuk sistemimizde ilamsız takip yapabilmek için herhangi bir senet ibrazının dahi gerekmediğini; derdest davada yapılan imza inkârının, böyle bir senetle icra takibine girişilmesi faraziyesinde takibe imza yönünden ayrıca itiraz edilmesi gerçeğini ortadan kaldırmasının mümkün olmayacağını belirtmektedir. Görüşün detayları için bkz. YAVAŞ, s. 177. GÖKLER, s. 46–47. Hâkim, imza incelemesi hususunda HMK m. 144 uyarınca her iki

şartlarına göre anlam verilmelidir. Sahtelik iddiasında mahkeme tarafından yapılacak inceleme ve izlenecek yol HMK m. 211’de kaleme alınmıştır. Buna göre imza inkarında bulunan taraf isticvap edildikten¹²⁸ sonra kendisinden yazı ve imza örnekleri alınacaktır. Hakim bu aşamada imzanın sahte olup olmadığına karar verebileceği gibi dosyayı bilirkişiye de gönderebilir¹²⁹.

Miktar ve değerine bakılmaksızın senede bağlı olan her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen iddialar da yine senetle ispat edilmelidir. (HMK m.201) HMK m. 200 uyarınca, bir hukuki işlemin gerçekleştirildiği tarihteki miktarı veya değeri iki bin beş yüz Türk lirasını¹³⁰ aşıyorsa, bu işlemin senetle ispat edilmesi zorunludur. Adi senet şekilde akdedilen inanç anlaşması taşınmaz mülkiyetinin devrinin hukuki sebebi olamaz. Zira, defaten belirttiğimiz üzere taşınmaz mülkiyetinin devrine sebep olabilecek hukuki işlemlerde hem ispat hem de geçerlilik şekli resmi şekildir. Ancak, inanan temel borç ilişkisinden doğan borcunu ifa ettiğini ispatladığı takdirde adi senet niteliğindeki inanç anlaşmasına dayanarak adına tescili sağlayabilir.

Herhangi bir belge veya senede resmiyet kazandıracak makam kural olarak noterlerdir¹³¹(NK m. 60/f.1-2). Noterce düzenlenen senetler düzenleme biçiminde senetler olabileceği gibi imza onayı biçiminde de resmi senet düzenlenebilir. Düzenleme şeklindeki noter senetlerinin içeriğine, imzaya ve tarihe itiraz

tarafı da dinleyerek imza konusunda tarafların ikrarda bulunmasını sağlayabilir. Ancak HMK m. 211’de yazılı olan isticvap usulünde, davetiyeye rağmen duruşmaya katılmayan taraf, belgedeki yazıyı veya imzayı ikrar etmiş sayılacaktır.

¹²⁸ Bkz. GÖKLER, s. 46–47. Hâkim, imza incelemesi hususunda HMK m. 144 uyarınca her iki tarafı da dinleyerek imza konusunda tarafların ikrarda bulunmasını sağlayabilir. Ancak HMK m. 211’de yazılı olan isticvap usulünde, davetiyeye rağmen duruşmaya katılmayan taraf, belgedeki yazıyı veya imzayı ikrar etmiş sayılacaktır.

¹²⁹ Bkz. KAYA, s. 21–23. Uygulamaya bakıldığında, senetteki imzanın kendisine ait olmadığını iddia eden tarafın vekili duruşmada imza inkârında bulunduktan sonra, bilirkişi incelemesine yönelik ara karar kurulmakta ve celse arasında davacı/davalı asil, mahkeme kalemine başvurarak sağ ve sol eliyle imza ile yazı örneği vermektedir.

¹³⁰ 2025 yılı için bu miktar 33.000,00 TL olarak belirlenmiştir.

¹³¹ KAYA, s. 23.

edilebilecekken onaylama şeklindeki noter senetlerinin içeriği noter tarafından düzenlenmediği için sadece imzaya ve tarihe itiraz edilebilir. Onaylama şeklindeki noter senetlerinin belgelendirilmesi yalnızca imzaya yöneliktir. (NK m. 82) Bu bağlamda onaylama şeklindeki noter senetlerin resmi senet niteliği imza ve tarihten ibarettir¹³². İçeriğe itiraz edilmesi durumunda içeriğin aksi ispat edilinceye kadar onaylama şeklindeki noter senetleri kesin delildir (HMK m. 204/f.2). İçeriğin aksi genel hükümlere göre ispatlanabilir. Bu ayrımın pratik önemi şudur: Resmi bir senetteki yazı, imza veya tarih inkâr edildiğinde noterin de taraf olarak gösterildiği ayrı bir dava açılmalıdır¹³³. (Bu davada taraflar arasında mecburi dava arkadaşlığı vuku bulacaktır.) Esas mahkemesi bu davanın sonucunu HMK m. 165 uyarınca bekletici mesele yapmak durumundadır. Ancak onaylama şeklindeki senetlerde ayrı bir dava açılması tarihe veya imzaya itiraz durumunda geçerlidir içeriğe itiraz edilmesi durumunda ayrı dava açılması sadece düzenleme şeklindeki resmi senetlerde zorunludur.

Resmi veyahut adi senetteki imza inkâr edildiğinde ve imza incelemesi sonucunda borçlunun elinin mahsulü olmadığı ortaya çıktığında senetteki yazı yazılı delil başlangıcı olarak sayılamayacaktır¹³⁴. Bu hususun konumuz bakımından da irdelenmesi önemlidir. Örneğin, adi senet niteliğindeki bir inanç sözleşmesindeki imza inkarında mahkeme bunu ön sorun olarak inceleyecektir ve imzanın inanılana ait olmaması durumunda inanılanın elle yazdığı kısım yazılı delil başlangıcı

¹³² KAYA, s. 24.

¹³³ ERDÖNMEZ, Gülay: “Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBB Dergisi), S. 123, 2016, s. 152.

¹³⁴ “...Somut olayda, davacılar davalı ile kardeş olup, davacılar iddia ettikleri hususu ispat için senede dayanmış ancak mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi neticesinde senette davalıya isnat edilen imzanın davalı eli ürünü olmadığı anlaşılmıştır. Davacılar tanıkla ispat imkânını kullanmayarak senede dayanmış olup, senetteki imzanın davalıya ait olmadığı anlaşıldıktan sonra, davacıların iddia ettikleri hususları tanıkla ispat imkânları bulunmadığı gibi, dava dilekçesinde dayanılan senedin HMK'nın 202. maddesinde yerini bulan yazılı delil başlangıcı olarak kabulü de mümkün olmadığı anlaşılmakla...” Yargıtay 11. H.D., T. 08.07.2019, E. 2019/1851, K. 2019/5049, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 10.04.2024).

sayılamayacaktır ve bu durumda inanan temel borç ilişkisinden doğan borcunu ödese dahi taşınmazın adına tescilini sağlayamayacaktır.

Senetle ispat zorunluluğunun birtakım istisnaları vardır. Senetle ispat kuralının konumuz bakımından en önemli istisnası delil başlangıcıdır. İnançlı işlemlerin ispatında Yargıtay'ın esas aldığı 05.02.1947 tarih ve E. 1945/20 ve K. 1947/6 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ispat hususunda delil başlangıcını yeterli görmektedir. Bu durumda elinde yazılı ve imzalı bir adi senet olmayan inanan iddiasını yazılı delil başlangıcıyla ispat edebilecektir. HMK m. 202/f.2 hükmünde delil başlangıcı *“Delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir.”* şeklinde tanımlanmıştır¹³⁵. Delil başlangıcının maddi unsuru olarak belge tercih edilmiştir. Uyuşmazlıkla ilgili olayları ispatlamaya uygun her türlü yazılı veya basılı metin, belge, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü ya da ses kaydı ile elektronik veriler gibi her türlü bilgi içeren materyal belge olarak kabul edilir¹³⁶. Yazılı olmayan belgenin senede karşı delil başlangıcı olamayacağı görüşü¹³⁷ hukuki işlemlerin belgeyle ispat edilemeyeceğini ancak vakıaların belgeyle ispat edilebileceğini öne sürmektedir. Senet dışındaki bir belge senetle ispat zorunluluğunun istisnası değilken aynı belgenin delil başlangıcı sıfatını aldığı anda senetle ispat zorunluluğunun istisnası haline gelmesi bu görüşü savunanlarda senetle ispat zorunluluğu kuralının bertaraf edildiği endişesi uyandırmıştır. Madde başlığında yazılı ibaresinin yer almaması HMK m. 199'da yer alan her türlü

¹³⁵ SARIGÜL ATA, Bersun: “Belge ve Belgenin Delil Kuvveti”, Ankara Barosu Dergisi, 2020/1, s. 31.

¹³⁶ KAYA, s. 45; SARIGÜL ATA, s. 31.

¹³⁷ KURU, Baki: “Yazılı Delil Başlangıcı (HMK m.202)”, Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, C. 2, Ankara, 2014, s. 1385–1391.

belgenin delil başlangıcı karakterini haiz olabileceği anlamına gelmektedir¹³⁸. Delil başlangıcı örneklerine geçmeden önce bir belgenin delil başlangıcı olarak nitelendirilmesinde en önemli unsurlardan biri olan belgenin aleyhine ibraz edilecek kişiden sadır olması unsurunu inceleyeceğiz. Diğer bir deyişle, belge aleyhine ibraz edilen kişi veya temsilcisi tarafından gönderilmiş veyahut verilmiş olmalıdır¹³⁹.

İsticvap beyanları yazılı delil başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu durum özellikle inanç sözleşmesinin sözlü akdedildiğinin ispatı hususunda inanan lehinedir¹⁴⁰. Delil başlangıcı bakımından önem arz eden bir diğer hususa fotokopinin delil niteliğidir. Fotokopi, yazılı bir belgenin aslından kopya edilmiş suretidir¹⁴¹. Bu doğrultuda fotokopi, kopya edildiği asıl belgenin birebir aynısı diğer bir deyişle bir yansımasıdır. Fotokopinin delil başlangıcı teşkil edebilmesi her şeyden önce HMK m. 199 anlamında belge olarak kabul edilmesine bağlıdır. Fotokopinin delil değeri ve delil başlangıcı olup olamayacağı öğretide süregelen bir tartışmadır. Fotokopinin delil niteliği orijinal belgenin senet niteliğinde olup olmadığına göre ikili bir ayırım yapılarak ele alınmalıdır. Belge aslının senet niteliğinde olması halinde söz konusu senet aslının HMK m. 203/f.1.e bendi hükmü uyarınca yok olduğu iddia edilir ve bu iddia ispat edilirse iddia edilen hukuki işlem bakımından artık senetle ispat zorunluluğu söz konusu olmayacaktır¹⁴². Bu durumda hukuki işlem senet fotokopisi de dahil olmak üzere her türlü takdiri delille ispat edilebilir hale gelecektir¹⁴³. Söz konusu senet bakımından

¹³⁸ TOK, Ozan: Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 25; SARIĞÜL ATA, s. 32; KAYA, s. 47.

¹³⁹ UMAR, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014, s. 645; TOK, s. 82 vd.

¹⁴⁰ "...davalı tarafın duruşma sırasındaki beyanları... akdin sözlü olarak yapılmış olduğunu gösteren yazılı delil başlangıcı teşkil ettiğinden, mahkemenin akit hakkında tanık dinlemiş olması HUMK m.192 hükmüne uygundur..." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 06.12.1961, E. 24, K. 44

¹⁴¹ KONURALP, Haluk: Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2009, s. 53; YAVAŞ, s. 387.

¹⁴² YAVAŞ, s. 387; KONURALP, s. 54.

¹⁴³ TOK, s. 58; TÜRKTEKİN, Servet: Senetle İspat Zorunluluğu ve Sınırları, Erciyes Üniversitesi Sosyal

HMK m. 203/f.1 e bendi hükmü uyarınca yok olduğu iddiası yoksa artık işlemin ispatı bakımından tanık dinlenmesi ancak fotokopinin delil başlangıcı olarak kabul edilmesine bağlıdır¹⁴⁴. Bu durumda artık belge aslının senet olması ayrıca bir önem arz etmeyecektir¹⁴⁵. Fotokopinin delil başlangıcı teşkil edebilmesindeki en önemli noktaysa fotokopinin HMK m. 202/f.2 uyarınca aleyhine ileri sürülen kişiden sadır olması gerektiğidir. Fotokopi üzerindeki imza inkâr edildiği takdirde HMK m. 211 uyarınca sahtelik incelemesi yapılmalıdır¹⁴⁶.

Temel borç ilişkisine dayanan borcunu ifa eden inananın adi senet niteliğindeki inanç anlaşmasının kendisine verilen bir nüsha fotokopisini inanılana karşı ikame ettiği tapu iptal tescil davasının dava dilekçesine delil olarak eklediğini varsayalım. Bu durumda, mahkeme ilk etapta senet aslının ibrazı hususunda taraflara süre verecektir. Sürenin sonunda her iki tarafın da senet aslının diğer tarafa verildiğini bu nedenle kendisinde olmadığını beyan ederek senet aslını ibraz etmediğini farz edelim. Bu durumda, inanan HMK m. 203/f.1 e bendi hükmüne dayanarak iddiasını her türlü takdiri delille ispat edemeyecektir. Zira, senedin kaybolması e bendinde yazılı sebeplerden kaynaklanmamaktadır. Ancak, fotokopi mahkeme tarafından delil başlangıcı olarak kabul edilirse inanan inanç sözleşmesinin varlığını 05.02.1947 tarih ve 1945/20 E. ve 1947/6 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına da uygun olarak ispatlamış olacaktır. Senetle ispat sınırını aşan bir alacak hakkının temliki durumunda da aynı hukuki sonuca varılacaktır.

Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010, s. 58.

¹⁴⁴ Fotokopinin üzerinde oynama yapılabileceği ihtimali ve fotokopinin daha en başından gerçeğe aykırı tanzim edilebileceği tehlikesi, fotokopinin delil başlangıcı olup olmayacağı yönünde öğretide görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Bu konuda ortaya atılmış çeşitli görüşler ve tartışmalar için bkz. POSTACIOĞLU, İlhan E.: Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul: Baha Matbaası, 1964, s. 270-271; ÖNEN, Ergun: Medeni Yargılama Hukuku, Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979, s. 249; YILDIRIM, Mehmet Kamil: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1990, s. 216; KAYA, s. 53 vd.

¹⁴⁵ KAYA, s. 53.

¹⁴⁶ KONURALP, s. 56.

Banka dekontları ve havale makbuzları delil başlangıcı bakımından önem arz eden bir başka belgedir. Buna ilişkin incelememizi Yargıtay kararları üzerinden gerçekleştireceğiz. “...Davacı inanç sözleşmesinin varlığını yazılı delil ya da karşı tarafın elinden çıkmış delil başlangıcı niteliğindeki bir belge ile ispatlayamamıştır. Mahkemece; yazılı delil başlangıcı niteliğinde belge kabul edilen bono dosyada mevcut olmayıp, banka dekontları ise fotokopi olmakla ve ayrıca HMK m. 202 kapsamında yazılı delil başlangıcı sayılamayacağından, inanç sözleşmesinin varlığının ispat edildiği kabul edilerek, davanın kabulü yönünde hüküm kurulması doğru görülmemiştir...” şeklindeki kararda¹⁴⁷ banka dekontlarının yazılı delil başlangıcı olup olamayacakları değerlendirilmiştir. Banka dekontu aleyhine kullanılan inanılan bakımından yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmemiştir. Banka inanılan yönünden üçüncü kişidir. Dekontu tanzim eden inanılan değildir. Dekont bizzat inanılan tarafından tanzim edilmediği gibi inanılan tarafından okunmuş ve inanana verilmiş bir belge niteliğinde de değildir. HMK m. 202 delil başlangıcının aleyhine delil teşkil edecek kişi veyahut onun temsilcisinden sadır olmasını aramaktadır.

“...somut olaya gelince; mahkemece, bankadan gönderilen 23.07.2008 tarihli yazı ekindeki hesap hareketleri ve dekont yazılı delil başlangıcı kabul edilmiş, iddianın ispatı için aranan sözleşme olmadığı halde tanık dinlenmek suretiyle dava kabul edilmiştir. Ne var ki, yukarıda da belirtildiği üzere bir belgenin yazılı delil başlangıcı kabul edilebilmesi için o belgenin üçüncü bir kişi tarafından değil, hasım elinden çıkması (eli mahsulü olması) zorunludur. Dolayısıyla, bankanın 23.07.2008 tarihli cevabi yazısı ve ekindeki belgelerin yazılı delil başlangıcı olarak kabulüne olanak yoktur. Bunun sonucu olarak da tanık sözlerine başvurularak davanın çözümü yoluna

¹⁴⁷ Yargıtay 3. H.D., T. 07.11.2013, E. 2013/13510, K. 2013/15470, [https://karararama.yargitay.gov.tr/](https://karararama.yargitay.gov.tr/(e.t.30.05.2024)) (e.t.30.05.2024)

gidilemez. Ancak; Davacı, dava dilekçesinde ve delil listesinde “her türlü yasal delil” demek suretiyle yemin deliline de dayanmış sayılır. Öncelikli davacıya bu hakkı hatırlatılmalı, inançlı işlemin bir tarafı olan davalı ...’e yönelteceği yemine göre inançlı işlemin var olup olmadığı hususu üzerinde durulmalıdır.” şeklindeki Yargıtay ilamında¹⁴⁸ da dekontta yazılı miktar banka hesap hareketleriyle doğrulansa dahi dekontu tanzim eden makam olan banka inanılan karşısında üçüncü kişi olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, dekont yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmediği gibi tanık dinletilmeden davanın reddine karar verilmiştir.

“...Davalı..., temlikin inançlı işlem olarak yapılmayıp gerçek satış olduğunu, davalı...iyiniyetli olduğunu belirterek, davanın reddini savunmuşlardır. Davanın tazminat isteği yönünden kabulüne ilişkin olarak verilen karar, Dairece; “...davacı çekişme konusu taşınmazın temlikinin inançlı işleme dayalı olduğunu ve çekilen krediyi davalı... ile yarı yarıya ödeyeceklerini iddia etmiş, davalı ise satış olduğunu savunmuş olup, çekilen kredi nedeniyle dosyaya birtakım dekontların ibraz edildiği görülmektedir. Gerçekten de anılan dekontların davacının ödemesine dair olduğunun saptanması durumunda, bunların davacı lehine yazılı delil başlangıcı olabileceğinin gözetilmesi ve bu konuda mahkemece bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Zira 5.2.1947 tarih ve 20/6 sayılı İctihadi Birleştirme Kararı uyarınca inançlı işlem iddiasını yazılı belge ile kanıtlayamayan kişinin bu konuda varsa yazılı delil başlangıcı sayılacak birtakım delillere başvurabileceği, bunun da hadisenin çözümünde gözetilmesi gerekeceği, diğer yandan davacının yemin deliline dayanması halinde akdin tarafı olan kişiye yemin teklifinin nazara alınması gerekeceği tartışmasızdır. Ne var ki mahkemece, bu hususlar üzerinde durulmadığı gibi, kabule göre de taşınmazın keşfen değeri saptanmadan

¹⁴⁸ Yargıtay (Kapatılan) 14. Hukuk Dairesi, T. 28.11.2011, E. 2011/12358, K. 2011/14385, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.08.07.2024)

davacının talebine itibar edilerek sonuca gidilmiş olmasının isabetsiz olduğu... gerekçesiyle bozulmuş, mahkemece bozma ilamına uyularak yapılan yargılama sonunda, iddianın kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.” şeklindeki Yargıtay ilamındaysa¹⁴⁹ dekontlar taraflar arasındaki inanç sözleşmesinin varlığını ispat bakımından yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmişlerdir.

Kanaatimizce dekontun veyahut havale makbuzunun yazılı delil başlangıcı niteliğini taşımaları için belgeledikleri hukuki ilişkinin ne olduğu konusunda hâkimde kanaat uyandırmaları gerekir. Açıklama içermeyen havale dekontu Yargıtay uygulamasında yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmemektedir¹⁵⁰. Dekontun konumuz bakımından önemi temel borç ilişkisine dayanan borcun inanan tarafından ödendiğinin ispat edilmesidir. İnananın teminat amacıyla devrettiği malının mülkiyetine veya devrettiği alacak hakkına yeniden kavuşması için taraflar arasında inanç sözleşmesi akdedildiğini ispatlanmış olması yeterli değildir.

2.6.5 Yemin ve Ticari Defterler ile İspat

Yemin, tarafların davanın çözümünü ilgilendiren bir olayın doğru olup olmadığı konusunu, Kanun’da belirtilen usule uyarak, mahkeme önünde, kutsal sayılan değerlerle teyit eden sözlü açıklamalarıdır¹⁵¹. Yeminin konusunu hukuki sebepler değil vakıalar oluşturur. Bir işlemin geçerliliği hakkında yemin teklif edilemez. (HMK m. 226/f.1/a ve b bentleri) Yemini kendisine ispat yükü düşen taraf teklif edebilir.

İnanan inanılana aralarında bir inanç sözleşmesi akdedilip edilmediği hususunda yemin teklif edebilir. İnanç sözleşmesinin varlığını ispat yükü inanandadır. İnanılan

¹⁴⁹ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T.14.06.2026, E. 2014/18470, K. 2016/7183 <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t.10.01.2024)

¹⁵⁰ Yargıtay 19. H.D., T. 22.09.2016, E. 2016/2878, K. 2016/12586, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 06.10.2025).

¹⁵¹ PEKCANITEZ / ATALAY / ÖZEKES, s. 393.

yemin teklifi üzerine aralarında bir inanç sözleşmesi olmadığı hususunda yemin ettiği takdirde inanan iddiasını kesin olarak ispatlayamamış sayılacaktır. İnanılan HMK m. 229/f.2 uyarınca yemini ispat yükü üzerinde bulunan inanana iade edebilecektir fakat bu akıllıca olmayacaktır çünkü inanan bu durumda aralarında bir inanç sözleşmesi bulunduğu dair yemin edecektir. Temel borç ilişkisinden doğan borcun ödenip ödenmediği hususunda da yemin teklif edilebilir. Örneğin aradaki temel borç ilişkisi tacir olan A'nın tacir olmayan B'ye odun fabrikasında ürettiği odunlardan elli ton satması ve bunun karşılığında B'nin A'ya beş milyon Türk lirası borçlanmasıysa ve B malın parasını ödediğini iddia etmesine rağmen A'nın odunları teslim etmediğini iddia ediyorsa A bu durumda B'ye odunları teslim alıp almadığı hususunda yemin teklif edebilir. Eğer B odunları teslim almadığı konusunda yemin ederse ve A'ya karşı borcunu ödediğini ispat ederse temel borç ilişkisinden doğan borcunu ifa ettiği iddiasını ispatlamış olacaktır ve inançlı olarak temlik ettiği taşınmazını geri alacaktır. B borcunu ifa ettiğini tacir olan A'nın ticari defterlerine dayanarak da ispat edebilir fakat bu durumda elinde kesin delil olmayan B bir risk almış olacaktır. Açılış kapanış tasdiki olan ve B'den beş milyon Türk lirası alınmadığının yazılı olduğu defter A lehine delil oluşturacak¹⁵² ve B para borcunu ifa ettiğini ispatlayamamış olacaktır. Defterde elli ton odunun B'ye teslim edildiği de yer alıyorsa bu durumda A odunların teslim edildiğini de ispatlamış olacaktır fakat odunların teslim edilmediği yazıyorsa her iki tarafın da borcunu ifa etmediği sonucuna ulaşılabilecektir çünkü ticari defterlerdeki lehe ve aleyhe kanıtlar birbirinden ayıramaz¹⁵³ (HMK m. 222/f.3).

¹⁵² ASLAN, Mehmet Ali: Ticari Defterlerin İspat Kuvveti, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2022, s. 89 vd.

¹⁵³ A, yalnızca lehine olan kaydı ayırarak ispat faaliyetini yürütemez. Ticari defterlerde yer alan aleyhe kayıt, defterin ispat gücünü ortadan kaldırır. Dolayısıyla A, B'ye odunları teslim ettiği vakiasını başka delillerle ispat etmek durumundadır. A bu ispatı gerçekleştiremediği takdirde, tacir olmayan B, HMK m. 222/f.5 uyarınca iddiasını ispat etmiş sayılır. Bkz. ASLAN, s. 100.

2.7 Teminat Amaçlı İnançlı İşlemlerin İspatına İlişkin Değerlendirmelerimiz

05.02.1947 tarihli ve 1945/20 E. 1947/6 K. sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı inançlı işlemin ispatı hususunda halen daha bağlayıcılığını sürdürmektedir fakat içtihat neyin yazılı delil başlangıcı sayılabileceği hususunda eksik kalmaktadır. Kimi durumda yazılı delil başlangıcı olup olmadıkları tartışmalı olan deliller bizzat aleyhine delil olarak kullanılmak istenen kişi veya temsilcisi tarafından tanzim edilmeseler de borca ve ödemeye dair bir açıklama içerdikleri takdirde yazılı delil başlangıcı sayılmaktadırlar. İçtihadı birleştirme kararı son derece eski tarihli bir karar olup özellikle bilgisayar ortamında oluşturulan belgelerin inançlı işlemin ispatındaki rolünü açıklamakta eksik kalmaktadır. Örneğin, bir WhatsApp yazışmasında borçlunun imzası bulunmamaktadır fakat mesajın borçlu tarafından gönderilip gönderilmediği teknik bilirkişi incelemesiyle anlaşılabilmektedir. Bu durumda içtihadın oluşturulduğu tarihteki yazılı delil başlangıcı kavramı günümüzde bir hayli genişlemiştir. Tarafların imzalarını taşıyan bir belge HMK m. 200 uyarınca senettir. Senet bakımından günümüzde dahi ıslak imza olgusu gözetilmektedir fakat inanç sözleşmeleri evvelde olduğu gibi tapu memurlarının hatalı uygulaması nedeniyle mülkiyetin geçişine esas olan resmi senet olarak tanzim edilmemektedir.

Kanaatimizce, uygulamada yeknesaklığın sağlanabilmesi için, taşınmazların teminat amaçlı devrine ilişkin inanç sözleşmeleri bakımından geçerlilik şekli olarak resmî şekil öngörülmelidir. Ayrıca, inanç sözleşmeleri TMK m. 716 kapsamında değerlendirilerek mülkiyetin geçişinde hukuki sebep olarak kabul edilmelidir. Alacağın teminatı temlik edildiği inançlı işlemler bakımından ise, her ne kadar inanç sözleşmesi herhangi bir geçerlilik şekline tabi olmasa da adi yazılı şekil şartı getirilmelidir.

3. GÜVENE DAYALI BİR İŞLEM TÜRÜ OLARAK ALACAĞIN TEMİNAT AMACIYLA DEVRİ

3.1 Teminat Amaçlı Alacağın Temlik Kavramı

Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, inanan; inanılana karşı temel borç ilişkisinden doğan borcunu güvence altına almak¹⁵⁴ amacıyla, üçüncü bir kişiden olan alacağını inanılana devreder. İnanılan ise, temel borç ilişkisindeki borcun ifa edilmemesi hâlinde, kendisine devredilen alacağı tahsil edip paraya çevirmek suretiyle alacağını karşılar; elde edilen meblağdan asıl alacak, faiz, masraf ve giderler tahsil edildikten sonra, artan kısmı inanana iade eder¹⁵⁵.

Bununla birlikte, temel borç ilişkisinden doğan borç inanan tarafından ifa edilirse, inanılanın devredilen alacağı paraya çevirmesi söz konusu olmayacaktır. Ayrıca, teminat altına alınan borcun borçlusu bizzat inanan olsa dahi, üçüncü bir kişi kendi alacağını inanılana devrederek inanan lehine bir teminat ilişkisi kurabilir¹⁵⁶.

Teminat amacıyla alacağın devri kurumuna hukuki mahiyet itibarıyla Türk TBK'nın 183 vd. hükümleri uygulanır. Ancak, kurumun niteliği gereği taşınır rehni ve vekâlet sözleşmesine benzerlik göstermesi sebebiyle, olayın özelliklerine uygun düştüğü ölçüde bu sözleşmelere ilişkin hükümler de kıyasen uygulama alanı bulabilir.

3.1.1 Tercih Edilme Nedenleri

Tarafların diğer şahsi veya ayni teminat yolları yerine alacağın teminat amacıyla devrine başvurmalarının başlıca nedenleri, sınırlı olmamakla birlikte, şu şekilde özetlenebilir: Öncelikle bu kurum, inanılana diğer teminat türlerine kıyasla daha geniş

¹⁵⁴ AYANOĞLU MORALI, s. 88; ÖZSUNAY, s. 63.

¹⁵⁵ AYDINCIK, s. 136; YÜKSEL ORHUN, Mercan: Teminat Amaçlı Alacağın Devri, Doktora Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Ana Bilim Dalı, Ankara, 2017, s. 78.

¹⁵⁶ ÖZSUNAY, s. 63.

bir tasarruf yetkisi tanımaktadır¹⁵⁷. Ayrıca, hukuki yapısı rehin veya kefalet ilişkisine göre daha sade ve anlaşılır niteliktedir. Bunun yanı sıra, taşınır rehninde TMK'nın 766. maddesinde öngörülen hükmen teslim yasağının bertaraf edilmesine imkân sağlamaktadır. Son olarak, inananın (kredi borçlusunun) iflası hâlinde, inanılan (kredi alacaklısı), “hakkın bütün olarak devri” teorisi gereğince tam hak sahibi sıfatıyla alacağı doğrudan paraya çevirebilmekte; böylece iflas masasına katılma külfetinden kurtulmaktadır¹⁵⁸.

Alacağın teminat amacıyla devri, rehin hakkı ile kıyaslandığında en temel fark, rehinin ferî nitelikte olması karşısında devredilen alacağın akıbetinin temel borç ilişkisinden bağımsız bulunmasıdır¹⁵⁹. Gerçekten de rehin ile temin edilen alacak sona erdiğinde rehin hakkı da kendiliğinden ortadan kalkar. Oysa teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, devredilen alacak tamamen inanılanın hâkimiyetine geçmekte; temel borç ilişkisindeki sakatlık veya ifa, devredilen alacağın doğrudan inanana dönmesine yol açmamaktadır.

3.1.2 Konusu

Teminat amacıyla alacağın devrinin konusunu, devri hukuken caiz olan haklar oluşturur. Kural olarak alacaklar devredilebilir; devredilemezlik istisnadır¹⁶⁰. TBK'nın 183. maddesi uyarınca, “*Kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir.*” Bu hüküm uyarınca teminat amacıyla alacağın devri de aynı sınırlar içerisinde mümkündür.

Gerek sözleşmeden, haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden ya da kanundan

¹⁵⁷ SÖYLEMEZOĞLU, Elif: Alacağın Teminat Amacıyla Devri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2021, s. 44.

¹⁵⁸ AYDINCIK, s. 140.

¹⁵⁹ YÜKSEL ORHUN, s. 85.

¹⁶⁰ SARAÇOĞLU, Simge: Teminat Amacıyla Alacağın Devri, Doktora Tezi, T.C. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Ocak 2025, s. 136.

doğan alacak kural olarak devredilebilir. Aile veya miras hukukundan doğan alacakların devri de kanun veya işin niteliği buna engel değilse mümkündür. Buna karşılık, şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar, aynî haklar ve yenilik doğuran haklar, alacak hakkı niteliği taşımadıklarından alacağın devri yoluyla teminat amacıyla devredilemezler¹⁶¹.

Teminat amacıyla alacağın devrinde, devrin konusunun parasal değere sahip ve bağımsız şekilde devre elverişli olması aranır. Bu bağlamda, ekonomik değeri bulunmayan veya paraya çevrilmesi mümkün olmayan haklar, teminat amacıyla alacağın devrine konu olamaz. Aynı şekilde, bir alacağın borçlusuna devri, TBK m. 135 uyarınca alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi nedeniyle alacağın sona ermesine yol açar ve bu nedenle mümkün değildir¹⁶². Ancak kıymetli evraka bağlı alacaklarda böyle bir birleşme söz konusu olmadığından, bu tür alacakların borçlusu da alacağı devralabilir¹⁶³.

Uygulamada çoğunlukla para alacaklarının teminat amacıyla devrine başvurulmakla birlikte, sigorta poliçesinden doğan haklar veya fikrî mülkiyet hakları gibi parasal değeri bulunan diğer alacaklar da devrin konusunu oluşturabilir¹⁶⁴. Buna karşılık, ekonomik değeri olmayan, kişisel nitelikteki haklar veya paraya çevrilmesi imkânsız olan talepler, teminat amacıyla devredilemez.

Sonuç olarak, teminat amacıyla alacağın devrinin konusunu, parasal değeri olan, bağımsız biçimde devri mümkün mevcut veya müstakbel alacaklar oluşturur. Ancak bu alacakların devri, kanun, sözleşme veya işin niteliğiyle getirilen sınırlamalara tabidir.

¹⁶¹ YÜKSEL ORHUN, s. 129.

¹⁶² ÜNLÜTEPE, Mustafa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Mart 2021, s. 302-303.

¹⁶³ TTK m. 778/f.1 (a) bendi atfıyla bonolara da uygulanması gereken TTK m. 668/f.3 uyarınca, poliçenin veya bononun daha önce poliçe borçlusu durumuna girmiş olan düzenleyene geriye ciro edilmesi mümkündür. Bu hâlde, geriye ciro TBK m. 135'teki birleşme kuralının bir istisnasını oluşturur. Senet geriye ciro edildiğinde, düzenleyen kendisinden önceki cirantalar veya diğer poliçe borçlularına başvuramayacak, ancak senedi yeniden bir üçüncü kişiye ciro ile devredebilecektir.

¹⁶⁴ YÜKSEL ORHUN, s. 130.

3.1.2.1 Mevcut Alacaklar

İnanan, inanç sözleşmesiyle bir borcunu teminat altına almak amacıyla mevcut veya müstakbel bir alacağını inanılana devretmeyi taahhüt eder. İnananın temlik borcu, inanç sözleşmesinin esaslı unsurlarından biridir. Ancak temlik borcunun ifa edilmesi, sözleşmeyi salt bir alacağın temlik sözleşmesi hâline getirmez. Burada amaç, inanılanın alacağı kesin ve nihai olarak kazanması değil; borç ifa edilene kadar teminat sağlamaktır. İnanan, sahip olduğu mevcut veya müstakbel alacağını ivazlı veya ivazsız biçimde kesin olarak devretmeyi hedeflememekte; yalnızca borcun ödenmesi hâlinde bu alacağını, sağladığı tüm yetkilerle birlikte geri almayı amaçlamaktadır.

Mevcut alacaklar, devrin yapıldığı anda hukuken doğmuş bulunan alacaklardır¹⁶⁵. Bunlar devredilebilir nitelikte oldukları ve TBK m. 27’te öngörülen sınırlar aşılmadığı sürece teminat amacıyla devre konu olabilirler¹⁶⁶. Öğretide, sözleşmeden, haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden veya vekâletsiz iş görmeden kaynaklanan alacakların da devredilebileceği belirtilmiştir¹⁶⁷.

3.1.2.2 Müstakbel Alacaklar

Devir sırasında mevcut olmayan bir alacağın vaadi mümkündür; ancak mevcut olmayan bir alacağın tasarruf işlemine konu edilmesi mümkün değildir. Alacağın mevcut olmaması, henüz doğmamış olmasından, sona ermiş bulunmasından veya alacaklının hakkının bir başkasına geçmiş olmasından kaynaklanabilir¹⁶⁸.

Doğmamış bir alacağın temlik edilebileceğini savunan görüşe göre, devir,

¹⁶⁵ ARAL, Fahrettin: “Topyekün Temlik”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 42(1), 1992, s. 93-140, s. 106.

¹⁶⁶ BÜYÜK, s. 23.

¹⁶⁷ Bkz. ULUŞAN, İnanç: Teminat Altına Alınmış Alacakların Devri, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2019, s. 4; AYDINCIK, s. 156; YÜSEL ORHUN, s. 128.

¹⁶⁸ OĞUZMAN, Mustafa Kemal – ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II, Gözden Geçirilmiş 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 572.

alacağın geçerli bir şekilde doğması üzerine hüküm ifade eder¹⁶⁹.

İleride doğacak alacaklar iki grupta incelenebilir: (i) devir anında mevcut bir hukuki ilişkiye dayanan alacaklar ve (ii) devir anında henüz herhangi bir hukuki temele dayanmayan alacaklar.

3.1.2.2.1 Devir Anında Mevcut Bir Hukuki Temele Dayanan Müstakbel Alacakların Devri

Devir anında mevcut bir hukuki temel dayanan alacaklara; geciktirici koşula bağlı alacaklar, borcun doğumu ve kapsamının gelecekte belli olacağı sözleşmelerden (üçüncü kişinin fiilini üstlenme gibi) doğan alacaklar, dönemli olarak (periyodik) borç doğuran sözleşmelerden (kiradaki gibi veya hizmet sözleşmesindeki gibi) doğan alacaklar, örnek gösterilebilir¹⁷⁰. Bu gibi durumlarda aslında müstakbel alacağın kendisi değil müstakbel alacağa sahip olma imkânı veren ve alacağın devri anında mevcut olan “beklenen hak” devredilmektedir.¹⁷¹ Gerçekte devredilen hak bu beklenen hak olduğu için mevcut olmayan bir alacağın devrinden bahsedilemez. Sonradan doğan (belki de doğmayacak) asıl alacak devralanın kazandığı beklenen hakkın sağladığı bir hukuki sonuç olarak edinilecektir. Örneğin işçi A işveren B’den doğacak olan Eylül 2021 ayı ücretinin ¼’ünü C’ye devrettiğini beyan etmiştir. Eylül 2021 ayında C ücret alacağının ¼’ünün ifasını B’den isteme hakkını daha önce devredilen beklenen hakkın sonucu olarak kazanmış olacaktır. Peki iş sözleşmesi Eylül 2021 ayı ücret alacağı muaccel olmadan işveren tarafından 4857 Sayılı İş Kanunu madde 25 uyarınca haklı nedenle

¹⁶⁹ Görüşün savunucuları, doğmamış alacağın bir an için devreden malvarlığında yer alıp daha sonra kendiliğinden devralanın malvarlığına geçmiş sayılmasının mı, yoksa alacağın doğrudan devralanın malvarlığında doğmuş sayılmasının mı daha isabetli olacağı hususunu tartışmaktadır. Bkz. KAYA ER, Ayşenur: Alacağın Devrinin Sözleşme ile Sınırlandırılması ve Yasaklanması, Tezli Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, 2022, s. 41.

¹⁷⁰ OĞUZMAN – ÖZ, s. 573.

¹⁷¹ KAYA ER, s. 41.

feshedilirse ne olacaktır? Bu durumda işçi A işveren feshinin haksız ve geçersiz olduğuna yönelik bir alacak davası veya işe iade davası açıp davayı kazanırsa ve hüküm kesinleşirse işveren B TBK m. 187 uyarınca tevdi yükümlülüğüne uyumayan işveren beklenen hakkı temlik alan C'ye ifada bulunmalıdır fakat davayı işçi A kaybederse ve hüküm kesinleşirse kendi kusurundan ötürü beklenen hakkı iktisap edemediği için işçi A, C'ye ücretinin ¼'ü tutarında ifada bulunmalıdır.

3.1.2.2.2 Devir Anında Her Türlü Hukuki Temelden Yoksun Müstakbel

Alacakların Devri

Devir anında herhangi bir hukuki temel veya beklenen hak bulunmadığı için, tamamen temelsiz gelecekteki alacakların devri öğretide tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre bu tür işlemler, geciktirici koşula bağlı bir devir olarak nitelendirilebilir¹⁷². Örneğin, A'nın ileride Sapanca'daki yazlığını B'ye satması halinde doğacak satış bedeli alacağını, üçüncü kişi Ü'ye devredeceğini beyan etmesi durumunda; bu işlem, satış bedelinin doğumuna bağlı bir geciktirici koşula bağlanmış sayılacak ve koşul gerçekleştiğinde alacak doğrudan devralanın malvarlığına geçecektir¹⁷³.

Ne var ki bu çözüm isabetli değildir. Çünkü tasarruf işleminin konusunun bulunması ile mevcut bir şeyin tasarrufa konu olabilmesi birbirinden farklıdır. Bir tasarruf işleminden bahsedilebilmesi için, işlemi yapanın malvarlığının aktifinin doğrudan etkilenmesi gerekir¹⁷⁴. Malvarlığında mevcut olmayan bir hakkın devri mümkün değildir.

¹⁷² TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 249; SİRMEN, A. Lâle: Türk Özel Hukukunda Şart (Şart), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 30; PULAŞLI, Hasan: Şarta Bağlı İşlemler ve Hukukî Sonuçları, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara, 1989, s. 8.

¹⁷³ SEVİNÇ, Ahmet: Alacağı Devredenin Garanti Borcu, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2023, s. 25; ENGİN, Baki İlkey: Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999, s. 27.

¹⁷⁴ ULUŞAN, s. 23.

Bu nedenle, böylesi durumlarda alacağın devri işlemi, tahvil yoluyla TBK m. 184/f.2 kapsamında alacağın devri vaadi olarak ayakta tutulabilir¹⁷⁵. Alacağın devri vaadi bir borçlandırıcı işlem niteliğinde olup, alacağın doğrudan devralana geçmesini sağlamaz¹⁷⁶; sadece vaatte bulunanın ileride alacağı devretme borcunu doğurur. Vaat edilen alacak, sonradan doğduğunda ve vaat borcu ifa edilmediğinde, hak devralan tarafından dava yoluyla kazanılabilir.

Ayrıca, devralana borçlu tarafından ifada bulunulmuşsa ve somut olayın özellikleri itibariyle devrin geçersizliğini ileri sürmek dürüstlük kuralına (TMK m.2) aykırılık teşkil ediyorsa, devredilen hakkın kazanıldığı kabul edilebilir. Ancak bu imkânın, doğmamış alacağın devredildiği her durumda geçerli olmadığını vurgulamak gerekir.

3.1.2.3 Dayandığı Hukuki İşlemin Kesin Hükümsüzlüğü, Sona Ermiş Alacaklar, Eksik Borçlar ve İkinci Devir

Dayandığı hukuki işlemin kesin hükümsüz olduğu alacaklar da doğmamış alacak niteliğindedir ve bu alacakların devri herhangi bir hüküm doğurmaz. Bununla birlikte, kanunda muvazaalı alacakların devri bakımından bir istisna öngörülmüştür. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi, beyaza imza atan kişinin, imzalı kâğıdın bir başkası tarafından borç senedi gibi doldurulup üçüncü kişiye alacak devri yapılması durumunda, TBK m. 19/f.2'ye kıyasen alacağı devralan üçüncü kişiye karşı sorumlu olacağına karar vermiştir¹⁷⁷.

TBK m. 19/f.2'nin uygulanması için borç tanımının sebepten soyut olmasına

¹⁷⁵ ULUŞAN, s. 19.

¹⁷⁶ Bkz. ÜNLÜTEPE, s. 337; DEMİRAY, Elif: Alacağın Devrinde Devredenin Garanti Yükümlülüğü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2023, s. 27.

¹⁷⁷ BGE 88 II 422; JdT 1963 I 248.

gerek yoktur. Zira TBK m. 18, sebepsiz borç ikrarına cevaz vermektedir. Bu nedenle, sebepten soyut alacakların devri, devralan kişinin temel ilişkisinin geçersizliğini bilmesi halinde dahi geçerlidir. Sebepsiz borç ikrarında bulunan kişi ifayı yaptıktan sonra, devralan üçüncü kişiden herhangi bir talepte bulunamaz; ancak alacağı devreden kişiden, devredeninde elde ettiği menfaati sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde isteyebilir¹⁷⁸.

Sona ermiş alacaklar bakımından ise, ortada tasarrufa konu olabilecek bir alacak hakkı kalmadığından, bunların devri mümkün değildir. Alacağı sona erdiren sebepler ifa, ibra, takas gibi hallerdir.

Eksik borçlara ilişkin alacakların devri ise mümkündür. Ancak bu durumda devralan kişi, alacağı devralmadan önce hangi hüküm ve şartlara tabiyse, aynı sınırlamalara bağlı olacaktır. Bu nedenle, devralan alacağı borçluya karşı ileri sürmek istediğinde talebinin sonuçsuz kalması muhtemeldir¹⁷⁹. Borçlu eksik borcu ifa ederse, yaptığı ifayı geri talep edemez; fakat eksik borcun ifasına zorlanamayacağını da unutmamak gerekir.

Son olarak, devredilmiş bir alacağın tekrar devrine gelince: ikinci kez yapılan devir geçersizdir. Çünkü ilk devrin ardından alacak artık devredeninde malvarlığından çıkmıştır ve onun tasarruf yetkisi sona ermiştir. Bu durumda alacağı devralan kişinin iyi

¹⁷⁸ Bu konudaki tartışma esasen, alacağın devrinin sebebe bağlı mı yoksa sebepten soyut mu olduğu noktasında toplanmaktadır.

Bir tasarruf işlemi olan alacağın devrine sebep teşkil eden borçlandırıcı işlem kesin hükümsüz olduğu takdirde, alacağın devrinin illi (sebebe bağlı) olduğunu savunan görüşe göre devreden alacaklı, alacak hakkına kendiliğinden yeniden sahip olur. Bu durumda borçlu, devralana ifada bulunduğu — hatta bu ifa, borçluya TBK m. 186/f.1 uyarınca yapılan bildirimin ardından gerçekleşmiş olsa dahi — devredene karşı olan borcundan kurtulmuş sayılmaz. Buna karşılık, alacağın devrinin sebepten soyut olduğunu savunan görüşe göre, alacak devralanın malvarlığına geçer ve borçlu, devralana ifada bulunduğu takdirde borcundan kurtulur. Borçlu, devredene karşı ancak devredeninde bu temlikte bir menfaati bulunması hâlinde, TBK m. 77 ve devamında yer alan sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca talepte bulunabilir. DİREN, s.17-18; ANTALYA, O. Gökhan/ACAR, Faruk: Marmara Hukuk Yorumu – Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2025, s. 568-570.

¹⁷⁹ “Eksik borcun ifası, borçlunun iradesine bırakılmıştır; borçlu borcun ifasından kaçınma imkanına sahiptir.” Bkz. ÜNLÜTEPE, s. 29.

niyetli olması da sonucu değiştirmmez. Aynı haklarda öngörölen TMK m. 1023 hükmüne benzer bir iyiniyet koruması burada uygulanmaz; tasarruf yetkisi noksanına karşı iyiniyet korunmaz¹⁸⁰.

3.1.3 Alacağın Teminat Amacıyla Devrine Konu Olamayacak Alacaklar

3.1.3.1 Kanun Gereği Temlik Edilemeyecek Alacaklar

Bazı alacakların temlik edilmesi kanun gereği açıkça yasaklanmıřtır¹⁸¹. Bu hükümlere aykırı olarak yapılan temlikler geçerli kabul edilmez. Örneğin; hasılat kiracısının kiralananı kullanma ve işletme hakkını üçüncü bir kişiye devredemeyeceği TBK m. 366/f.1’de düzenlenmiştir. Benzer şekilde, adi kirada kiracının kiralananı kullanma hakkını üçüncü kişiye devredemeyeceği TBK m. 322/f.2 hükmüyle açıkça belirtilmiřtir¹⁸². Ayrıca TBK m. 619/f.1 uyarınca ölünceye kadar bakma sözleşmesinde, bakım alacaklısının bakım hakkını devretmesi mümkün deęildir¹⁸³.

Sosyal Güvenlik Hukuku’nda da sınırlamalar mevcuttur. Örneğin Emekli Sandığı Kanunu’nun 120. maddesinin son fıkrasına göre, emekli aylığının üç aylık tutarından fazlası devredilemez¹⁸⁴. Bununla birlikte TBK m. 410 ve 4857 Sayılı İş Kanunu m. 35 uyarınca, işçi ücretinin yalnızca dörtte biri temlik edilebilir; bu oranın üzerinde yapılacak temlik işlemleri geçerli sayılmaz¹⁸⁵.

Kişilik haklarına ilişkin alacaklar bakımından da benzer sınırlamalar vardır. TMK m. 25/f.4 hükmü uyarınca, manevi tazminat talebinin üçüncü kişiye devri ancak

¹⁸⁰ BÜYÜK, s. 177.

¹⁸¹ “...Gerçekten, bazı alacakların temlik edilemeyecekleri bizzat kanunda belirtilmiştir. Buna misal olarak nişanın bozulması hâlinde kusursuz nişanlı lehine doğan manevi tazminat hakkını zikredebiliriz...” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 18.03.2015, E. 2013/1907, K. 2015/1060, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (e.t. 01.01.2025).

¹⁸² ÜNLÜTEPE, s. 335.

¹⁸³ KAYAR, İsmail: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler / Özel Borç İlişkileri, Güncellenmiş 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 235.

¹⁸⁴ YÜKSEL ORHUN, s. 151.

¹⁸⁵ KAYA ER, s. 36.

zarar verenin bunu kabul etmesi halinde mümkündür¹⁸⁶. Aynı maddeye göre manevi tazminatın mirasçılara geçişi ise, ancak murisin bu talebi sağığında ileri sürmüş olması şartına bağlanmıştır.

Öğretide, manevi tazminatın hukuki niteliğı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Subjektif teoriye göre manevi tazminat, kişinin yaşadığı elem, acı ve ızdırıp gibi sübjektif duygulara dayandığından mirasçılara geçmez¹⁸⁷. Buna karşılık, kişilik değerlerinin malvarlığına yansıyan sonuçları bakımından esneklik tanıyan yazarlara göre, manevi tazminatın kendisi mirasçılara intikal etmez; ancak kişilik hakkının ihlalinden doğan malvarlığı değerleri mirasçılara geçebilir¹⁸⁸.

Manevî tazminatın amacı konusunda farklı teoriler ileri sürülmüştür. Subjektif teoriye göre manevî tazminatın amacı zarar görenin acısını telafi etmek, objektif teoriye göre tatmin sağlamaktır. Bazı yazarlar manevî tazminata özel hukuk cezası niteliğı atfederken, bazıları ise bu kurumun sosyal yardım işlevi taşıdığını savunmaktadır¹⁸⁹.

Sonuç olarak, TMK m. 25/f.4 hükmü uyarınca manevi tazminat talebi, zarar verenin kabulü olmadıkça teminat amaçlı alacağın devrine konu olamayacaktır.

3.1.3.2 İşin Niteliğı Gereğı Temlik Edilemeyecek Alacaklar

Bir borç ilişkisinde, alacak hakkı ile alacaklının kişisel özellikleri arasında sıkı bir bağ bulunuyorsa, bu alacak hakkının devri mümkün değildir¹⁹⁰. Zira bu tür

¹⁸⁶ Kanaatimizce, bu durum, manevî tazminat alacağının devrini alacaklı dışındaki bir kimsenin iradesine bağlı kılmak suretiyle alacağın geçişini gereksiz biçimde zorlaştırmakta ve bu yönüyle eleştiriye açıktır. Bu konuda bkz. OZANEMRE YAYLA, H. Tolunay: “Manevî Tazminat Alacağının Devredilmesi Konusuna İlişkin Bir Değerlendirme”, ÇÜHFD, C. 5, S. 1, Nisan 2020, s. 3601–3632, s. 3610.

¹⁸⁷ SAYMEN, Ferit Hakkı: Manevi Zarar ve Tazmini Sureti, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 1940, s. 212 vd.

¹⁸⁸ Bkz. KIRCA, Çiğdem: “Manevî Tazminatın Fonksiyonu ve Niteliğı”, Yargıtay Dergisi, Temmuz 1999, s. 242–270, s. 261.

¹⁸⁹ Manevi tazminatın amacı konusundaki teorilerle ilgili detaylı açıklamalar için bkz. ARIKAN, Şafak: Türk Borçlar Kanununa Göre Bedensel Zararlarda Manevî Tazminat, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 30–41.

¹⁹⁰ SARAÇOĞLU, s. 19.

alacaklarda alacaklının değişmesi, alacağın içeriğini ve amacını tehlikeye düşürmektedir.

Aynı hukuki ilişkiden doğan bir alacak temlik edilebilirken, diğerinin temlik edilememesi de mümkündür. Örneğin; vekâlet sözleşmesinde vekilin vekâlet creti alacağı devredilebilirken, müvekkilin işin görülmesine yönelik alacak hakkı devredilemez¹⁹¹. Benzer şekilde, nafaka alacakları, rekabet yasağından doğan alacaklar, kooperatif şirketin ortaklara karşı sermaye koyma yükümlülüğü, şirket ortağının şirket belgelerini ve defterlerini inceleme hakkı, cari hesaba kaydedilmiş alacaklar, bir başka hakkın ferisi niteliğindeki haklar ve destekten yoksun kalma tazminatı talep hakkı işin niteliği gereği devredilemeyen alacaklara örnek teşkil eder.

İşin mahiyeti gereği devri yasak olan bir alacağın devredilmesi hâlinde, öğretide iki farklı yaklaşım mevcuttur. Bir görüş, bu tür bir devrin kesin hükümsüz olduğunu ve borçlunun sonradan vereceği rızanın geçersizliği ortadan kaldırmayacaęını¹⁹² savunurken; diğer görüş, devir yasağının borçluyu koruma amacına yönelik olması durumunda, borçlunun açık muvafakatiyle devrin geçerlilik kazanabileceğini kabul etmektedir¹⁹³.

n sözleşmeden doğan, asıl sözleşmenin yapılmasını talep etme hakkının devredilip devredilemeyeceği hususu ise öğretide ve uygulamada tartışmalıdır. Bir görüşe göre, bu hak işin niteliği gereği devredilemezken¹⁹⁴; diğer bir grř¹⁹⁵ ve Yargıtay kararları¹⁹⁶ özellikle gayrimenkul satış vaadi sözleşmesinden doğan alacakların

¹⁹¹ ÜNLÜTEPE, s. 335-336.

¹⁹² KAYA ER, s. 37.

¹⁹³ TUNçOMAğ, Kenan: Türk Borçlar Hukuku, C.1, 6.bası, Sermet Matbaası, İstanbül 1976, s. 108.

¹⁹⁴ AYBAY, Aydın: Borçlar Hukuku Dersleri – Genel Bölüm, 12. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbül 2000, s. 173.

¹⁹⁵ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOğLU/ALTOP, s. 325.

¹⁹⁶ “Somut olaya gelince; tapu maliki davalı ...01.09.1997 tarihli satış vaadi sözleşmesi ile 841 parselde bulunan payını dava dışı ...’e satmayı vadetmiştir. Dava dışı... ise resmi şekilde yapılan satış vaadi sözleşmesinden doğan şahsi hakkını TBK’nın 183. maddesinde yer alan alacağın temliki hükümleri

devredilebileceğini kabul etmektedir. Ancak her iki görüşün de sakıncaları bulunmaktadır: Birinci görüş, satıcı için alıcının kişiliğinin önem arz etmediği durumları açıklayamamaktadır; ikinci görüş ise taraflar arasında güven ilişkisi bulunabileceği ihtimalini göz ardı etmektedir. Nitekim satıcı, malını ödeme gücü olan ve güven duyduğu kişiye satmayı tercih edebilir.

3.1.3.3 Sözleşmeyle Kararlaştırılan Temlik Engelleri

Taraflar, aralarında yapacakları bir sözleşme ile temel borç ilişkisinden doğan alacağın devrini kısmen veya tamamen yasaklayabilirler¹⁹⁷. Temlik yasağı, tarafların iradesine bağlı olarak bir şarta da bağlanabilir. Örneğin, alacağın belirli kişilere temlik edilmeyeceği, borçlunun temlikten haberdar edilmesi veya onayının alınması şart koşulabilir. Temlik engelleyen sözleşme kural olarak herhangi bir şekle bağlı değildir¹⁹⁸; ancak alacak kıymetli evraka bağlanmışsa, temlik yasağının da yazılı şekilde yapılması gerekir.

Temlik yasağı, alacağın devrinden önce¹⁹⁹ veya sonra kararlaştırılabilir. Ancak temlikten sonraki anlaşmalar, çoğu zaman alacağı devralan üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez. Bu ihtimale karşı TBK m.183/f.2 devralan üçüncü kişinin iyi niyetini korumaktadır. Söz konusu hüküm şu şekildedir: “*Borçlu, devir yasağı içermeyen yazılı*

gereği adi yazılı satış sözleşmesiyle 07.02.2005 tarihinde davacılar murisi ...’a devretmiştir. Re ’sen düzenlenen satış vaadi sözleşmesinden doğan şahsi hakkın, satış vaadinde bulunanın rızası aranmaksızın üçüncü kişiye temlik edilebileceği ve yazılı biçimde yapıldığından TBK’nın 184. maddesi gereğince temlik sözleşmesinin geçerli olduğu kabul edilmelidir. Bu nedenle davadaki talep bakımından bir karar verilmesi gerekirken, yasal olmayan gerekçeyle ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak yazılı şekilde davacılar vekilinin istinaf talebinin esastan reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün bozulması gerekmiştir.” Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T. 10.06.2021, E. 2018/5070, K. 2021/3961, <https://www.karararama.yargitay.gov.tr/> (e.t. 08.10.2025).

¹⁹⁷ SÖYLEMEZOĞLU, s. 83.

¹⁹⁸ ULUŞAN, s. 27.

¹⁹⁹ “Sözleşme ile kararlaştırılan temlik yasağına rağmen, alacaklı alacağını üçüncü bir kişiye devrederse, temlik işlemi geçersizdir. Ancak bu geçersizlik nisbi etkisizlik niteliğinde bir geçersizliktir. Bu temlik sadece borçlu bakımından geçersizdir (etkisizdir). Dolayısıyla, bu temlik alacağı devreden veya devralan tarafından borçluya karşı ileri sürülemez.” Bkz. ŞAHİNİZ, Cevdet Salih: “Alacağın Temlikinde Sözleşme ile Kararlaştırılan Temlik Sınırlama (Kısıtlama) ve Yasakları”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, S. 3-4, 2006, s. 495-520, s. 511.

bir borç tanımaya güvenerek alacağı devralmış olan üçüncü kişiye karşı, alacağın devredilemeyeceğinin kararlaştırılmış bulunduğu savunmasını ileri süremez.”

Benzer bir düzenleme TBK m. 19/f.2’de yer almaktadır: *“Borçlu, yazılı bir borç tanımaya güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamaz.”*

Her iki hükmün lafzı, yazılı borç ikrarının ispat hukuku bakımından ne ifade ettiğinin tartışılmasını gerekli kılar. Yazılı bir borç ikrarı, HMK m. 199 uyarınca bir belgeye dayanabileceği gibi; HMK m. 200 anlamında bir senet de olabilir. Kanaatimizce, TBK m. 183/f.2 hem senet hem belgeyi kapsarken, TBK m. 19/f.2 yalnızca senetlere yöneliktir. Zira, TBK m. 19/f.2 kanunun Borç İlişkisinin Kaynakları isimli birinci bölümünde yer alan hükümlerdenken TBK m. 183/f.2 kanunun beşinci bölümü olan Borç İlişkilerinde Taraf Değişikliği bölümünde yer alan bir hükümdür.

Buna göre TBK m. 183/f.2’ye dayalı kazanımlarda, yazılı delil başlangıcı sunulduktan sonra tanıkla alacağın iyi niyetli devri ispatlanabilir. TBK m.19/f.2’de ise, devralan yalnızca senede güvenerek alacağı kazanmışsa ve bunu ispatlarsa, hukuki görünüşe güven ilkesi gereği edinimi korunur. Borçlu, TBK m.183/f.2 uyarınca devralana karşı temlik yasağını ileri süremese de sözleşmeye aykırı davranan alacaklıya karşı uğradığı zararın tazminini talep edebilir. Ancak devralan muvazaayı biliyor veya bilmesi gerekiyorsa, yazılı senede dayansa dahi kazanımı korunmaz.

3.1.4 Benzer Kurumlardan Ayırt Edilmesi

3.1.4.1 Alacak Rehni ile Karşılaştırılması

TMK m. 954 uyarınca, alacak üzerinde rehin hakkı kurulması mümkündür. Alacak rehni ile rehinli alacaklı, rehin konusu alacağı paraya çevirmek suretiyle

alacağını tahsil etme yetkisine sahip olur. TMK m. 954/f.2'ye göre, konuyla ilgili özel bir hüküm bulunmadığı takdirde ve kurumun yapısına uygun düştüğü ölçüde, teslim bağli rehin hükümleri alacak rehnine kıyasen uygulanır. Bu doğrultuda rehin hakkının tesis edilmesi iki aşamada gerçekleşir: Öncelikle rehin sözleşmesi (borçlandırııcı işlem) yapılır, ardından bu sözleşmeye dayanılarak tasarruf işlemi ile rehin hakkı kurulur.

Alacak rehni ile alacağın teminat amacıyla devri arasındaki en temel fark, rehlin alacak hakkının özüne dokunmamasıdır. Alacak üzerinde tesis edilen rehin hakkı, rehin alacaklısına yalnızca rehne konu alacağın cebri icra yoluyla paraya çevrilmesi suretiyle alacağını tahsil etme yetkisi tanır. Oysa teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, devreden alacaklı alacak hakkı üzerindeki tasarruf yetkisini tamamen kaybeder ve alacak malvarlığından çıkar²⁰⁰.

Bir diğer önemli fark, alacak rehminin kanunda açıkça düzenlenmiş olmasıdır. Buna karşılık, alacağın devri TBK m. 183 vd. hükümlerinde düzenlenmiş olmakla birlikte, inanç anlaşması isimsiz (*sui generis*) bir sözleşme olduğundan kanunda özel olarak düzenlenmemiştir. Dolayısıyla bu yapıya uygulanacak hükümlerin belirlenmesinde kıyas ve hakimnin hukuk yaratmasından yararlanılmaktadır.

Alacak rehni ferî nitelikte iken²⁰¹, teminat amacıyla devredilen alacak, teminat altına alınan asıl alacaktan bağımsızdır. Rehin hakkı sahibinin alacak üzerindeki yetkileri, alacağı teminat amacıyla devralan inanılana kıyasla oldukça sınırlıdır. Nitekim inanılan alacağı üçüncü bir kişiye devredebilecekken, rehin hakkı sahibi tasarruf yetkisinden yoksun olduğu için (bu eksiklik giderilmedikçe) böyle bir işlem yapamaz.

²⁰⁰ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: “Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM), C. LVII, S. 1-2, İstanbul 1999, s. 267.

²⁰¹ Asıl alacağın sona ermesiyle birlikte alacak rehni de kendiliğinden son bulur. Bkz. SARAÇOĞLU, s. 19.

Alacak rehninde alacağın yönetimi rehin verende kalır²⁰². Buna karşılık alacağın teminat amacıyla devrinde, hak bütün olarak devralana geçtiği için alacak üzerindeki yönetim yetkileri de devralana intikal eder. Eğer alacak bir senede bağlanmışsa, alacak rehninde senedin zilyetliğinin devri rehnin geçerlilik koşuludur²⁰³. Oysa teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, senedin zilyetliğinin devri bir geçerlilik şartı değildir. Bu noktada TBK m. 190 devredene, devralana karşı bilgi ve belge verme yükümlülüğü yüklemektedir. Bu yükümlülüğün ihlali devreden TBK m. 112 uyarınca sorumluluğunu doğurur.

Alacak rehni ile teminat amacıyla alacağın devri arasındaki bir diğer farklılık, alacağın paraya çevrilmesi usulünde görülür. Alacak rehninde, alacak ifa edilmediğinde, rehin hakkı sahibi İİK m. 45 uyarınca öncelikle rehinin paraya çevrilmesi yoluna başvurmak zorundadır. Oysa alacağın teminat amacıyla devrinde, devir konusu alacağın elde edilme ihtimali bulunduğu durumlarda, teminat amacıyla devir ifa uğruna edim niteliğini kazanabilir²⁰⁴. Böylece, inanılan teminat amacıyla devredilen alacağın borçlusundan para tahsil ettiği takdirde, inanan teminat olarak devrettiği alacağın miktarı oranında borcundan kurtulmuş olur.

3.1.4.2 İfa Yerine ve İfa Uğruna Alacağın Devrinin Alacağın Teminaten Devriyle Olan Benzerlik ve Farkları

Borç ilişkilerinde kural, borçlanılan edimin ifasıdır. Ancak borçlunun, asıl borcun konusundan farklı bir edimde bulunması ve alacaklının da bunu kabul etmesi mümkündür. Tarafların, asıl edimden farklı bir edimin asıl borcun ifasının yerine

²⁰² AYDINCIK, s. 149.

²⁰³ SİRMEN, Lale: Alacak Rehni, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1990, s. 34.

²⁰⁴ ULUŞAN, s. 11.

geçeceği konusunda anlaşmaları, ifa yerine edim anlaşmasıdır²⁰⁵. İfa yerine edim, edimin ifasıyla birlikte asıl borcu dar ve teknik anlamda sona erdirir. Bu durumda, edimin değeri asıl edimden yüksek olsa bile borçlu aradaki farkı talep edemez.

İfa yerine edim, borcun yenilenmesi (tecdit) değildir; çünkü taraflar arasındaki hukuki ilişki niteliği değişmemekte, yalnızca borcun konusu değişmektedir²⁰⁶. Bununla birlikte, bazı yazarlar ifa yerine edimi tecdit sözleşmesi olarak nitelemekte; bu görüşe göre tarafların ifadan önce kararlaştırdığı yeni edim, bizzat asıl borcun kendisi olmaktadır. Kanaatimizce tecdit anlaşmasından söz edilebilmesi için eski borcun ve yeni borcun hukuki sebeplerinin farklı olması gerekir. Hukuki sebep değişmeden borcun konusundan farklı bir edim kararlaştırılması zaten yapılmış bir sözleşmenin değiştirilmesinden ibarettir.

İfa uğruna edimde ise borç doğrudan sona ermez. Borçlunun ifa uğruna edimde bulunmasıyla, alacaklıya edimi paraya çevirme ve kendi alacağını tahsil etme imkânı tanınır. Dolayısıyla ifa uğruna edimde borç, ancak edimin paraya çevrilmesi ölçüsünde sona erer²⁰⁷.

Alacağın teminat amacıyla devri, ifa yerine edim ile benzerlik göstermez; fakat ifa uğruna edime yakın bir nitelik taşır²⁰⁸. Ancak amaç bakımından aralarında fark vardır. Teminat amaçlı devrin amacı, borcun doğrudan ifası değil; borcun ödenmemesi ihtimaline karşı alacaklının güvenceye kavuşturulmasıdır. Borç ödenmediğinde, inanılan devredilen alacağı paraya çevirerek asıl alacağını tahsil eder; tahsil ettiği meblağ asıl alacağı aşarsa artan kısmı inanana iade etmekle yükümlüdür.

²⁰⁵ CANSEL/ÖZEL, s. 237-238; ÜNLÜTEPE, s. 218.

²⁰⁶ YÜCER, İpek: “Yenileme (Tecdit)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(1), 2007, s. 237.

²⁰⁷ HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 4. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 234.

²⁰⁸ DEMİRAY, s. 103-105.

Bu iade yükümlülüğünün dayanağı TBK m. 508/f.1’de düzenlenen vekilin hesap verme borcu değildir. Zira, inanılan teminat amaçlı alacağın devrinde inananın vekili olmadığı gibi inanan adına borçludan tahsilat yapmamaktadır. Yine de inanılan, temlik konusu alacağı paraya çevirirken özen yükümlülüğü altındadır. Bu özen yükümlülüğü, TBK m. 506/f.3’teki vekilin özen borcu ile aynı niteliktedir ve objektif bir özen ölçüsünü ifade eder.

İnanılanın elde edebileceği miktardan daha azını tahsil etmesi, onun kusurlu olduğunu gösterir ve devredene karşı TBK m. 112 uyarınca sorumluluğunu doğurur. Bu durumda inanan, TBK m. 113/f.1 uyarınca hâkimden nama ifayı talep ederek borçluyu kendi adına, fakat masrafları inanılana ait olmak üzere takip edebilir.

Eğer devreden, ifa uğruna alacağını devrettikten sonra asıl borcunu öderse, devralan bu durumda sebepsiz zenginleşmiş olur (TBK m. 77/f.2). Bu sebeple devralan, elinde tuttuğu alacak hakkını devredene geri temlik etmekle yükümlüdür.

Sonuç olarak ifa yerine alacağın devrinde alacak ifa yerine devredildiğinde devreden borcu sona erer. İfa uğruna alacağın devrindeyse tarafların asıl amacı ifa uğruna edim sözleşmesine konu alacağın paraya çevrilmesidir. Devralan kendisine ifa uğruna temlik edilen alacaktan önce asıl alacağı talep etme hakkına sahip değildir. Ancak, alacağın teminat amacıyla devrinde inanılan her zaman asıl alacağı talep ve takip edebilir.

3.1.5 Hukuki İlişkinin Tarafları

İnanan, mevcut veya ileride doğacak bir borca teminat teşkil etmek üzere sahibi olduğu alacak hakkını inanılana temlik eden kişidir²⁰⁹. Alacağın devri ile inançlı işleme konu alacak, bütünüyle inanılanın malvarlığına geçtiğinden, inanan alacak üzerindeki

²⁰⁹ ŞAFAK, s. 118.

tüm hakkını kaybeder²¹⁰. İnançlı işlemin taraflarını inanan ve inanılan oluşturur. Bir hakkı ya da nesneyi güvendiği bir kişiye inançlı olarak devreden kimseye inanan denir.

Temel borç ilişkisinin tarafı olmayan bir üçüncü kişi de alacağını inanılan ile akdedilecek inanç sözleşmesine binaen, temel borç ilişkisinden doğan alacağı teminat altına almak amacıyla devredebilir.

Üçüncü kişinin inanan olan borcunu inanılana ifa etmesi ile üçüncü kişinin alacağını inanılana teminaten temlik etmesi birbirinden farklı hukuki durumlardır. İnananın borçlusu, TBK m. 129 uyarınca inanan olan borcunu doğrudan inanılana ifa edebilir. Bu durumda üçüncü kişinin inanan olan borcu sona erecek; inananın inanılana olan borcu ise, üçüncü kişinin inanan olan borcuna denkse sona erecektir. Üçüncü kişinin alacağını inanılana temlik etmesi durumunda ise inanılan, temlikten evvel üçüncü kişiye borçlu olan kişiyi takip edecektir.

İnanılan, temel borç ilişkisinin alacaklısıdır. Teminat olarak temlike konu alacak, tasarruf işlemi yapıldıktan sonra sahibine sağladığı tüm yetkilerle beraber inanılanın malvarlığına geçer. Bu şekilde inanılan, alacağın sahibi sıfatını kazanır. Devredilen hak veya nesneyi, kendisine ait bir hak olarak kendi yararına, doğrudan veya dolaylı olarak kullanan kişiye inanılan denir. İnanılan gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir²¹¹.

3.1.6 Unsurları

3.1.6.1 İnanç Sözleşmesi

3.1.6.1.1 İnanç Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

İnanılan, inanç sözleşmesi ile inanç konusu alacak hakkını inanan ile

²¹⁰ AYANOĞLU MORALI, s. 89.

²¹¹ ÖZSUNAY, s. 4.

kararlaştırdıkları koşullara uygun şekilde kullanmayı, saklamayı ve ondan yararlanmayı taahhüt eder. Buna karşılık, inanan sahip olduğu alacağı, inanılana olan borcunu teminat altına almak amacıyla devretme borcu altına girer.

Dolayısıyla inanç sözleşmesi; tarafların karşılıklı hak ve borçlarını düzenleyen, inançlı işlemin ifa veya başka bir sebeple sona ermesini, inanç konusu hakkın veya nesnenin inanılan tarafından nasıl kullanılacağını ve yönetileceğini, borç ifa edilmediği takdirde teminat olarak devredilen alacaktan nasıl yararlanılacağını ve iade yükümlülüğünün koşullarını belirleyen borçlandırıcı bir sözleşme niteliği taşıır²¹².

3.1.6.2 Teminat Sözleşmesi Olması

İnanç sözleşmesinin içeriği ve amacı incelendiğinde, bunun bir teminat sözleşmesi olduğu görölmektedir²¹³. Zira inanç sözleşmesi ile temel borç ilişkisinden doğan borcun ifasının güvence altına alınması hedeflenir.

Burada sözleşmenin tipini belirleyen unsur, inanan tarafından üstlenilen edimin niteliği veya ifa biçimi değil; esasen sözleşme ile ulaşılmak istenen nihai amaçtır. İnanç sözleşmesi, alacaklıya teminat sağlama sonucunu, kanunda düzenlenmiş teminat türlerinden (rehin, kefalet gibi) herhangi birine başvurmaksızın ve alacaklı lehine ayrıca bir rehin hakkı tesis etmeksizin temin eder.

3.1.6.3 İnanç Sözleşmesine Uygulanacak Hükümler

3.1.6.3.1 Genel Olarak

İnanç sözleşmesi, pozitif hukukumuzda açıkça düzenlenmemiştir. Bu nedenle sözleşmenin amacı göz önünde tutularak yorum yapılmalı ve uygulanacak hükümler belirlenmelidir. İnanç sözleşmesini akdetmeye engel bir norm mevcut değildir. Ancak

²¹² SÖYLEMEZOĞLU, s. 50.

²¹³ AYANOĞLU MORALI, s. 101.

bu sözleşme, kanunda düzenlenmiş tipik sözleşmelerin unsurlarının rastgele bir araya gelmesiyle de oluşmaz²¹⁴. İnançlı işlemlerde edimlerin mübadelesi de hedeflenmemektedir.

Öğretideki hâkim görüşe göre inanç sözleşmeleri, isimsiz (*sui generis*) sözleşme türleri arasında yer almaktadır²¹⁵. Bu sebeple, benzer sözleşme tiplerine ait kurallar, somut olayın niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabilir; fakat sözleşmenin asli unsurları, uygulanacak hükümleri belirlemede esas alınmalıdır.

Alacakların teminat amacıyla devrinde inanan, çoğu zaman kendi borcuna güvence sağlamak üzere bir üçüncü kişiden olan alacağını inanılana temlik etmektedir. Bu işlem, alacak temliki vaadinden farklı olarak bir tasarruf işlemidir ve alacak hakkı inanılana geçer. İnanç sözleşmesi, teminat amacını taşısa da tam bir devrin sonuçlarını doğurur. Bu sebeple inanılan, devraldığı alacak üzerinde tasarrufta bulunabilir; ancak inanç anlaşması uyarınca yetkilerini sınırlı biçimde kullanmalıdır.

Asıl borcun ödenmesi halinde alacağın kendiliğinden inanana dönmeyeceği; geri temlik yükümlülüğünün inanç sözleşmesine dahil edilmesi gerektiği öğretilde özellikle vurgulanmaktadır²¹⁶. Dolayısıyla inançlı işlemlerde TBK'daki temlik hükümleri uygulanmakla birlikte, sözleşmenin kendine özgü yapısı nedeniyle yorum ve tamamlama faaliyetlerinde dürüstlük kuralı, teamül, mahkeme içtihatları ve gerektiğinde hâkimin TMK m. 1 uyarınca hukuk kuralı koyma yetkisi önem arz etmektedir.

Sözleşme boşluklarının doldurulmasında öğretilde farklı yöntemler

²¹⁴ YÜKSEL ORHUN, s. 108.

²¹⁵ AYANOĞLU MORALI, s. 116.

²¹⁶ AKIN, Murat Yusuf/DEVELİ AYVERDİ, Emine: “Limited Şirket Esas Sermaye Payının İnançlı Temliki: Basel Eyalet Mahkemesinin 3 Şubat 2019 Tarihli Zb.2018.35 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 1, Haziran 2021, s. 473.

geliştirilmiştir. Sübjektif yöntemde tarafların farazi iradesi araştırılırken²¹⁷, objektif yöntemde yedek hukuk kurallarına öncelik verilir²¹⁸. Objektif yöntemde doğrudan kanundaki tamamlayıcı hükümlerin uygulanması²¹⁹ sübjektif yöntemdeyse sözleşmenin şahsi yapısının dikkate alınması çeşitli avantaj ve dezavantajlar doğurur. Bu nedenle somut olaya göre fayda–zarar dengesi bakımından daha elverişli olan yorum yönteminin hakim tarafından benimsenmesi kanaatimizce isabetlidir.

3.1.6.3.2 Vekâlet Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Uygulanabilirliği

TBK'nın 502. maddesinin ikinci fıkrasında, “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, bu kanunda düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmelerine de uygulanır.*” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, iş görme sözleşmelerinin sınırlı sayıda kurulabileceği anlamına gelmemekte, aksine isimsiz sözleşmelere de uygulanabilirlik imkânı tanımaktadır. Bu genel çerçeve, inanç sözleşmesinin hukuki niteliğinin belirlenmesinde de temel dayanaklardan biridir. İnanç sözleşmesinin vekâlet sözleşmesiyle ilişkisi ve TBK m. 502/f.2 hükmünün anlamı daha önce ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Bkz. 2.4.1. İnanç Sözleşmesi başlığı.) Bu nedenle burada yalnızca, teminat amacıyla alacağın inançlı temlik bakımından vekâlet hükümlerinin uygulanabilirliği değerlendirilecektir.

Teminat amaçlı inançlı işlemlerde taraflar arasında güven unsuruna dayalı bir

²¹⁷ BISCHOFF, J.: Vertragrisiko und clausula rebus sic stantibus, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 1983, s. 64.

²¹⁸ ARAT, Ayşe: “İsimsiz Sözleşmelerin Tamamlanması”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, Aralık 2006, s. 240.

²¹⁹ Yedek hukuk kuralları, tamamlayıcı yedek hukuk kuralları ve yorumlayıcı yedek hukuk kuralları olmak üzere ikiye ayrılır. Tarafların sözleşmede düzenlemedikleri hususları, başka bir deyişle sözleşmedeki boşlukları dolduran kurallar tamamlayıcı yedek hukuk kurallarıdır. Yorumlayıcı yedek hukuk kuralları ise hukuki işlemlerde yeterince açık olmayan taraf iradelerine veya belirli bir davranış biçimine anlam kazandıran kurallardır. ANTALYA, Gökhan/TOPUZ, Murat: Medeni Hukuk: Giriş, Temel Kavramlar, Başlangıç Hükümleri, Legal Yayıncılık, 2. Baskıya Ek 1. Tıpkı Basım, İstanbul 2017, s. 298-300; GAYRETLİ AYDIN, Seda: “Hukukî Niteliği Bağlamında Paket Tur Sözleşmeleri Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (2024/2, Prof. Dr. Mustafa Avcı'ya Armağan), s. 1614.

ilişki bulunmakla birlikte, inanılanın menfaati ön plandadır. Bu nedenle, saf inançlı işlemlerde olduğu gibi inananın menfaatini koruyan vekâlet hükümleri burada sınırsız biçimde uygulanamaz²²⁰. Özellikle TBK m. 512’de düzenlenen azil ve istifa hükümleri, teminatın doğası gereği inançlı temlike uygun düşmez. Zira inananın tek taraflı olarak sözleşmeyi feshetmesi veya inanılanın teminat yükümlülüğünü sona erdirmesi, işlemin güven ve teminat fonksiyonunu ortadan kaldırır²²¹.

Öğretide baskın görüş, inanılanın vekil sıfatına sahip olmadığı ve vekâlet hükümlerinin bu tür inançlı işlemlere yalnızca kıyasen ve sınırlı biçimde uygulanabileceği yönündedir²²². Bu yaklaşım, teminat amacına hizmet etmeyen sonuçların doğmasını engellemek açısından isabetlidir. Bununla birlikte, inananın korunması amacıyla bazı vekâlet hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir.

Bu kapsamda en çok tartışılan hüküm, TBK m. 509’da düzenlenen ayırma hakkıdır. Bu madde, dolaylı temsil ilişkisinde vekilin, müvekkil hesabına edindiği alacak veya malları, müvekkilin borçlarını ifa etmesi hâlinde iade etmesini öngörür. Teminat amaçlı alacağın inançlı devrinde inanılan, alacağı kendi adına fakat inanan hesabına devralır; bu durum dolaylı temsil ilişkisine benzer bir yapı ortaya çıkarır. Ancak burada inanılan, vekil gibi sınırlı yetkili bir temsilci değil, tam hak sahibi sıfatına sahiptir. İnanılan, temel borç ilişkisine dayanan borç ödenmediği takdirde, inanan hesabına devraldığı alacağı borçludan tahsil ederek, inananın kendisine karşı olan temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcuna mahsup edebilir. Vekilin müvekkili hesabına devraldığı alacağı tahsil edip müvekkilinin borcuna mahsup etmesi hukuk düzeni

²²⁰ ŞAFAK, s. 154-155.

²²¹ ESENER, s. 151.

²²² ALDEMİR TOPRAK, İpek B.: “İnançlı İşlemden Kaynaklanan Tescile Zorlama Davası”, Akdeniz Hukuk Fakültesi Dergisi (AkdHFD), C. 12, S. 2, Aralık 2022, s. 1153; PARLAK BÖRÜ, s. 256.

tarafından korunmaz. Bu nedenle TBK m. 509'un doğrudan uygulanması mümkün değildir²²³.

Bununla birlikte, inananın temel borç ilişkisinden doğan tüm yükümlülüklerini yerine getirdiği hâllerde, TBK m. 509/f.2'de düzenlenen ayırma hakkının kıyasen uygulanması, inanç sözleşmeleri konusunda kanuni bir düzenleme yapılmadıkça mümkün değildir. TBK m. 509'un uygulanması hâlinde, inanılana kanuni bir iade yükümlülüğü yüklenmiş olacaktır ki bu durum, iade talep hakkının borçlandırıcı işlem olan inanç anlaşmasına dayandığı ilkesine aykırıdır ve alacak hakkını mülkiyet hakkına yaklaştırır. Ayrıca unutulmamalıdır ki, her ne kadar hakkın kötüye kullanılması savunmasıyla karıştırılabilecek olsa da, inanılan teminat amacıyla temlik edilen alacağa başvurmadan inananın şahsi malvarlığına başvurabilir.

Sonuç olarak, teminat amaçlı inançlı temliklerde vekâlet hükümleri yalnızca tamamlayıcı ve sınırlı biçimde, özellikle özen borcu ve iade yükümlülüğü yönlerinden uygulanabilir. Ancak inançlı işlemin *sui generis* niteliği ve inanılanın tam hak sahibi konumu dikkate alındığında, bu hükümler doğrudan değil, kıyasen ve hakkaniyet ölçüsünde değerlendirilmeli; inanç ilişkisinin güven ve teminat amacını zedelemeyecek şekilde uygulanmalıdır.

3.1.6.3.3 TBK m. 97 Hükümünün Uygulanabilirliği

TBK'nın 97. maddesi, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan birinin kendi edimini ifa etmeden karşı tarafın edimini talep edemeyeceğini düzenler. Bu kural, edim–karşı edim ilişkisine dayanan tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ödemezlik def'i olarak işlev görür.

İnanç sözleşmesinin hukuki niteliği bakımından TBK m. 97'nin uygulanıp

²²³ YÜKSEL ORHUN, s. 285.

uygulanamayacağı meselesi yukarıda ayrıntılı biçimde incelenmiştir. (Bkz. 2.4.1. İnanç Sözleşmesi başlığı.) Burada yalnızca hükmün teminat amacıyla alacağın inançlı temlik bakımından geçerliliği ele alınacaktır.

Teminat amaçlı inançlı işlemlerde, inananın borcu teminat konusu alacağı devretmek, inanılanın borcu ise teminat konusu alacağı, asıl borcun ödenmesi üzerine iade etmektir. Bu iki edim arasında doğrudan bir değiş-tokuş ilişkisi bulunmadığından, TBK m. 97'nin klasik anlamda uygulanabilirliği tartışmalıdır²²⁴. Teminat sözleşmesinde inananın edimi (alacağın devri), inananın teminat vermesi için ön koşul niteliğinde olup, bir karşılık ilişkisi değil, güvene dayalı bir ifa sırası oluşturur.

Bununla birlikte, inançlı temlik ilişkilerinde tarafların yükümlülükleri, özünde bir karşılıklılık ve denge unsuru içerir. İnananın alacağı devretmesi, inanılanın teminat fonksiyonuna sadık kalacağı beklentisini doğurur. Bu çerçevede, Yargıtay bazı kararlarında TBK m. 97 hükmünü inançlı işlemlere kıyasen uygulamış ve inanılanın, kendi yükümlülüğünü ifa etmeyen inananı karşı ödemezlik def'ine dayanabileceğini kabul etmiştir²²⁵.

Ancak kanaatimizce, TBK m. 97'nin teminat amaçlı inançlı temlike doğrudan uygulanması dogmatik açıdan isabetli değildir. Zira burada tarafların edimleri arasında tam anlamıyla bir edim-karşı edim ilişkisi bulunmamakta, inançlı temlikte teminat fonksiyonu ön planda bulunmaktadır. İnananın teminat konusu alacağı devretmesi, inanılanın teminat yükümlülüğünün karşılığı değil, güven unsuruna dayalı bir ön koşuldur. Bu nedenle uyuşmazlıkların çözümünde TBK m. 97 yerine TBK m. 192 ve inanç sözleşmesinin kendine özgü hükümlerinin esas alınması gerekir.

Sonuç olarak, TBK m. 97 hükmü, teminat amaçlı inançlı temlik ilişkilerinde

²²⁴ AYANOĞLU MORALI, s. 118. Aksi görüş için bkz. ÖZSUNAY, s. 180; ÖZTÜRK, s. 153.

²²⁵ Yargıtay 1. H.D., T. 18.10.2018, E. 2018/3202, K. 2018/13671, [https://karararama.yargitay.gov.tr/](https://karararama.yargitay.gov.tr/(e.t.05.10.2024)) (e.t.05.10.2024).

ancak kıyasen ve sınırlı bir ölçüde uygulanabilir. Bu kıyasen uygulama, taraflardan birinin dürüstlük kuralına açıkça aykırı biçimde yükümlülüklerini ihlâl ettiği hâllerde, hakkaniyetin sağlanması amacıyla mümkündür. Aksi takdirde, TBK m. 97'nin doğrudan uygulanması, teminat ilişkisinin güven esasına dayalı yapısını zedeleyecektir.

3.1.6.3.4 Rehin Hükümlerinin Uygulanabilirliği

Teminat amacıyla alacağın devri, nitelik itibarıyla karma bir inançlı işlem olup, tarafların menfaatleri saf inançlı işlemlere kıyasla daha çok çatışma halindedir. Bu yönüyle rehin sözleşmesine benzer bir güven–teminat ilişkisi içerir; ancak doğrudan rehin hükümlerine tabi tutulamaz. Bununla birlikte, ekonomik fonksiyon bakımından en yakın teminat türü rehin olduğundan, bazı rehin hükümlerinin kıyasen uygulanması öğretide²²⁶ kabul görmektedir.

Bu bağlamda ayrıntılı olarak rehin ile inançlı temlik arasındaki farklara ve *lex commissoria* yasağının kapsamına yukarıda değinilmiştir. (Bkz. 2.1.2. İnançlı Temliğin Taşınmaz Rehniyle ve Alacağın Devriyle Olan Farkları başlığı.) Burada yalnızca teminat amaçlı alacağın devri bakımından rehin hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği alanlar ele alınacaktır.

Öğretide, TMK m. 942'de düzenlenen alt rehin, TMK m. 944'teki rehnin iadesi, TMK m. 945'teki rehin alacaklısının sorumluluğu, TMK m.9 46/f.2'deki ana alacağın kapsamı ve TMK m. 949'daki *lex commissoria* yasağı gibi hükümler, inançlı temliklerde kıyasen uygulanabilecek başlıca hükümlerdir²²⁷. Bunun nedeni, her iki teminat türünün de güven unsuruna dayanmasıdır. Ancak rehin hakkı doğrudan sınırlı bir aynî hak yaratırken, inançlı temlikte mülkiyet tamamen inanılana geçer; bu nedenle rehin hükümleri yalnızca kıyasen uygulanabilir.

²²⁶ AYDINCIK; s. 171-172; ÖZSUNAY, s. 142.

²²⁷ ŞAFAK; s. 152.

Özellikle *lex commissoria* yasağı yönünden benzerlik dikkat çekicidir. TMK m. 949 uyarınca, borcun ödenmemesi hâlinde rehinli malın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğini öngören anlaşmalar geçersizdir. Teminat amaçlı inançlı temlikte de borcun ödenmemesi hâlinde devredilen alacağın veya taşınmazın inanılanın malvarlığına kesin olarak geçeceğini öngören hükümler, aynı yasak kapsamında değerlendirilmelidir. Zira her iki durumda da amaç, borçlunun zayıf konumunun kötüye kullanılmasını önlemektir. Öğretide aksi görüşler²²⁸ bulunsa da baskın kanaat *lex commissoria* yasağının inançlı temliklere de kıyasen uygulanabileceği yönündedir²²⁹. Belirtmeliyiz ki burada tartıştığımız husus, inançlı işlem yoluyla *lex commissoria* yasağının dolanılması değil; temel borç ilişkisinde borç ödenmediği takdirde inanç konusunun inanılan üzerinde kalıp kalamayacağı bakımından yasağın uygulanıp uygulanamayacağıdır.

TMK m. 945'te düzenlenen rehin alacaklısının saklama ve koruma yükümlülüğünün, teminat amaçlı inançlı işlemlere tatbik edilip edilemeyeceği sorusu akla gelebilir. Bu hüküm, inanılanın kendisine devredilen alacağı özenle idare etmesi ve tahsil etmesi borcu bakımından yol gösterici niteliktedir.

İnanılan, alacağın tahsili için gerekli girişimlerde bulunmak ve borçluya karşı gerekli icra veya dava yollarını işletmekle yükümlüdür. Aksi takdirde, TBK m. 112 uyarınca özen borcuna aykırılık nedeniyle sorumlu olur. Bu noktada, inanılanın sorumluluğunun dayanağının doğrudan TBK m. 112'den mi yoksa TMK m. 945'ten mi kaynaklandığı tartışılabilir.

Kanaatimizce, inanılanın teminat amacını aşan tasarruflarının söz konusu olduğu hâllerde TMK m. 945'in kıyasen uygulanması, inanan lehine daha güçlü bir koruma sağlamaktadır. Nitekim inanılan, kendisine teminaten temlik edilen alacak hakkını

²²⁸ NOMER, Vefalı Satışlar, s. 2015.

²²⁹ YÜKSEL ORHUN, s. 208.

üçüncü bir kişiye temlik ettiği takdirde, inanan her ne kadar inanılana karşı TBK m. 112 uyarınca tazminat talep etme yönünde kişisel bir hakka sahip olsa da TMK m. 945/f. 1'deki gibi sınırlı ayni hakka dayanan bir talep hakkının inanana tanınması — zorlama bir yorum olmakla birlikte — isabetli görülebilir.

Zira inanan, temel borç ilişkisindeki borcunu ödediği takdirde alacağın geri temlikini inanılana karşı talep edebilecektir. Buna karşılık, TBK m. 112 uygulandığında, borca aykırılık nedeniyle inanılana karşı tazminat talep edebilecek olan inanan, alacağı inanılandan temlik alan üçüncü kişiye karşı, üçüncü kişinin kötünietini ispat edemediği sürece herhangi bir talepte bulunamayacaktır.

Son olarak, TMK m. 939 hükmü, teslim bağli taşınır rehnini düzenlemektedir. Alacaklar üzerindeki rehin bakımından, kıymetli evraka bağlanmış alacaklarda senedin teslimi zorunludur. Buna karşılık, adi alacakların devrinde TBK m. 190 gereğince senedin teslimi kurucu unsur niteliğinde değildir; yalnızca ispat hukuku bakımından önem taşır. Bu nedenle, TMK m. 939'un kıyasen uygulanması yalnızca kıymetli evraka bağlanmış alacakların temlik bakımından mümkündür.

Sonuç olarak, teminat amaçlı alacağın devrinde rehin hükümlerinin kıyasen uygulanması, her somut olayın niteliğine göre değişmekle birlikte, genel ilke olarak teminat fonksiyonunun korunması ve inananın menfaatinin zedelenmemesi amacına yöneliktir. Böylece rehin hukukundaki koruma mekanizmaları, inançlı temlik ilişkilerinde de hakkaniyetin sağlanmasına hizmet eder.

3.1.6.4 Alacağın Devri İşlemi

Alacağın devri sözleşmesiyle, alacak devreden malvarlığından çıkıp devralanın malvarlığına girer. Bu yönüyle alacağın devri, alacağın devri vaadinden farklı olarak bir

tasarruf işlemi niteliği taşır²³⁰. Devir vaadi yapmak için tasarruf yetkisine sahip olmak gerekmezken, alacağı devretmek için tasarruf yetkisinin bulunması zorunludur.

Alacağın devrinin sebebe bağlı (illi) mi yoksa sebebinden soyut mu olduğu öğretide tartışmalıdır²³¹. Tartışmanın merkezinde, kazandırmaya yol açan sebebin sakatlığının devrin geçerliliğini etkileyip etkilemeyeceği sorusu bulunmaktadır. Alacağın devrinin sebepleri ifa, bağışlama ve alacak sebebidir.

Sebepten soyutluk görüşüne göre, taraflar devrin sebebi konusunda anlaşmış olsalar da olmasalar da sakatlığı bulunmayan bir devir sözleşmesi sonuç doğurur. Bu durumda kazandırıcı sebepteki sakatlık, devir işleminin geçerliliğini doğrudan etkilemez²³²; yalnızca devralan taraf sebepten doğan def'i imkânına sahip olur. Buna karşılık alacağın devri sözleşmesinde baştan bir sakatlık varsa, alacak hakkı iktisap edilemez²³³. Örneğin devreden sınırlı ehliyetsiz ise ve yasal temsilcinin icazeti alınmaksızın devir işlemi yapılmışsa, işlem askıda hükümsüz olur ve borçluya karşı ileri

²³⁰ Alacağın devri sözü verilmesi, alacaklının alacağını devretmek borcu altına girdiği bir sözleşme dolayısıyla borçlandırıcı bir işlemdir. Bkz. ÜNLÜTEPE, s. 337; ANTALYA/ACAR, s. 595.

²³¹ Yargıtay kat karşılığı inşaat sözleşmelerinde yüklenici tarafından yapılan tapu devirlerini “avans tapu” olarak nitelendirmekteydi ve arsa sahibiyle yüklenici arasındaki sözleşme feshedildiği takdirde üçüncü kişilerin tapuları iptal edilmekteydi. Dolayısıyla, yüklenicinin üçüncü kişilere tapu devrinin geçerliliği kat karşılığı inşaat sözleşmesinin geçerliliğine bağlı tutulmaktaydı. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu tarafından verilen 16.05.2025 tarihli, 2024/1 Esas ve 2025/2 Karar sayılı yeni bir İçtihadı Birleştirme Kararı (İBK) 18.07.2025 tarihli Resmî Gazete ‘de yayımlanmıştır. Bkz. Resmî Gazete, 28.06.2022, Sayı: 32959, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/07/20250718-6.pdf> (e.t. 17.12.2025). Bu karar uyarınca üçüncü kişinin taşınmazı yükleniciden satın aldığı veya lehine ipotek tesis ettiği anda, tapunun arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi gereğince yükleniciye devredildiğini ve sözleşmenin geriye etkili fesih koşullarının bulunduğunu bildiğini veya bilmesi gerektiğini ispatlaması halinde arsa sahibinin tapu iptali ve tescil talebi kabul edilebilir. Kanaatimizce, Yargıtay bu konuda sebebe bağlılık görüşünden sebepten soyutluk görüşüne dönmüştür. Zira, yüklenici adına tescil edilecek bağımsız bölümlere ilişkin alacak hakkını üçüncü kişilere devretmiş olsaydı sebebe bağlılık görüşü uyarınca sözleşme geriye etkili feshedildiği takdirde üçüncü kişiler borçlu arsa sahibinden devri talep edemeyeceklerdi. Ancak, kanaatimizce yeni İçtihadı Birleştirme Kararıyla beraber üçüncü kişiler arsa sahibi ile yüklenici arasındaki sözleşme feshedilmiş olsa bile tapu devrini arsa sahibinden talep edebileceklerdir. Unutulmamalıdır ki İçtihadı Birleştirme Kararlarının gerekçeleri bağlayıcı olmasa da sonuçları bağlayıcıdır.

²³² Borçlu, devreden ile devralan arasındaki iç ilişkiye müdahale edemez. Alacağın devri kendisine bildirildikten sonra, borcunu yalnızca devralana ödeyerek borcundan kurtulabilir. Bu çerçevede borçlu, sadece bildirimin içeriğini ve devrin gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemekle yükümlüdür. Devrin dayandığı işlem, konu yönünden ya da irade sakatlığı sebebiyle geçersiz olsa dahi, borçlu devralana yaptığı ödeme ile borcundan kurtulmuş sayılır. Bkz. DİREN, s. 18.

²³³ Zira bu durumda, alacağın devrine ilişkin sözleşmenin bizzat kendisinde bir geçersizlik bulunmaktadır. Bkz. DEMİRAY, s. 26.

sürülebilecek geçerli bir alacak devrinden söz edilemez.

Buna karşılık alacağın devrinin sebebe bağlanması da mümkündür. Bu durumda taraflar, aralarındaki hukuki ilişkiyi açıkça belirterek devri o hukuki ilişkiye bağlı hale getirebilirler²³⁴. Örneğin A, B'den satın aldığı otomobilin satış bedelini ödemek amacıyla C'den olan alacağını B'ye temlik ettiğini devir sözleşmesine yazar ve otomobil satışı geçersiz olursa, alacağın devri de geçersiz olacaktır.

Yine örnek vermek gerekirse; A, B'ye olan kumar borcunu ödemek için C'den olan alacağını B'ye temlik eder ve bu husus devir sözleşmesinde açıkça belirtilirse, alacağın devri geçerli olacaktır. Ancak burada devrin hukuka veya ahlaka aykırı bir borca dayandığını bilen borçlu (C), TBK m. 27 hükmü uyarınca ifadan kaçınabilecektir. Eğer C, bu durumu bilmemesine rağmen ifade bulunursa, yaptığı ifayı geri isteyemeyecektir.

3.2 Tarafların Hak ve Borçları

3.2.1 İç İlişki Bakımından

Alacağın inançlı temlik edilmesi halinde taraflar arasında birtakım hak ve borçlar doğar. Bu hak ve borçlar esas itibarıyla taraflar arasında düzenlenen inanç sözleşmesi ile belirlenir. Zira inançlı temlikte alacağı devralan (inanılan), bir yandan devredilen alacağa ilişkin tam hak sahipliğinden doğan yetkilerin tümüne hukuken sahip olmakta; ancak diğer yandan bu yetkilerini yalnızca taraflar arasındaki anlaşma çerçevesinde ve inanç sözleşmesinin hükümlerine uygun şekilde kullanmakla sınırlı tutulmaktadır.

Her ne kadar taraflar, sözleşme serbestisi ilkesi kapsamında inanç sözleşmesiyle yükümlülüklerini istedikleri gibi kararlaştırabilirler de bu konuda açık bir düzenleme

²³⁴ DİREN, s. 14.

bulunmadığı hallerde tarafların hak ve borçları, inançlı işlemin mahiyeti ve bu yola başvurulmasındaki amaç dikkate alınarak belirlenir.

3.2.1.1 İnananın (Devredenin) Yükümlülükleri

Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde inananın yükümlülükleri hem inanç sözleşmesinden hem de somut olaya uygulanabilecek kanun hükümlerinden doğar. Bu yükümlülükler şu şekilde ortaya çıkar: Teminat konusu alacağı devretme yükümlülüğü: İnanan, kararlaştırıldığı şekilde alacağı inanılana temlik etmek zorundadır. Teminatın değerini azaltıcı davranışlardan kaçınma yükümlülüğü: İnanan, alacağın değerini düşürecek veya güvenceyi tehlikeye sokacak işlemlerden uzak durmalıdır (TBK m. 112 kıyasen uygulanır).

Bilgi ve belgeleri teslim yükümlülüğü: Devredilen alacağa ilişkin belgelerin ve alacağın talep edilebilmesi için gerekli bilgilerin inanılana verilmesi gerekir (TBK m. 190). Asıl alacağın tatmini için temlik edilen alacağa başvurulmasına katlanma yükümlülüğü: İnani, devredilen alacak üzerinden tahsilat yapabilir; inanan buna engel olamaz. Asıl alacak tatmin edilmediği ölçüde ödeme yükümlülüğü: Teminat amacı gerçekleşmediğinde veya eksik kaldığında inanan, geri kalan kısmı ifa etmekle yükümlüdür.

İnananın gerek inanç sözleşmesinden doğan gerekse kıyasen uygulanabilecek hükümlerden kaynaklanan bu yükümlülöklere aykırı davranması halinde inani, tazminat isteme hakkına sahip olabileceği gibi haklı sebebe dayanarak sözleşmeyi feshedebilir.

3.2.1.1.1 Teminat Konusu Alacağın İnani, Devredilmesi Yükümlülüğü

Teminat amacıyla yapılan inançlı işlemlerde inananın temel borcu, teminat

konusu alacak hakkını inanılana devretmektir²³⁵. Bu devir, inançlı ilişkinin kurulması ve hüküm ifade etmesi bakımından kurucu niteliktedir. Devir işlemi tamamlandığı anda inançlı işlem bütün sonuçlarını doğurmaya başlar; bu andan itibaren inanan, devre konu alacak üzerindeki tasarruf yetkisini bütünüyle kaybeder²³⁶. Artık alacağı dava yoluyla takip edemez, borçluyu ibra edemez ve alacağı üçüncü kişilere yeniden devredemez. Buna karşılık, inanılan, devredilen alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olur ve bu hakka ilişkin işlemleri yapabilir.

TBK'nın 189. maddesinin birinci fıkrasında *“Alacağın devri ile devreden kişinin özgü olanlar dışındaki öncelik hakları ve bağlı haklar da devralana geçer.”* hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, alacağın devrinin kapsamını belirlemekte ve devrin yalnızca asıl alacakla sınırlı olmadığını, alacağa bağlı ferî hakların da birlikte geçtiğini açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre, alacağın devriyle birlikte inanılan, alacak hakkının kapsamına giren tüm feri hakları —örneğin faiz, teminat ve alacağa bağlı talepleri— devralır²³⁷.

TBK'nın 189. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan *“Asıl alacakla birlikte işlemiş faizler de devredilmiş sayılır.”* hükmü uyarınca inanılanın malvarlığına, devredilen asıl alacakla birlikte henüz işlememiş faizler ile işlemiş ancak henüz ödenmemiş faiz alacakları da dahil olur²³⁸.

Devirden sonra, inananın malvarlığından çıkmış olan alacak üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunması mümkün değildir. Bu kurala aykırı yapılan aynı alacağın ikinci kez devredilmesi gibi tasarruflar geçersizdir.

Bu çerçevede, teminat amacıyla alacağın inanılana devredilmesi, alacak

²³⁵ AYANAOĞLU MORALI, s. 239.

²³⁶ AYDINCIK, s. 186.

²³⁷ DEMİRAY, s. 46-49.

²³⁸ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 495.

hakkının inananın malvarlığından çıkıp inanılanın malvarlığına geçmesi sonucunu doğurur. Böylece inançlı ilişkinin temeli olan güven unsuru, alacak hakkının devriyle somutlaşır; inanılan, devraldığı alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmakla birlikte, bu hakkı inanç sözleşmesinin öngördüğü teminat amacına uygun biçimde kullanmakla yükümlüdür.

3.2.1.1.2 Alacak Hakkına İlişkin Bilgi ve Belgeleri İnanılana Sunma Yükümlülüğü

İnananın bir diğer borcu, inançlı işleme konu edilen alacağa ilişkin bilgi ve belgeleri inanılana teslim etme yükümlülüğüdür²³⁹. Bu yükümlülük, TBK'nın 190. maddesinin ikinci fıkrası hükmünden doğar. Anılan düzenleme ile, alacak dava yoluyla takibe konu olduğunda inanılanın gerekli belgelere ulaşabilmesi ve hakkını savunabilmesine yönelik menfaati güvence altına alınmıştır.

Buna ek olarak, inanan; alacağın borçlusu tarafından ödemenin gerçekleştirilmeyeceğini öğrenirse veya borçluya karşı diğer alacaklılarca icra takibi başlatıldığını fark ederse, bu bilgiyi gecikmeksizin inanılana bildirmekle yükümlüdür²⁴⁰.

Bununla birlikte, taraflar arasında aksi yönde bir anlaşma bulunmadıkça, inananın inanılana defter ve kayıtlarını ibraz etme borcu mevcut değildir²⁴¹.

3.2.1.1.3 Teminatı Tehlikeye Düşürmemek ve Zarara Yol Açabilecek Davranışlardan Kaçınma Yükümlülüğü

Alacağın devriyle birlikte inanan, devre konu alacak üzerindeki tüm hak ve yetkilerini kaybeder. Bu andan itibaren alacak hakkı inanılana geçer ve inananın, artık

²³⁹ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 496.

²⁴⁰ YÜKSEL ORHUN, s. 255.

²⁴¹ AYDINCIK, s. 188.

bu alacak üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunması mümkün değildir²⁴². Ancak bu durum, inanılan lehine doğan teminat ilişkisinin güven unsurunu ortadan kaldırmaz. Zira inanan, dürüstlük kuralından doğan yan borç niteliğinde, teminatı tehlikeye düşürmeme ve zarara yol açabilecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü altındadır²⁴³. Bu yükümlülük, inançlı işlemin doğasında yer alan güven unsurunun zorunlu bir yansımasıdır.

Teminat amaçlı alacak devrinin konusunu, inanan ile üçüncü kişi (borçlu) arasındaki hukuki ilişkiden doğan bir alacak oluşturur. Devir işlemi, bu hukuki ilişkinin taraflarını değiştirmez; dolayısıyla inanan, devre konu hukuki ilişkinin tarafı olmaya devam eder. Bu durum, inananın söz konusu ilişkideki davranışlarının, devredilen alacağın değerini veya tahsil edilebilirliğini etkileyebilme ihtimalini doğurur. Dolayısıyla inanan, tarafı olmaya devam ettiği hukuki ilişki kapsamında, teminatın değerini zedeleyebilecek veya inanılanın menfaatini riske atabilecek her türlü fiil ve işlemlerden kaçınmakla yükümlüdür²⁴⁴.

Bu yükümlülük özellikle alacağın devrinin borçluya bildirilmediği hâllerde önem kazanır. Zira devirden haberdar olmayan borçlu, TBK'nın 186. maddesi uyarınca iyi niyetli olarak inanana yaptığı ifa ile borcundan kurtulabilir²⁴⁵. Bu durumda inanan, ya yapılan ödemeyi reddederek borçluyu ifayı inanılana yapması gerektiği hususunda bilgilendirmeli ya da kabul ettiği ödemeyi gecikmeksizin inanılana aktarmalıdır²⁴⁶. Aksi hâlde, inanan, teminatın amacına aykırı davranmış ve inanç ilişkisine dayanan güveni ihlal etmiş olur.

Alacağın devriyle birlikte borçlunun ifa yükümlülüğü artık alacağı devralan

²⁴² SÖYLEMEZOĞLU, s. 90.

²⁴³ YÜKSEL ORHUN, s. 254.

²⁴⁴ ARAL, s. 99.

²⁴⁵ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 497-498.

²⁴⁶ ŞAFAK, s. 187.

inanılana yöneliktir. Borçlu, bundan böyle inanana yapacağı ifa ile borcundan kurtulamaz; böyle bir ifa, hukuken borç olmayan bir şeyin ifası niteliğindedir. Bu nedenle borçlu, aynı edimi bir kez daha inanılana ifa etmek zorunda kalabilir. Borçlunun, alacağın devrinden haberdar olmaması durumunda mağdur olmaması için, TBK'nın 186 ve 187. maddeleri koruyucu hükümler getirmiştir²⁴⁷.

TBK m. 186 hükmüne göre, *“Borçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifada bulunarak borcundan kurtulur.”* Bu hüküm uyarınca, alacağın devrinden habersiz ve devrin bildirilmediği borçlu, inanana iyi niyetle ifada bulunmuşsa borcundan kurtulur²⁴⁸. Böyle bir durumda borç sona erdiği için inanılan borçluya başvuramaz; uğradığı zararı yalnızca inanana yöneltebilir.

TBK m. 186'nın uygulanması için borçlunun, ifayı alacağın devrinin kendisine bildirilmeden önce yapmış olması²⁴⁹ ve ifa sırasında iyiniyetli olması gerekir. Borçlu, alacağın devrini bildiği veya bilmesi gerektiği hâlde inanana ifada bulunmuşsa borçtan kurtulamaz²⁵⁰. Buna karşılık, borçlunun kötü niyetli olduğunu ispat yükü inanılana aittir. Bildirimin amacı devri geçerli kılmak değil, borçlunun yanlış kişiye ödeme yaparak çifte borç altına girmesini önlemektir.

TBK m. 187 ise borçlunun alacak hakkının kime ait olduğu konusunda tereddüt yaşadığı hâllerde borçtan kurtulmasını sağlayan bir mekanizma getirir. Maddeye göre, *“Kime ait olduğu çekişmeli bulunan bir alacağın borçlusu, ifadan kaçınabilir ve*

²⁴⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 586.

²⁴⁸ ÜNLÜTEPE, s. 338-339.

²⁴⁹ Bildirim herhangi bir şekle bağlı değildir; ancak bildirimin yazılı olarak yapılması, ispat bakımından kolaylık sağlar. Borçlu, bildirim kendisine ulaştıktan sonra fakat içeriğini henüz öğrenmeden inanana ifada bulunmuşsa, kanaatimizce ifa anında iyiniyetli olduğu sürece borçtan kurtulur. TBK m. 188, borçlunun yeni alacaklıya karşı ileri sürebileceği savunmalarda öğrenme anını esas alır. Dolayısıyla kanunun asıl amacı, borçlunun iyiniyetli olduğu her durumda onu korumaktır.

²⁵⁰ DEMİRAY, s. 35.

alacağın konusunu hakim tarafından belirlenen yere tevdi etmekle borçtan kurtulur.”

Bu hüküm, TBK m. 111'deki genel tevdi kuralının özel bir görünümüdür²⁵¹ ve alacak hakkının kime ait olduğu hususunda çekişme bulunduğu borçluyu korur.

Tevdi, borçlu açısından hem bir hak hem de bazı durumlarda yükümlülük niteliğindedir. TBK m. 187/f.2 uyarınca, *“Borçlu, alacağın çekişmeli olduğunu bildiği hâlde ifada bulunursa, bundan doğacak sonuçlardan sorumludur.”* Bu düzenleme, borçlunun ihtilaflı durumda ifada bulunarak doğacak zararlardan sorumlu olacağını açıkça ortaya koyar²⁵². Buna göre borçlu, alacağın kime ait olduğuna dair çekişmeyi bilmesine rağmen inanana ifada bulunursa borçtan kurtulmuş sayılmaz ve inanılana karşı sorumlu olur.

Buna karşılık borçlu, alacağın kime ait olduğunu bilmediği veya bilemeyeceği bir durumda, ifadan kaçınarak mahkemece belirlenecek yere tevdi etmek suretiyle borcundan tamamen kurtulabilir. Hakim tarafından belirlenen tevdi mahalli, ifa yerinde bulunur ve usulüne uygun tevdi, ifa ile aynı hukuki sonucu doğurur. Böylece borçlu çifte ödeme riskinden korunur.

TBK m. 187/f.3 uyarınca, *“Dava konusu çekişme mahkemece henüz sonuca bağlanmamış ve borç da muaccel ise, taraflardan her biri borçluyu edimi tevdiye zorlayabilir.”* Bu hüküm, bazı durumlarda tevdi hakkının borçlu bakımından bir yükümlülük haline gelebileceğini ortaya koyar. Özellikle alacağın kime ait olduğu konusunda dava açılmışsa, dava sonuçlanıncaya kadar tevdi, borçlunun borçtan kurtulmasının tek yoludur²⁵³.

Sonuç olarak, inançlı işlem kapsamında alacağını teminat amacıyla devreden inanan, yalnızca devri gerçekleştirmekle değil, aynı zamanda bu devrin güven ve

²⁵¹ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 498.

²⁵² DİREN, s. 66.

²⁵³ YÜKSEL ORHUN, s. 244.

teminat fonksiyonunu zedeleyecek her türlü davranıştan kaçınmakla yükümlüdür. Teminatı tehlikeye düşürmeme borcu, inanç ilişkisinin özünü oluşturan güvenin korunmasına hizmet eder ve inananın menfaatinin zedelenmesini önler.

3.2.1.1.4 Asıl Alacağın Karşılanması Amacıyla İnançlı Devre Konu Alacağa Başvurulmasına Katlanma ve Asıl Alacak Karşılanmadığı Ölçüde İnanılana Ödeme Yükümlülüğü

Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, alacak, inananın temel ilişkiden doğan alacağının güvencesini oluşturmak üzere devredilmektedir. Buradaki amaç, alacağın devri yoluyla bir teminat sağlanmasıdır. Bu nedenle, devrin gerçekleşmiş olması, taraflar arasındaki teminat ilişkisini sona erdirmeyecek; kazandırıcı işlem yapılmış olsa dahi, öncelikle temel ilişkiden kaynaklanan asıl borcun ifası gerekecektir²⁵⁴.

Eğer asıl borç ödenmezse, inanan, teminat amacıyla devraldığı alacağa başvurmak suretiyle elde edeceği tutardan alacağını karşılayabilir²⁵⁵. Bu durumda, inananın da alacağa başvurulmasına katlanma yükümlülüğü söz konusudur. İnananın asıl borcun borçlusu olduğu ihtimalde, teminat amacıyla devredilen alacaktan elde edilen miktar borcun tamamını karşılamazsa, inanan kalan kısım için inananın şahsi sorumluluğuna başvurabilecektir²⁵⁶. Başka bir deyişle, alacak asıl borcu tamamen karşılamadığı takdirde, inanan borçlu sıfatıyla inanılabana karşı tüm malvarlığı ile sorumlu olmaya devam edecektir.

Teminat amacıyla devredilen alacak, asıl borcu karşılamaya yetmezse, inanan kalan borcu talep edebilir; bu talebini icra takibi ya da dava yoluyla ileri sürebilir. İşte

²⁵⁴ AYANOĞLU MORALI, s. 245-246.

²⁵⁵ YÜKSEL ORHUN, s. 256.

²⁵⁶ ŞAFAK, s. 188.

bu noktada, teminat amaçlı alacak devri ile ifa yerine edim (*datio in solutum*) arasındaki temel fark kendisini göstermektedir. Zira, ifa yerine edimde yapılan kazandırma asıl borcu sona erdirirken, teminat amacıyla alacağın devrinde böyle bir sonuç doğmaz.

Bunun yanında, alacağı teminat amacıyla devreden kişinin, temel ilişkide taraf olmayan üçüncü bir kişi olması da mümkündür. Bu durumda, üçüncü kişinin sorumluluğu yalnızca devretmiş olduğu alacak miktarı ile sınırlı olacak, kişisel sorumluluğuna gidilemeyecektir²⁵⁷. Dolayısıyla, devredilen alacak asıl borcu karşılamaya yetmediği hâllerde, bu üçüncü kişi, borcun ödenmeyen kısmını tamamlama yükümlülüğü altında bulunmayacaktır²⁵⁸.

3.2.1.2 İnanılanın Yükümlülükleri

Teminat amacıyla gerçekleştirilen alacak devrinde tarafların inanç sözleşmesiyle güttükleri ortak amaç, temel ilişkiden doğan borcun güvence altına alınmasıdır²⁵⁹. Bu nedenle, inanılan, kendisine devredilen alacak hakkının mülkiyetinden kaynaklanan yetkilerini, inanç sözleşmesinin hükümlerine ve bu sözleşme ile belirlenen teminat amacına uygun biçimde kullanmakla yükümlüdür.

Tarafların yükümlülükleri inanç sözleşmesinde açıkça düzenlenmişse, inanılan bu hükümlere bağlı kalmalıdır. Sözleşmede bu yönde bir düzenleme bulunmadığı takdirde inanılanın borçları teminat amacı, dürüstlük kuralı (TBK m. 2) ve özen borcu ilkeleri çerçevesinde belirlenir²⁶⁰.

Bu bağlamda, inanılanın yükümlülükleri şu şekilde sıralanabilir: Teminat amacıyla devredilen alacağı özenle yönetmek ve korumak, Alacağı yalnızca teminat amacı doğrultusunda kullanmak ve amacın gerektirmediği tasarruflardan kaçınmak, Asıl

²⁵⁷ YÜKSEL ORHUN, s. 256.

²⁵⁸ ÖZSUNAY, s. 153.

²⁵⁹ AYANOĞLU MORALI, s. 249.

²⁶⁰ AYANOĞLU MORALI, s. 249.

borcun ödenmemesi hâlinde alacağı tahsil edip kalan kısmı inanana iade etmek, Asıl borcun tamamen sona ermesi üzerine devredilen alacağı geri vermek (iadeten temlik)²⁶¹.

İnanılanın bu yükümlülüklerle aykırı davranması hâlinde, inanan tazminat talebinde bulunabilir (TBK m. 112). Ancak bu aykırılık, kural olarak, sözleşme dışı üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek herhangi bir talep hakkı doğurmaz²⁶².

İnanılanın, inanç sözleşmesine aykırı biçimde teminat amacıyla devredilen alacağı kullanması veya elden çıkarması hâlinde, inananın sahip olacağı tek talep, inananla arasındaki iç ilişkiye dayanır. Üçüncü kişiye karşı aynı nitelikte bir istihkak iddiasında bulunulması mümkün değildir; zira inançlı temlikte tam bir hak devri gerçekleşmiştir.

3.2.1.2.1 Alacak Hakkını Özenle İdare Etme ve Muhafaza Yükümlülüğü

Teminat amacıyla yapılan alacak devri, esasen güven unsuruna dayalı bir işlemdir. İlişkinin güven esasına dayanması nedeniyle tarafların karşılıklı hak ve borçlarının bir kısmı, TMK'nın 2. maddesinin birinci fıkrasında yer alan dürüstlük kuralından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, inananın en temel yükümlülüklerinden biri özen borcudur.

Bu doğrultuda inanan, kendisine inançlı işlem çerçevesinde devredilen alacağı, gerek asıl borç ifa edilene kadar iade etmek üzere, gerekse asıl borcun ödenmemesi hâlinde tahsil edinceye kadar özenle idare ve muhafaza etmek²⁶³, bunun için gerekli tüm tedbirleri almakla yükümlüdür²⁶⁴. Özen yükümlülüğü, inananın asıl borcun ifası gerçekleştiğinde devredilen alacağı iade etme borcunu yerine getirebilmesinin de doğal

²⁶¹ SÖYLEMEZOĞLU, s. 93.

²⁶² YÜKSEL ORHUN, s. 258.

²⁶³ ÖZSUNAY, s. 150.

²⁶⁴ AYDINCIK, s. 177.

bir sonucu olup, yan bir borç niteliğindedir²⁶⁵.

Bu kapsamda inanılan, devredilen alacağın korunmasına yönelik her türlü tedbiri alma yetkisine sahiptir ve alacağa ilişkin tehlikelerle bu tehlikeler karşısında alınan önlemler konusunda inanani bilgilendirme yükümlülüğü altındadır. Özenli idare borcu uyarınca, bir tehlikenin bertaraf edilmesi için alacağın muacceliyet ihbarının yapılması veya tahsilinin sağlanması gerekiyorsa, inanılan bu işlemleri yerine getirmelidir²⁶⁶. Aynı şekilde, alacağın zamanaşımına uğramaması için gerekli dikkat ve çabayı göstermek zorundadır²⁶⁷.

Bununla birlikte, uygulamada özellikle finans kuruluşlarının taraf olduğu işlemlerde, inanç sözleşmeleriyle bu yükümlülüğün tamamen veya kısmen inanana yüklendiği görülmektedir. Bu tür durumlarda sözleşme serbestisi ilkesi uyarınca taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, inanılanın özen borcu sınırlanabilir; ancak bu sınırlama, dürüstlük kuralı ve teminat amacına aykırı olamaz.

İnanılanın özen yükümlülüğünün kapsamı belirlenirken, vekalet sözleşmesinde vekilin özen borcunu düzenleyen TBK m. 506 hükmü işlemin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabilir²⁶⁸.

3.2.1.2.2 Alacağı Teminat Amacıyla Sınırlı Kullanma ve Teminat Amacına Aykırı Tasarruftan Kaçınma Yükümlülüğü

Alacağın devri sonucunda tam hak sahibi konumuna gelen inanılan, mülkiyetin kendisine tanıdığı yetkileri, taraflar arasında kurulan inanç sözleşmesinde güdülen teminat amacına uygun olarak kullanmakla yükümlüdür. Bu çerçevede inanılan, teminat

²⁶⁵ YÜSKEL ORHUN, s. 258.

²⁶⁶ AYDINCIK, s. 177.

²⁶⁷ ŞAFAK, s. 168.

²⁶⁸ AYANOĞLU MORALI, s. 265.

amacıyla bağdaşmayan işlemlerden uzak durmalıdır²⁶⁹. Zira tarafların işlem ile ulaşmak istedikleri gaye; inanılanı mutlak ve geri dönülmez biçimde alacağın sahibi kılmak değil, temel ilişkiden doğan borç devam ettiği sürece bu alacağı teminat fonksiyonu çerçevesinde inanç sözleşmesine uygun olarak kullanmaktır.

Bu nedenle, inanılanın tam hak sahipliğine rağmen özen yükümlülüğünün aslında bu hak sahipliğinin geçici niteliğinden ileri geldiği kabul edilmektedir²⁷⁰. Teminat amacıyla yapılan inançlı temliklerde alacak devri, güven ilişkisine dayalı olarak yalnızca belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için yapılmıştır; bu nedenle inanılanın mülkiyet hakkı sınırlı ve fonksiyonel bir nitelik taşır.

Bu yükümlülüğün doğal sonucu olarak, inanılanın inançlı işleme konu edilen alacağı üçüncü kişilere devretmemesi, bu alacak üzerinde rehin tesis etmemesi, ayrıca teminat amacına aykırılık teşkil edecek şekilde borçluyu ibra etmemesi ya da alacağı ertelememesi gerekir²⁷¹.

İnanılanın, teminat amacı dışında kalan tasarruflarda bulunması, inanç sözleşmesine aykırılık oluşturur ve bu durumda TBK'nın 112. maddesi uyarınca inanılanın tazminat sorumluluğu gündeme gelir. Bu sorumluluk, akdi bir sorumluluk olup, inanılanın kusursuzluğunu ispat etmedikçe zarardan sorumlu tutulacağı kabul edilir.

3.2.1.2.3 Asıl Borcun Sona Ermesi Hâlinde Teminat Konusu Alacağın İadeten Devri Yükümlülüğü

Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, inanılan, devredilen alacağı asıl borç

²⁶⁹ AYDINCIK, s. 177.

²⁷⁰ YÜSEL ORHUN, s. 261.

²⁷¹ ÖZTÜRK, s. 149.

varlığını koruduğu sürece elinde tutma hakkına sahiptir²⁷². Zira bu dönemde teminat fonksiyonu henüz sona ermemiştir. Bu nedenle, asıl borç devam ettiği müddetçe inananın, devraldığı alacağı iade etmesi talep edilemez.

Bununla birlikte, asıl borç (temel borç ilişkisinden kaynaklanan borç) ifa, ibra, takas veya herhangi bir nedenle sona erdiğinde, inanç sözleşmesinin teminat sağlama amacı da ortadan kalkar. Bu andan itibaren inananın, devraldığı alacağı ve eğer varsa bu alacaktan elde ettiği menfaatleri de kapsayacak şekilde iade etme yükümlülüğü doğar²⁷³. Bu iade borcunun hukuki dayanağını, doğrudan taraflar arasındaki inanç sözleşmesi oluşturur. Dolayısıyla iadeten devir, sebepsiz zenginleşmeye değil, inanç sözleşmesinden doğan bir borca dayanır.

İadeten devir borcu, inanç sözleşmesinin asli edimlerinden biri olup, inananın teminat ilişkisine konu ettiği alacak üzerindeki tasarruf yetkisini yeniden kazanmasını sağlar²⁷⁴. Bu bağlamda inanan, devredilen alacağı inana veya inananın göstereceği üçüncü kişiye yazılı şekilde devretmek zorundadır (TBK m. 184). İadeten devir için öngörülen şekil, ilk temlik işlemiyle aynıdır; zira iadeten devir de bir tasarruf işlemidir.

TMK'nın 944. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen geri verme borcu kıyasen uygulandığında, inananın iadeten devir yükümlülüğü, ancak asıl borcun tamamen ödenmesiyle doğar²⁷⁵. Zira teminat amacıyla yapılan alacak devri, rehin ilişkisine ekonomik olarak benzer bir güvence işlevi görür. Bu nedenle, borcun yalnızca bir kısmının ifa edilmesi halinde inananın kısmi iade yükümlülüğü bulunmaz; teminat, asıl borcun tamamı tasfiye edilene kadar geçerliliğini korur.

İadeten devir borcunun ifasında gecikme halinde, inanan temerrüde düşer ve bu

²⁷² AYANOĞLU MORALI, s. 252.

²⁷³ ÖZSUNAY, s. 152.

²⁷⁴ ŞAFAK, s. 175.

²⁷⁵ ÖZDEMİR, Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri, s. 283.

noktada TBK'nın 112. maddesi hükmü uyarınca inanana karşı doğacak zararlardan sorumlu olur.

Bu yükümlülük zamanaşımına tabi olup, TBK'nın 146. maddesi uyarınca on yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanır²⁷⁶. Sürenin başlangıcı, alacağın inanılana devredildiği tarih değil, asıl borcun ifa veya başka bir nedenle sona erdiği tarih olarak kabul edilmektedir.

Taraflar, inanç sözleşmesinde iadeten devrin muacceliyetini belirli bir vadeye bağlayabilirler. Bu durumda iadeten devir borcu, asıl borcun sona erip ermediğinden bağımsız olarak, kararlaştırılan sürenin dolmasıyla muaccel hale gelir²⁷⁷. Ancak bu tür düzenlemeler, inanç sözleşmesinin temel işlevini zedelememeli ve dürüstlük kuralı çerçevesinde yorumlanmalıdır.

Son olarak, iadeten devir yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumunda, inanan, TBK m. 112 ve m. 113 hükümleri çerçevesinde tazminat talep edebilir veya istisnai hallerde sözleşmeyi feshedebilir²⁷⁸. İnananın böyle bir durumda inanılana karşı mülkiyet hakkına dayalı bir iade talebinde bulunabilmesi kural olarak mümkün değildir; zira inanç ilişkisi kişisel niteliktedir ve mutlak bir aynî etki doğurmaz.

²⁷⁶ YÜSKEL ORHUN, s. 275.

²⁷⁷ YÜSKEL ORHUN, s. 277.

²⁷⁸ Unutulmamalıdır ki teminat amaçlı inanç sözleşmeleri kural olarak eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir. Kural bu olmakla birlikte, kredi kuruluşunun kredi vermesi ve karşı edim olarak kredi borçlusu tarafından, krediye karşılık üçüncü kişiden olan alacağın ifa uğruna kredi kuruluşuna devredilmesi hâlinde, sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliği kazanabilir. Bu durumda, kredi kuruluşuna temel borç ilişkisinden doğan borcunu ödeyen kredi borçlusu, temlik ettiği alacağı iade alamazsa TBK m. 125'te düzenlenen seçimlik haklarını kullanabilir. Bu durum kanaatimizce TBK m. 124/f.1'de belirtilen, süre verilmesini gerektirmeyen hâllerden biridir. Kredi borçlusu, TBK m. 125 uyarınca iadeten temlik borcunun ifasını ve gecikme tazminatını talep edebileceği gibi, ifadan ve gecikme tazminatından vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan zararın giderilmesini veya sözleşmeden dönmeyi isteyebilir. Borcun ifa edilmemesinden doğan zarar müspet zarardır. Nitekim kredi kuruluşu, alacağın geri temlikini kredi borçlusunun kredi borcunu ödediği gün gerçekleştirmiş olsaydı, kredi borçlusu, üçüncü kişiden olan alacağını eğer muaccel idiyse daha erken tahsil etme imkânına sahip olacaktı.

3.2.1.2.4 Asıl Borcun Kısmen veya Tamamen Ödenmemesi Hâlinde Alacağın Tahsilinden Artan Miktarı İade Yükümlülüğü

Teminat amacıyla gerçekleştirilen alacak devrinde, devredilen alacak temel borç ilişkisinden doğan asıl borcun güvence altına alınması amacına hizmet eder. Bu nedenle, asıl borç ifa edilmediği takdirde, inanılan, devredilen alacağı paraya çevirerek elde ettiği tutardan alacağını, ferîleriyle birlikte karşılayabilir²⁷⁹. Ancak bu paraya çevirme yetkisi, inanılana sınırsız bir tasarruf hakkı tanımaz; işlem, inanç sözleşmesinin teminat fonksiyonuyla sınırlıdır.

Paraya çevirme sonucunda elde edilen meblağ, inanılanın alacağını, faizlerini ve takip giderlerini karşılamaya yeterli ise, artan kısım inanana iade edilmelidir. Bu yükümlülük, inanç sözleşmesinin doğal sonucudur ve teminat amacıyla yapılan devrin ifa yerine değil, ifa uğruna yapılan bir edime benzer olduğunu gösterir²⁸⁰.

Teminata konu alacağın paraya çevrilmesinde uygulanacak yöntem taraflarca belirlenebilir. Taraflarca açık bir düzenleme yapılmadığı hâllerde, inanılan, dürüstlük kuralı (TMK m. 2) ve özen borcu (TBK m. 506) çerçevesinde hareket etmelidir. Paraya çevirme işlemi sırasında, alacağın tahsili veya devri yoluna gidilebilir; burada önemli olan, inanılanın teminat amacını aşmadan hareket etmesidir²⁸¹.

Temel borç ödenmediğinde inanılanın doğrudan inananın şahsi sorumluluğuna başvurma hakkı bulunmaktadır. İİK m. 45'te düzenlenen önce rehne başvurma kuralı, inançlı işlemlere kıyasen uygulanabilecek bir hüküm değildir. İnanılanın önce teminat konusu alacağa başvurma zorunluluğu yoktur²⁸²; ancak teminat konusu alacak asıl borcu

²⁷⁹ AYANOĞLU MORALI, s. 256.

²⁸⁰ AYANOĞLU MORALI, s. 262.

²⁸¹ YÜKSEL ORHUN, s. 265-266.

²⁸² AYDINCIK, s. 180; AKKANAT ÖZTÜRK, Elif Beyza: "Alacağın Teminaten Devri", İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 79, S. 1, Mart 2021, s. 10-13. Yazar, teminaten devrin bozucu şarta bağlı bir devir olduğu görüşündedir. Bu durumda, inanan temel borç ilişkisine dayanan borcunu inanılana ifa ettiği takdirde,

karşılamaya yetecek düzeydeyse, inanılanın bu imkânı kullanmadan doğrudan kişisel takip yoluna gitmesi hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olacaktır²⁸³. Kanaatimizce de inanılanın öncelikle teminat konusu alacağa başvurma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, alacağın asıl borcu tamamen karşılayabileceği açık olan durumlarda TMK m. 2 gereği bu imkânı kullanmamak dürüstlük kuralına aykırıdır.

Sonuç olarak, teminat amacıyla yapılan alacak devrinde inanılan, elde ettiği tahsilat miktarı asıl borcu ve ferîlerini aşarsa, artan tutarı inanana derhal iade etmekle yükümlüdür. Aksi davranış, inanç sözleşmesinin amacına aykırılık teşkil edeceği gibi, TBK m. 112 anlamında borca aykırı davranış olarak inanılanın tazminat sorumluluğunu doğurur.

3.2.1.3 Kanuni Garanti Yükümlülüğünün Teminat Amaçlı Devirler Bakımından İncelenmesi

Alacağı devreden, devralana karşı alacağın varlığı ve borçlunun ödeme gücü konularında hangi şartlarda sorumluluk altında olacağı, TBK'nın 191 ila 194. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu hükümler, devrin ivazlı (karşılıklı edim içeren) veya ivazsız (karşılıksız) olmasına göre farklı sonuçlar doğurur.

İvazsız devirlerde veya kanunen alacağın geçtiği hâllerde, devreden garanti

teminaten temlik edilen alacak kendiliğinden inananın malvarlığına geri dönecektir. Yazar ayrıca, tasarruf işlemi olan devrin değil de borçlandırıcı işlem niteliğindeki inanç anlaşmasından kaynaklanan geri temlik borcunun geciktirici şarta bağlı olduğunun kabul edilmesi hâlinde, iade yükümlülüğünün sözleşmesel bir borç teşkil edeceğini belirtmiştir. Kanaatimizce, iade yükümlülüğünün tasarruf işlemi yönünden bozucu bir şart teşkil ettiğinin kabulü hâlinde, inanılan gerekli özeni göstermesine rağmen borçludan, inananın temel borç ilişkisine dayanan borcunun tamamını karşılayacak tutarda tahsilat yapamazsa, bozucu şart gerçekleşmeyecektir. Bu durumda inanılan hem inananın kişisel malvarlığına başvurabilecek hem de teminaten temlik aldığı alacak hakkını, temel borç ilişkisine dayanan borç ifa edilene kadar uhdesinde tutabilecektir. Buna karşılık, iade talebi sözleşmesel bir hak olarak kabul edildiği takdirde, inanılan gerekli özeni göstererek yaptığı eksik tahsilata rağmen, kendisine teminaten temlik edilen alacağı inanana geri temlik borcu altında olacaktır. Ancak bu durumda da inananın kişisel malvarlığına başvurma hakkı saklı kalacaktır.

²⁸³ YÜKSEL ORHUN, s. 268.

yükümlülüğü yoktur²⁸⁴. TBK m. 192/f.1 hükmü uyarınca, *“Alacak bir edim karşılığı olmaksızın devredilmiş ya da kanun gereğince başkasına geçmişse, devreden veya önceki alacaklı, alacağın varlığından ve borçlunun ödeme gücünden sorumlu değildir.”*

Bu hükmün dayanağında hakkaniyet düşüncesi yer alır: hiçbir karşılık almayan devreden, alacağın geçersiz çıkması veya borçlunun ödeme güçsüzlüğü nedeniyle sorumlu tutulmamalıdır.

Buna karşılık, ivazlı devirlerde TBK m. 191/f.1 uyarınca devreden, devralana karşı hem alacağın varlığı hem de borçlunun ödeme gücü bakımından garanti yükümlülüğü altındadır²⁸⁵. Bu garanti, yalnızca devredilen alacağın hukuken mevcut ve geçerli olmasını kapsar; devir işleminin başka bir sebeple geçersizliği bu garanti kapsamına girmez²⁸⁶. Ayrıca devreden, devrin gerçekleşmesinden sonra kendi kusuru ile alacağın ortadan kalkmasına neden olması durumunda da TBK m. 191 yerine TBK m. 112 uyarınca tazminat sorumluluğu doğar²⁸⁷.

Garanti sorumluluğuna gidilebilmesi için devralanın, tahsilatın yapılamamasının borçlunun ödeme güçsüzlüğünden kaynaklandığını ispatlaması gerekir. Bu ispat, borçlunun aleyhine yapılan icra takibinin sonuçsuz kalması veya malvarlığının borcu karşılamaya yeterli olmadığının belgelenmesiyle sağlanabilir. Ancak devralanın şahsi kusuru veya ihmali nedeniyle tahsilat yapılamamışsa garanti hükümleri uygulanmaz.

Öğretide, devreden, sorumluluğunun kapsamına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre devreden, yalnızca devir anındaki ödeme güçsüzlüğünden²⁸⁸ sorumludur; zira garanti sorumluluğu, ayıba karşı tekeffül

²⁸⁴ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 496.

²⁸⁵ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 496.

²⁸⁶ ULUŞAN, s. 62.

²⁸⁷ ULUŞAN, s. 63.

²⁸⁸ DEMİRBAŞ, Feride: “Alacağı Devreden Borçlunun Ödeme Gücünden Sorumluluğu”, Hacettepe HFD, 11(2), 2021, s. 1020-1024. Yazar, TBK m. 191/f.1 hükmünde yer alan “devir sırasında” ifadesinde

sorumluluğuna benzer şekilde yorumlanmalıdır. Buna karşılık baskın görüş, devredenin, borçlunun devirden sonraki ödeme güçsüzlüğünden²⁸⁹ de sorumlu olduğunu kabul eder. Bu görüş, hem TBK m. 191'in lafzı (ve bağlacıyla iki garanti yükümlülüğünü birleştirmesi) hem de uygulamadaki ispat zorlukları açısından daha isabetlidir.

Devredenin garanti sorumluluğunun kapsamı TBK m. 193'te ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu hükme göre devralan, garanti yükümlüsünden şu taleplerde bulunabilir: İfa ettiği karşı edimin faiziyle birlikte geri verilmesi, Devrin sebep olduğu giderlerin tazmini, Borçludan alacağı tahsil etmek için yapılan ve sonuçsuz kalan girişimlerin giderleri, Devreden kusursuzluğunu ispat etmedikçe uğranılan diğer zararlar²⁹⁰.

Burada ilk üç kalem kusurdan bağımsız olarak istenebilir; dördüncü kalem ise TBK m. 112 uyarınca kusur karinesine dayalıdır. Devralan olumlu ve olumsuz zararlarını birlikte talep edemez; bunlardan birini seçmelidir.

İfaya yönelik devirler başlığını taşıyan ifa uğruna temliklerde garanti yükümlülüğüne ilişkin TBK m. 192, alacağın bir ivaz karşılığında devredilmediği ve inanan ile inanılanın borçlarının tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde olduğu gibi karşılıklı olmadığı, eksik iki tarafa borç yükleyen teminat amaçlı inançlı devirlere de

tasarruf işleminin yapıldığı anın dikkate alınması gerektiğini, zira bu yaklaşımın alacağı devredenin kanundan doğan bir tekeffül sorumluluğu olan garanti sorumluluğunun hukuki niteliğinin, hukuki ayıptan doğan sorumluluğa benzetilmesiyle de uyumlu olduğunu savunmaktadır. Hasarın ve yararın geçtiği an, tasarruf işleminin yapıldığı andır. Yazara göre, devir sırasında ödeme gücü bulunan borçlu, borç muaccel olana kadar bu gücünü kaybederse devredenin sorumluluğu gündeme gelmemelidir. Yazarın görüşüne, hayatın olağan akışı dikkate alındığında, muacceliyet anına kadar borçlunun ödeme gücü kaybı riskinin getirdiği belirsizliğin devredene yüklenemeyeceği yönünden katılmak mümkündür. Ancak ivazlı alacağın devri, bir nevi alacak satışıdır. Borçlunun, tasarruf işlemi olan alacağın devrinden sonra ödeme gücünü kaybettiğinin anlaşılması hâlinde, devralanın devredenin garanti yükümlülüğüne başvuramaması, devralanın hukuki durumunu zorlaştırmakta ve onu adeta devredenin dürüstlüğüyle borçlunun ekonomik olarak iyi durumda olma ihtimalinin belirsizliğine terk etmektedir.

²⁸⁹ YENER, Mehmet Deniz/BÜYÜK, Yasin: “Yüklenicinin Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesinden Doğan Alacağını Devretmesinde Garanti Sorumluluğu”, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İMHFD), C. 9, S. 1, Mart 2024, s. 303-304. Yazarlar, muaccel olmayan alacakların da temlik edilebileceğini, bu doğrultuda TBK m. 191/f. 1 hükmünün yalnızca devir anında değil, muacceliyet anında da uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar.

²⁹⁰ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 497.

kıyasen uygulanabilir niteliktedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, ifa yerine devirde ivazlı devre ilişkin garanti hükümleri uygulanır. Bu hükümler TBK m. 191/f.1 ile TBK m. 193'tür. Buna karşılık, alacağı devralanın devredilen alacağı tahsil ederek devredenin kendisine olan borcuna mahsup etmesi için yapılan ifa uğruna devirlerde TBK m. 192 uygulanır. Bu maddeye göre, alacaklı alacağını borcun ifasına yönelik olarak devretmiş fakat borca mahsup edilecek miktarı belirlememişse, devralan ancak borçludan aldığı veya gereken özeni gösterseydi alabilecek olduğu miktarı kendi alacağına mahsup etmek zorundadır²⁹¹.

Bu hükümden şu sonuç çıkar: Teminat amacıyla devredilen alacak mevcut değilse ya da borçlunun ödeme gücü bulunmadığından tahsilat yapılamıyorsa, inananın borcuna hiçbir şey mahsup edilemez ve temel borç ilişkisine dayanan borç aynen devam eder. İnılan, ifaya yönelik kendisine devredilen alacağı kısmen tahsil etmişse, tahsil ettiği miktarı temel borç ilişkisindeki inananın borcuna mahsup eder.

Konuyu bir örnekle açıklayalım. İnanan kredi borçlusu A, inılan kredi alacaklısı B Bankası'na olan 10.000,00 TL borcu için C'den olan 13.000,00 TL alacağını B Bankası'na, alacağın tahsil edilip borcuna mahsup edilmesi amacıyla, inanlı olarak temlik etmiştir. A ile B, bu alacağın ne kadarının A'nın B Bankası'na olan kredi borcuna mahsup edileceği hususunda bir anlaşma yapmamışlardır. B Bankası devraldığı 13.000,00 TL tutarındaki alacağı tahsil ettiğinde 10.000,00 TL'yi kendinde tutar ve 3.000,00 TL'yi inanan A'ya iade eder. Eğer B Bankası C'den yalnızca 7.000,00 TL tahsil ederse, bu tutarı A'nın 10.000,00 TL'lik borcuna mahsup eder ve kalan 3.000,00 TL'yi A'dan talep edebilir. Ancak B Bankası gerekli özeni gösterseydi 8.000,00 TL tahsil edebileceği anlaşılıyorsa, A'nın 10.000,00 TL'lik borcunun 8.000,00

²⁹¹ NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 496.

TL'si ifa edilmiş sayılır ve B Bankası A'dan sadece 2.000,00 TL talep edebilir. Şayet B Bankası gerekli özeni gösterseydi 12.000,00 TL tahsil edebilecek idiyse, A'nın B'ye olan borcu tamamen sona erer; ayrıca A, tahsil edilebilecekken edilemeyen 2.000,00 TL'nin kendisine ödenmesi için tazminat davası açabilir.

3.2.2 Dış İlişki Bakımından

3.2.2.1 Genel Olarak

Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, inanç sözleşmesinin tarafı olmayan herkes üçüncü kişi olarak kabul edilir²⁹². Bu kişiler, genellikle inanç sözleşmesinin varlığından ve bu sözleşme ile inanılanın yetkilerine getirilen sınırlamalardan habersizdirler. Dolayısıyla, dış ilişkide inanılan, devredilen alacağın maliki sıfatıyla görünürken; iç ilişkide bu yetkisini sadece inanç sözleşmesinin hükümleri doğrultusunda kullanmakla yükümlüdür. Bu durum, hukuki görünüş ile gerçek hak durumu arasında bir farklılık yaratır ve üçüncü kişiler bakımından hukuk güvenliği açısından önemli sorunlar doğurabilir²⁹³.

Bu noktada, menfaat çatışması ortaya çıkar: bir yandan inanç sözleşmesinin tarafı olan inananın menfaati, diğer yandan da inanç sözleşmesinden habersiz olan üçüncü kişilerin hukuki görünüşe güvenlerinin korunması gerekliliği. Dürüstlük kuralı (TMK m. 2) ve hukuk güvenliği ilkesi, üçüncü kişilerin korunmasını zorunlu kılar. Bu nedenle, inanç sözleşmesinden doğan ve sadece taraflar arasında hüküm ifade eden kısıtlamalar, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.

İnançlı işlemlerde görünüş ile gerçek arasındaki bu ayrım, özellikle inanılanın alacağı üçüncü kişilere devretmesi, alacak üzerinde tasarrufta bulunması veya borçlunun

²⁹² ÖZSUNAY, s. 179.

²⁹³ ÖZSUNAY, s. 179.

inanana değil inanılana ödeme yapması gibi hâllerde önem kazanır. Kanaatimizce hukuki güvenliğin korunabilmesi için, inanç sözleşmesinden doğan hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi ancak, üçüncü kişinin inanç sözleşmesini bildiği veya bilmesi gerektiği hâllerde mümkündür.

Bu sebeple, inanç sözleşmesinin içeriği, kural olarak, nisbi etki doğurur ve yalnızca taraflar arasında hüküm ifade eder. Üçüncü kişilerin iyiniyetine zarar verecek şekilde inanç sözleşmesinin dışa yansıtılması, hukuk düzenince korunmaz. Ancak, inanılanın yetkisini aşan tasarrufları açık bir kötü niyetle gerçekleştirdiği veya üçüncü kişinin inançlı ilişkiyi bildiği ispatlanırsa, bu görünüşe güven ilkesi de uygulanmaz.

Sonuç olarak, dış ilişkide inananın korunması, hukuk güvenliği ile dürüstlük kuralı arasında kurulacak hassas dengeye bağlıdır. Teminat amacıyla yapılan alacak devrinde, inanç sözleşmesinin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi, ancak üçüncü kişinin kötü niyetli olduğu veya ağır ihmal içinde bulunduğu ispat edilmesi hâlinde mümkündür.

3.2.2.2 Borçlunun İnanılana Karşı Sahip Olduğu Savunma İmkânları (TBK m. 186–188 Kapsamında)

Alacağın teminat amacıyla devri, yalnızca inanan ile inanılan arasındaki ilişkiyi değil, aynı zamanda borçlu ile inanılan arasındaki dış ilişkiyi de etkiler. Zira devrin gerçekleşmesiyle birlikte borçlu, artık ifayı inanana değil, devralan sıfatındaki inanılana karşı yerine getirmekle yükümlüdür. Bununla birlikte borçlu, kendisinden ifayı talep edecek olan inanılana karşı kanun hükümleri uyarınca birtakım savunma imkânlarına sahiptir.

Her şeyden önce, devir işleminin geçersizliği durumunda borçlu, alacağı devraldığını ileri süren inanılana karşı devrin geçersizliğini savunma olarak ileri

sürebilir. Devir, devredilemeyecek bir alacak söz konusu olduğunda, taraflardan birinin fiil ehliyeti bulunmadığında²⁹⁴, devreden tasarruf yetkisi olmadığı hâllerde²⁹⁵ veya şekil şartına uyulmadığında²⁹⁶ geçersiz olur. Ancak, alacağın devredilmemesi şartı alacağa ilişkin senette yer almıyorsa ve inanılan bu senede güvenerek (senette yer alan devir yasağını bilmeden) alacağı devralmışsa, borçlu TBK m. 183/f.2 gereğince bu şartı devralana karşı ileri süremez. Bu düzenleme, alacağın devrinde güven ilkesine öncelik tanıyan bir istisna niteliğindedir.

Alacak, devreden malvarlığında hangi durumda bulunuyorsa, aynı şekilde inanılan malvarlığına geçer. Bu nedenle borçlu, alacağı devredene karşı sahip olduğu savunmaları, TBK m. 188/f.1 uyarınca inanılana karşı da ileri sürebilir. Söz konusu savunma kavramı geniş yorumlanmalı ve hem itirazları hem de defileri kapsamalıdır. Bu çerçevede borçlu, alacağın hiç doğmadığını, sona erdiğini, ifa edildiğini, ibra edildiğini veya takas yoluyla ortadan kalktığını ileri sürebilir²⁹⁷. Aynı şekilde, alacağın dayandığı sözleşmenin geçersizliğini veya geciktirici şarta bağlı bir alacaksa geciktirici şartın gerçekleşmediğini de savunma olarak öne sürebilir.

Borçlunun, devralana karşı ileri sürebileceği savunmalar yalnızca devir öncesinde doğmuş olanlarla sınırlı değildir. Bu bağlamda, borçlunun iyi niyetli ifa ve tevdi imkânlarına ilişkin (TBK m. 186 ve m. 187) hükümler çerçevesinde korunmasına yönelik açıklamalar, yukarıda “Teminatı Tehlikeye Düşürmemek ve Zarara Yol Açabilecek Davranışlardan Kaçınma Yükümlülüğü” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Burada yalnızca bu hükümlerin, borçlunun savunma imkânlarına yansıyan yönü ele alınacaktır.

²⁹⁴ ÖGE, Hande: Alacağın Devrinde Taraflar Arası İlişkiler, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2022, s. 18.

²⁹⁵ AYDINCIK, s. 168.

²⁹⁶ ÖGE, s. 25.

²⁹⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 592.

TBK m. 186 ve m. 188 hükümlerinin ortak sonucu olarak, borçlu devirden sonra fakat devri öğrenmeden önce iyiniyetli biçimde eski alacaklıya ifada bulunmuşsa borcundan kurtulur. Benzer şekilde, devrin bildirilmesinden önce eski alacaklı tarafından yapılan ibra veya takas beyanı da borçluyu borçtan kurtarır. Ancak borçlu, devri öğrendikten sonra takas beyanında bulunursa, bu durumda inanılanın menfaati zedeleneyeceğinden TBK m. 186 hükmü uygulanmaz.

Bununla birlikte, borçlu devirden sonra, sözleşmeden dönme veya borcun miktarını azaltma gibi haklarını eski alacaklıya karşı kullanabilir ve bu hakların sonuçlarını inanılana karşı savunma olarak ileri sürebilir. Örneğin borçlu, ayıp sebebiyle bedel indirimi talebinde bulunmuş veya sözleşmeyi irade bozukluğu nedeniyle iptal etmişse, bu durum devralanı da etkiler. Böylece borçlu, inanana karşı ileri sürebileceği bu savunmaları, devralan inanılana karşı da kullanabilir.

Defiler bakımından borçlu, önceki alacaklıya karşı sahip olduğu ödemezlik ve zamanaşımı defilerini inanılana karşı da ileri sürebilir. Zamanaşımının devrin hangi aşamasında dolduğunun önemi yoktur; zira alacağın devri, zamanaşımının işlemlerini durdurmaz. Dolayısıyla borçlu, zamanaşımı süresi dolduktan sonra inanılanın talebine karşı ödeme yükümlülüğünden kurtulabilir.

Kanun, bazı durumlarda borçlunun savunma imkânını sınırlandırmıştır. TBK m. 19/f.2 hükmü uyarınca, yazılı bir borç tanınmasına dayanarak alacağı devralan inanılana karşı borçlu, alacağın muvazaalı olduğunu ileri süremez. Bu istisna, yazılı belgelere duyulan güvenin korunması amacına hizmet eder. Aynı şekilde borçlu, TBK m. 82/f.2'ye göre alacaklıya karşı sahip olduğu sebepsiz zenginleşmeye dayalı def'i hakkını, alacağı devralan inanılana karşı ileri süremez²⁹⁸. Çünkü her ne kadar devrin

²⁹⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 594.

sebebi geçersiz olsa da alacak fiilen mevcut bir alacak olarak devredilmiştir.

TBK m. 188/f.2 borçlu lehine bir başka istisna düzenlemiştir. Buna göre borçlu, eski alacaklısına karşı sahip olduğu bir alacağı, devredilen alacakla takas edebilir. Eğer borçlu devri öğrendiği sırada devredene karşı henüz muaccel olmamış bir alacağa sahipse ve bu alacak devredilen alacaktan önce veya aynı zamanda muaccel olacaksa, kendi alacağı muaccel olduğunda yeni alacaklıya karşı takas beyanında bulunabilir²⁹⁹. Böylece kanun, TBK m. 139’da yer alan takasta aranan karşılıklılık şartına istisna tanıyarak, borçlunun devralana karşı da bu hakkını kullanabilmesini mümkün kılmıştır³⁰⁰.

Bu düzenlemelerin teminat amaçlı inançlı devreye uygulanması hâlinde de sonuç değişmez. Örneğin A, B’ye olan borcunun teminatı olarak C’den olan alacağını B’ye devretmişse ve B bu alacağı tahsil etmek isterse, C TBK m. 188/f.2 uyarınca, devri öğrendiği sırada inanan A’ya karşı olan muaccel veya devredilen alacaktan önce ya da aynanda muaccel hâle gelecek kendi alacağını B’ye karşı takas edebilir. Böylece borçlu, inanılanın devraldığı alacak karşısında da korunur.

Sonuç olarak, borçlunun inanılana karşı sahip olduğu savunma imkânları, teminat amaçlı devirlerde de genel alacak devri hükümleri çerçevesinde geçerliliğini korur. Bu hükümler, borçlunun hem iyiniyetini hem de menfaat dengesini korumaya yöneliktir. Böylece teminat fonksiyonunun sağlıklı işlemesi, yalnızca inanan ile inanılan arasındaki güven ilişkisiyle değil, borçlunun da bu ilişki içinde korunmasıyla mümkün olur.

²⁹⁹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 255; NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 498-499.

³⁰⁰ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 255.

3.2.2.3 Teminat Amaçlı Devir Konusu Alacağın İnanılan ile Üçüncü Bir Kişi Arasında Müteakip Bir İşleme Konu Edilmesi Durumu

İnanç sözleşmesi uyarınca inanılan, kendisine devredilen alacak üzerinde yalnızca teminat amacına uygun biçimde, yani temel ilişkiden doğan asıl borcun ifa edilmemesi hâlinde tasarrufta bulunabilir. Ancak, daha önce de defaten bahsettiğimiz üzere öğretide baskın kabul gören tam hak iktisabı teorisi uyarınca inanılan, inançlı temlik konusu alacağın maliki sıfatını kazanır ve bu hak sahipliğinden doğan tüm yetkilere hukuken sahiptir³⁰¹.

Bu çerçevede inanılan, inanç sözleşmesindeki yükümlülüğüne aykırı hareket ederek devraldığı alacağı üçüncü bir kişiye devredebilir, alacak üzerinde rehin hakkı kurabilir ya da borçluya vade erteleme veya ibra gibi işlemlerle tasarrufta bulunabilir.

Gerçekten de inanılanın alacağı devralırken kazandığı hak, tam bir mülkiyet hakkıdır; bu sebeple, bu hak üzerinde yaptığı tasarruf işlemleri üçüncü kişiler bakımından kural olarak geçerlidir³⁰². Ancak, inanç sözleşmesine aykırı hareket eden inanılan, bu nedenle inanana karşı sözleşmeye aykırılık (TBK m. 112) hükümlerine göre tazminat sorumluluğu altına girer.

Sonuç olarak, inançlı işlemde alacağın inanılan tarafından üçüncü bir kişiye devri hâlinde, üçüncü kişi inanç sözleşmesinin varlığını bilse dahi, devrin geçerliliği korunur. Ancak inanılan, inanana karşı inanç sözleşmesine aykırı davranışından dolayı tazminatla sorumlu olur.

3.2.2.4 İnananın Korunması Sorunu

Mevcut hukuk sistemimizde, kredi araçlarının zaman zaman yetersiz kaldığı ve özellikle gayrimenkul veya taşınır rehin dışında teminat gösteremeyen borçlular

³⁰¹ SÖLYEMEZOĞLU, s. 103.

³⁰² AYANOĞLU MORALI, s. 271.

bakımından finansmana erişimin güçleştiği bilinmektedir. Bu durumda kredi taleplerinin yalnızca klasik teminatların yokluğu nedeniyle reddedilmesi, ekonomik hayatı tıkanma noktasına getirebilir. Uygulamada bu açığı kapatmaya yarayan araçlardan biri teminat amaçlı alacak devridir (TBK m. 183 vd.).

Ne var ki, teminat amacıyla yapılan temlik, inanan (temlik eden) açısından önemli riskler barındırır. Çünkü hukuk düzenimiz, tam hak iktisabı anlayışını benimsemiş olup, bu da inanan lehine üçüncü kişilere karşı aynî koruma imkanını sınırlamaktadır.

İnanılan (temlik alan), inanan tarafından devredilen alacak üzerinde tam hak sahibidir. Ancak bu hak, yalnızca inanç sözleşmesinde öngörülen yükümlülüklerle sınırlandırılmıştır. Dış ilişkide inanılanın tasarruf yetkisi tamdır; iç ilişkiye aykırı hareketinin sonucu ise, inananın tazminat talep hakkıdır (TBK m. 112). Bu sebeple, inanç sözleşmesi inanan, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir bir aynî hak değil, yalnızca inanılana karşı şahsî bir talep hakkı sağlar.

İnanılanın, inanç sözleşmesine aykırı şekilde alacağı üçüncü bir kişiye devretmesi, devrin şeklen geçerli olması hâlinde üçüncü kişi bakımından sonuç doğurur. İnanan, bu durumda üçüncü kişiye karşı doğrudan iade talebinde bulunamaz; yalnızca inanılana karşı tazminat yoluna başvurabilir.

Bununla birlikte, üçüncü kişinin davranışı ahlaka aykırılık düzeyine ulaştığında, inanan haksız fiil hükümlerine (TBK m. 49/f.2) dayanarak üçüncü kişiden tazminat talep edebilir³⁰³. Ancak bu durumda yalnızca inanç sözleşmesinin bilinmesi yeterli değildir; ayrıca zarar verme kastının bulunması gerekir. Üçüncü kişinin dürüstlük kuralına aykırı biçimde inanılanı kışkırtması veya inananın hakkını dolanmasına neden

³⁰³ AYANOĞLU MORALI, s. 274.

olması hâlinde, hakim TBK m. 51/f.1 uyarınca tazminatın kapsamını belirlerken aynen iade biçiminde hüküm tesis edebilir³⁰⁴. Bu çözüm, aynî bir hakka değil, haksız fiil sorumluluğuna dayalı bir tazminat biçimine karşılık gelir.

Doktrinde REETZ tarafından geliştirilen görüş, inançlı temlikte geriye temlik yükümlülüğünü geciktirici şart olarak nitelendirmekte ve borç ifa edildiğinde inanılanın tasarruflarının geçmişe etkili olarak geçersiz hâle geleceğini savunmaktadır³⁰⁵. Ancak bu yaklaşım, tam hak iktisabı ilkesinin doğasıyla bağdaşmamaktadır. Zira teminat amaçlı devrin mantığı, hakkın inananın malvarlığından çıkıp inanılanın malvarlığına geçmesini gerektirir; geriye temlik yükümlülüğünün geciktirici şarta bağlanması hem sistematik olarak hatalıdır hem de şartın geçmişe yürümemesi kuralıyla çelişir³⁰⁶.

Benzer tartışma, taşınmazların teminat amaçlı devri bakımından da yaşanmıştır. Her ne kadar Tapu Sicil Tüzüğü m. 16/f.2 tescilin şarta bağlanamayacağını belirtse de burada şarta bağlanan unsur tescilin kendisi değil, sözleşme hükmüdür. Borcun ifasıyla tescil kendiliğinden geçersiz hale gelmez; yalnızca inanana iadeten devir yükümlülüğü doğar. Aynı esas, alacakların teminat amaçlı devrinde de geçerlidir: Borcun ifası, inançlı ilişkiyi sona erdirir; geriye temlik yükümlülüğü geçmiş işlemleri hükümsüz kılmaz.

İnançlı işlemlerde ikinci büyük risk, inanılanın iflası hâlinde ortaya çıkar. TBK m. 509'daki düzenleme, vekilin kendi adına fakat müvekkil hesabına edindiği alacakların ayrılmasını öngörse de bu hükmün teminat amaçlı inançlı işlemlere

³⁰⁴ YÜKSEL ORHUN, s. 278-279.

³⁰⁵ REETZ, Peter: Sicherungszession von Forderungen, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2006, § 2, N. 52, Dpn.57.

³⁰⁶ Geciktirici şarta bağlı hukuki işlemler, askıda geçersizlik yaptırımıyla karşı karşıyadır. Geciktirici şart gerçekleştiğinde, hukuki işlem hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlar. İnanan, temel borç ilişkisine dayanan borcunu ödediğinde, geri temlik yükümlülüğü bakımından geciktirici şart gerçekleşmiş sayılır. Bu durumda, inanılan tarafından üçüncü kişiye yapılan alacak devri, tasarruf yetkisi bulunmadığından sakatlanmış olacaktır. Dolayısıyla, inanan üçüncü kişiden alacağın iadesini talep edebilir. Bu görüş, hakkın bütün olarak devri teorisi uyarınca alacağı edinen inanılana karşı inananı korumayı amaçlamaktadır. Ancak bu görüşü savunabilmek için, alacağın devrinin sebebe bağlı olduğunu ve geciktirici şartın etkisinin geçmişe etkili (*ex tunc*) olduğunu kabul etmek gerekir ki, bu durum hukuk tekniğiyle bağdaşmamaktadır.

uygulanması doğru değildir. Çünkü teminat amaçlı devrin menfaat merkezi inanılan üzerindedir; inanan, asıl borç sona ermeden iade talep edemez. Bu nedenle inanılanın iflası hâlinde, inananın alacağı ayırtma talebiyle doğrudan masadan çıkarma yetkisi yoktur. Ancak inanan, asıl borcu iflas masasına ödedikten sonra, teminaten devredilmiş alacağın iadesini talep edebilir.

Sonuç olarak, teminat amaçlı alacak devrinde inananın korunması, mevcut hukuki sistemde en zayıf halkayı oluşturmaktadır. İnanan çoğu zaman yalnızca şahsi talep haklarına sahip olup, aynî koruma mekanizmaları sınırlıdır.

3.3 Hukuki İlişkinin Sona Ermesi

3.3.1 Genel Olarak

Taraflar, inanç anlaşması kapsamında, aralarındaki sözleşmesel ilişkinin sona erme rejimini serbestçe kararlaştırabilirler. Bu durumda, inanç sözleşmesinin sona erip ermediği, taraflar arasındaki bu özel hükümlere göre belirlenir³⁰⁷. Ancak tarafların böyle bir düzenleme yapmadığı hâllerde, genel borçlar hukuku ilkeleri ve borç ilişkisini sona erdiren genel nedenler uygulanır³⁰⁸.

Geniş anlamda borç ilişkisini sona erdiren sebepler, sözleşmenin türüne göre farklılık göstermekle birlikte; genel olarak borcun tamamen ifası, tarafların ikale yoluyla anlaşarak sözleşmeyi sona erdirmesi, taraflardan birinin ölümü veya iflası, sürenin dolması, bozucu şartın gerçekleşmesi (TBK m. 175), kanun veya sözleşmeden doğan dönme veya fesih haklarının kullanılması gibi nedenlerle ortaya çıkabilir³⁰⁹.

Teminat amaçlı alacağın devri bakımından, inanılanın (temlik alanın) inanç sözleşmesinden doğan asli borcu, inanç konusu alacağı sözleşmede öngörülen amaca

³⁰⁷ ŞAFAK, s. 203.

³⁰⁸ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 984 vd.

³⁰⁹ AYANOĞLU MORALI, s. 289.

uygun şekilde muhafaza etmek ve bu amacın gerçekleşmesi hâlinde inanana iadeten devretmektir. Bu işlemlerde tarafların ortak amacı, bir borcu güvence altına almaktır. Dolayısıyla teminat altına alınan borcun tamamen ifa edilmesi veya başka bir nedenle sona ermesi hâlinde, inanç sözleşmesinin amacının gerçekleştiği kabul edilir ve inanılan, devredilen alacağı iadeten devretmekle yükümlü olur.

Buna karşılık, teminat altına alınan borç ifa edilmezse, inanılan teminaten devredilen alacağı paraya çevirir; bu işlem sonucunda elde ettiği tutardan kendi alacağını tahsil eder ve kalan kısmı inanana iade eder. Böylelikle inanç sözleşmesinin sona ermesi için yalnızca sözleşme amacının gerçekleşmesi değil, tarafların bu sözleşmeden doğan tüm borçlarını da ifa etmiş olması gerekir³¹⁰.

Öğretide tartışmalı bir konu, TBK m. 512 hükmünün (vekalet ilişkisinde azil ve istifaya ilişkin düzenleme) teminat amaçlı inançlı işlemlere kıyasen uygulanıp uygulanamayacağıdır³¹¹. Söz konusu madde uyarınca, vekalet veren her zaman vekili azledebilir; vekil de her zaman istifa edebilir. Ancak, teminat amaçlı alacağın devrinde durum farklıdır. Zira burada inanç konusu alacak, başka bir borcu güvence altına almak üzere devredilmiştir. İnananın tek taraflı irade beyanı ile sözleşmeyi sona erdirmesi, teminat fonksiyonuyla bağdaşmaz.

Teminat ilişkisi, teminat altına alınan borç tamamen tahsil edilinceye kadar varlığını sürdürmelidir. Bu nedenle, TBK m. 512 hükmünün inançlı temlik sözleşmesine kıyasen dahi uygulanamayacağı kabul edilmelidir³¹². Zira böyle bir uygulama, teminat mekanizmasının özüne ve güven fonksiyonuna zarar verecektir.

³¹⁰ AYANOĞLU MORALI, s. 290.

³¹¹ ŞAFAK, s. 204.

³¹² ŞAFAK, s. 204-205.

3.3.2 Amacın Gerçekleşmesi

Teminat amaçlı alacağın temlik işleminin olağan sona erme nedeni, bu işlemle güdülen teminat amacının gerçekleşmesidir. Tarafların teminaten devir yoluyla ulaşmak istedikleri hedef, temel borç ilişkisinden doğan alacağın güvence altına alınmasıdır.

Bu nedenle, teminat altına alınan borcun inanan (devreden) tarafından varsa ferileriyle birlikte tamamen ifa edilmesi ya da inanılanın (devralan) başka bir şekilde tatmin edilmesi hâlinde, söz konusu teminat fonksiyonu amacına ulaşmış olur ve işlem kendiliğinden sona erer³¹³.

Amacın gerçekleşmesiyle birlikte, inanç sözleşmesinin tarafı olan inanılanın, teminat fonksiyonunu yerine getirmiş bulunan alacağı iade etme yükümlülüğü doğar. Bu yükümlülük, inançlı işlemin hukuki temelini oluşturan inanç sözleşmesinden kaynaklanır ve sözleşmenin amacının gerçekleşmesiyle muaccel hâle gelir.

3.3.3 Kararlaştırılan Sürenin Dolması

Tarafların, inanç sözleşmesinin hüküm doğuracağı belirli bir süre öngörmeleri mümkündür. Bu durumda, kararlaştırılan sürenin sona ermesiyle birlikte inanç ilişkisi de kendiliğinden sona erer³¹⁴.

Süre belirlemesi, taraf iradelerinin sözleşmenin geçerlilik veya devamlılığı üzerinde sınırlayıcı etki doğurmasını sağlar. Ancak, inanç sözleşmesinin teminat amacıyla kurulmuş olması hâlinde, bu tür bir süre sınırlamasının pratikte istisnai bir durum teşkil ettiği kabul edilmektedir. Zira teminat fonksiyonu, doğası gereği, teminat altına alınan borcun tamamen ifasına kadar varlığını sürdürmek zorundadır.

Bu nedenle, teminat amaçlı inançlı işlemlerde sürenin sona ermesiyle sözleşmenin kendiliğinden hükümsüz hâle geleceği yönünde bir yorum, işlem tipinin

³¹³ ÖZSUNAY, s. 185; AYDINCIK, s. 192; AYANOĞLU MORALI, s. 290.

³¹⁴ ÖZSUNAY, s. 185; AYDINCIK, s. 192; AYANOĞLU MORALI, s. 290.

özüne aykırıdır. Tarafların belirledikleri sürenin, teminatın konusunu oluşturan borç henüz sona ermemişse, bozucu şart gibi yorumlanması mümkün değildir; bu durumda süre hükmü, ancak borcun ifasından sonra sonuç doğurur.

Buna karşılık, yönetme amacıyla yapılan inançlı işlemlerde, tarafların belirli bir süre öngörmeleri oldukça yaygındır. Örneğin bir varlığın geçici olarak idaresi veya bir hakkın sınırlı süreyle devri gibi durumlarda, sürenin dolmasıyla inanç ilişkisi de kendiliğinden sona erer. Bu hâllerde inançlı işlem, süreyle bağlı bir vekâlet ilişkisine benzer şekilde işler ve süre dolduğunda inananın iadeten talep hakkı doğar.

Sonuç olarak, süreye bağlı sona erme, teminat amaçlı inançlı işlemler bakımından istisnai, yönetme amaçlı işlemler bakımından ise olağan bir sona erme nedenidir. Teminat fonksiyonunun varlık sebebi, asıl borcun ödenmesine kadar devam ettiğinden, bu tür işlemlerde süre sınırlaması, ancak taraf iradeleriyle açıkça öngörülmüşse geçerlilik kazanabilir.

3.3.4 İnanç Sözleşmesinin Hükümsüzlüğü

İnanç sözleşmesinde ortaya çıkan bazı sakatlıklar, işlemi baştan itibaren kesin hükümsüz³¹⁵ kılar ve bu durumda sözleşme hiçbir hüküm doğurmaz. İnanç sözleşmesi, genel nitelikte bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğundan, onun da geçerliliği bakımından genel hükümsüzlük nedenleri geçerlidir.

Bu bağlamda, taraflardan birinin fiil ehliyetinin bulunmaması, işlemin muvazaalı şekilde yapılması, inanç sözleşmesinin konu itibarıyla hukuka ve ahlaka aykırı olması yahut kanunen öngörülen şekil şartlarına uyulmaması hâllerinde sözleşme hükümsüz

³¹⁵ “Bir hukuki işlemin kurucu unsurları tamam olmakla birlikte; geçerlilik koşullarından kamu düzenini ilgilendirecek şekilde önemli bulunanların gerçekleşmemiş olması durumuna bağlanan maddi yaptırıma kesin hükümsüzlük (mutlak butlan) denir.” Bkz. KAYIHAN, Şaban: Medeni Hukuk Bilgisi, Cevaplı Test Soruları ve Kısa Hukuk Sözlüğü İlaveli, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 47; ANTALYA/TOPUZ, Medeni Hukuk, s. 223.

olur³¹⁶.

Kesin hükümsüz bir inanç sözleşmesi, hiçbir hukuki sonuç doğurmaz; dolayısıyla böyle bir durumda taraflar arasında yeni bir geçerli sözleşme yapılmadıkça, taraflara yüklenen edimlerin yerine getirilmesi mümkün değildir.

Özellikle fiil ehliyeti eksikliği hâli, inanç sözleşmesinin geçerliliğini doğrudan etkiler. TMK m. 15 vd. maddeleri uyarınca sınırlı ehliyetsizler, yasal temsilcilerinin rızası olmaksızın borç altına giremeyeceklerinden, alacağını devreden (inanana) sıfatıyla geçerli şekilde inanç sözleşmesi kuramazlar. Sınırlı ehliyetsiz kişinin, yasal temsilcisinin önceden izni veya sonradan icazeti olmadan alacağını teminat amacıyla inanılana devretmesi durumunda, işlem askıda hükümsüzlük yaptırımına tâbidir.

Bu durumda, noksanlık olarak adlandırılan tamamlanabilir bir sakatlık söz konusudur. Eğer inanılan, borçludan ifayı talep etmeden önce bu eksiklik giderilirse, yani yasal temsilcinin icazeti alınırsa, işlem başlangıçtan itibaren geçerli hâle gelir. Aksi takdirde, inanılan, borçludan ifayı talep edemez ve devralınan alacak üzerinde tasarrufta bulunamaz³¹⁷.

Ayrıca, inanç sözleşmesinin konusunun hukuken imkânsız veya ahlaka aykırı olması hâlinde de sözleşme kesin hükümsüz olur. Örneğin, kanunen devredilmesi yasaklanmış bir alacağın teminat amacıyla devri veya ahlaka aykırı bir borcun güvence altına alınması durumlarında, inanç sözleşmesi baştan itibaren geçersizdir.

Son olarak, inanç sözleşmesi bir borçlandırıcı işlem olduğundan, kanunen geçerli olması için özel bir şekil şartına tabi tutulmamışsa da teminat amacıyla yapılan

³¹⁶ KAYIHAN, s. 48-49; ANTALYA/TOPUZ, Medeni Hukuk, s. 225-227.

³¹⁷ Böyle bir durumda inanç sözleşmesi geçerlilik koşullarındaki eksiklikler sebebiyle aleyhine sonuç doğuracak inanana için kural olarak baştan itibaren bağlayıcı değildir. Yasal temsilcinin icazeti alacağın devri tasarruf işlemi ve borçlandırıcı işlem olan inanç anlaşması kanaatimizce icazetin verildiği andan itibaren hukuki sonuçlarını doğurmaya başlayacaktır. Hukuki işlemin geçmişe etkili olarak baştan itibaren sonuç doğurduğunu düşünecek olursak icazet verilene kadar inanılana yazılı borç tanınmasına güvenerek alacağı devralan üçüncü kişilerin edinimi de korunmuş olacaktır. Nitekim bu durum sınırlı ehliyetsiz olan inananın menfaatine aykırıdır. Bkz. KAYIHAN, s. 66-67.

alacak devrinin geçerliliği bakımından TBK m. 184 uyarınca yazılı şekil aranır. Bu şekil şartına uyulmaması, inanç sözleşmesini değil, alacağın devri işlemini hükümsüz kılar; ancak bu durum pratikte genellikle iki işlemin birlikte geçersiz sayılmasına yol açar.

3.3.5 Fesih Hali

İnanç sözleşmesi, kuruluş aşamasında irade sakatlığı hallerinden biriyle sakatlanmışsa, taraflar bu sözleşmeyi fesih (iptal) yoluyla ortadan kaldıracaklardır. Bu çerçevede, yanıltma, aldatma, ikrah (korkutma) ve gabin (aşırı yararlanma) hallerinde inanç sözleşmesinin feshi gündeme gelir.

İrade sakatlığı hâllerinde, TBK'nın 30 vd. maddeleri uyarınca, iradesi fesada uğrayan taraf sözleşmeyle bağlı değildir. Bu kişi, inanç sözleşmesinin kurulmasından itibaren bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını veya verdiği şeyi geri istediğini karşı tarafa bildirmezse, TBK m. 39/f.1 gereği sözleşmeyi onamış sayılır³¹⁸.

İradesi fesada uğrayan taraf, bu süre içerisinde ya sözleşmeyi onaylayabilir (icazet verebilir) ya da iptal hakkını kullanarak geçersizliğini sürdürebilir. Bu süre içinde sözleşme, geçersiz bir durumdadır; yani, iptal hakkı kullanılıncaya kadar geçerlilik kazanmaz. Sürenin dolması veya açık onay verilmesiyle birlikte, sözleşme başlangıçtan itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur³¹⁹.

Yanıltma (TBK m. 30-35)³²⁰, hile (TBK m. 36)³²¹ veya ikrah (TBK m. 37)³²²

³¹⁸ ANTALYA/TOPUZ, Medeni Hukuk, s. 233; KAYIHAN, s. 64.

³¹⁹ ANTALYA/TOPUZ, Medeni Hukuk, s. 232-233; KAYIHAN, s. 64.

³²⁰ TBK m. 30 uyarınca esaslı yanıltma hâlinde yanıltmaya düşenin sözleşmeyi iptal edebileceği kabul edilmiştir. Yanılmanın esaslı olmadığı hâllerde hukuki işlem iptal edilebilir nitelikte değildir. Yanılma, açıklamada veya saikte gerçekleşebilir. Esaslı kabul edilen açıklamada yanıltma hâlleri, sınırlı sayıda olmamak üzere TBK m. 31 hükmünde sayılmıştır. Örneğin, inanan ile inanılan arasında iki tane temel borç ilişkisi olduğu durumda, inananın alacağını birinci temel borç ilişkisindeki borcuna teminat sağlamak amacıyla devretmeyi amaçlarken ikinci temel borç ilişkisindeki borcuna teminat amacıyla temlik etmesi hâli, istenilenden başka bir konu için iradenin açıklanmış olmasıdır. Bu durumda alacağın devri sebepten soyut kabul edildiğinde, borçludan alacağı tahsil eden inanılan, inananın iptal hakkını kullanma süresi içerisinde yaptığı tahsilatı ikinci temel borç ilişkisine dayanan alacağına mahsup edemeyecektir. Zira bu durumda inanç anlaşması baştan itibaren kesin hükümsüzdür. Alacağın temliki sebebe bağlı kabul edildiği takdirde, inanılan borçludan yaptığı tahsilatı da sebepsiz zenginleşme

hallerinde baştan itibaren hiç hüküm doğurmayan inanç sözleşmesi, iradesi fesada uğrayan tarafın iptal beyanı ile sona erer. Diğer bir deyişle, bozucu yenilik doğuran bir hak olan iptal beyanının karşı tarafa varmasıyla düzeltilebilir bir geçersizlik halinde olan inanç sözleşmesi baştan itibaren mevcut olan geçersizliğini sürdürür. Özellikle hile veya ikrah sonucu yapılan teminat amaçlı inanç sözleşmeleri, tarafların gerçek iradelerine dayanmadığı için iptale elverişlidir.

Gabin (TBK m. 28) hâlinde ise, inanç sözleşmesi bozulabilir geçerliliğe sahiptir³²³. Bu durumda, aşırı yararlanmaya uğrayan taraf sözleşmeyle bağlı olmakla birlikte, bir yıl içinde sözleşmeyi iptal edebilir. Gabin nedeniyle sözleşme iptal edildiğinde, sözleşme kurulduğu andan itibaren hükümsüz hâle gelir.

İnanç sözleşmelerinin eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olduğunu belirtmiştik. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde gabin söz konusu olamaz. Ancak, uygulamada inananın kredi sözleşmesinin karşı edimi olarak alacağını inançlı olarak inanılana temlik ettiği inanılansa inananın kredi sözleşmesi uyarınca kredi temin ettiği tam iki tarafa borç yükleyen inanç sözleşmeleri yapılmaktadır. Bu durumlarda taraflardan birinin gabine maruz kalması söz konusu olabilir³²⁴.

hükümleri uyarınca inananın iade etmekle yükümlü olacaktır. TBK m. 32'de saikte yanılma, m. 33'te iletmede yanılma, m. 34'te yanılmada dürüstlük kuralları ve m. 35'te yanılmada kusur düzenlenmiştir. Yine örneğimizde, kanaatimizce inananın yanıldığını inanılana borçluyu takibe başlamadan bildirmemesi ve inanılan tarafından takip başlatıldığı zaman bildirmesi, TBK m. 34/f.1 uyarınca yanılmanın dürüstlük kurallarına aykırı olarak ileri sürülmesidir. İnanılanın TBK m. 34/f.2 uyarınca yaptığı tahsilatı inananın birinci temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcuna mahsup etmesi ve artık değeri inananın iade etmesi durumunda da geçerli bir inanç sözleşmesinin o anda kurulduğu kabul edilmelidir. Bkz. KAYIHAN, s. 57-61.

³²¹ KAYIHAN, s. 61-62.

³²² KAYIHAN, s. 62-63.

³²³ Bozulabilir geçerlilik halinde, düzeltilebilir geçersizliğin aksine hukuki işlem geçerlilik şartlarının eksikliğine rağmen yapıldığı andan itibaren geçerli olarak hüküm ifade eder. Kurulduğunda geçerli olarak hüküm ifade etmeye başlayan sözleşmeyi gabine maruz kalan taraf, zor durumdan kurtulduğu düşüncesizlik ve tecrübesizliğinden yararlanıldığını öğrendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, her durumda sözleşmenin kurulduğu tarihten itibaren 5 yıl içinde iptal ederek kesin olarak hükümsüz hale getirebilir. Bkz. ANTALYA/TOPUZ, Medeni Hukuk, s. 233-234; KAYIHAN, s. 64-66.

³²⁴ Bu örnekte kredi sözleşmesinin eki olarak inanç anlaşması tanzim edilmiştir. Aksi takdirde bu örnek ifa uğruna alacağın devri olup alacağın teminaten devrinden farklı esaslara tabidir. Böyle bir durumda,

İptal süresi, akdin kuruluşu anından itibaren işlemeye başlar. Bu süre dolduğu an sözleşmenin akıbetinin belirlenmesi açısından önemlidir. Hem düzelebilir geçersizlik hem de bozulabilir geçerlilik hallerinde iptal hakkının kullanılmasıyla birlikte, işlem baştan itibaren hükümsüzlük sonucunu doğurur.

Sonuç olarak, irade fesadına dayalı fesih hâllerinde inanç sözleşmesi, geçici geçerlilik ile kesin geçersizlik arasındaki bir belirsizlik dönemindedir. Bu durum, teminat amaçlı alacağın inançlı devrinin tarafları olan inanan ve inanılan açısından avantajlıdır. Hem bozulabilir geçerlilik hem de düzelebilir hükümsüzlük hâllerinde, iptal hakkının kullanılmasıyla birlikte, alacağın devrinin sebebe bağlı veya sebepten soyut olduğuna bakılmaksızın inanılan, borçludan yaptığı tahsilatı inanana olduğu gibi iade etmelidir. Bu durum, inananın inanılana hâlen temel borç ilişkisi nedeniyle borçlu olduğu gerçeğini değiştirmez; borç muaccelse faiz işlemeye devam eder. Ancak, inanan iptal hakkını kullanarak geçersiz bir inanç anlaşması nedeniyle inanılanın tatmin edilmesini engellerken, inanılan da inananın şahsî malvarlığına başvurma hakkını korur ve borçluyu takip etmek için yaptığı masrafları inananın talep etme hakkına sahip olur.

3.3.6 Taraflardan Birinin Ölümü

3.3.6.1 İnanılanın Ölümü

İnanılanın ölümü hâlinde, tam hak iktisabı teorisi uyarınca alacağın mülkiyeti inanılana ait olduğundan, bu hak külli halefiyet ilkesi gereği mirasçılara geçer. Başka

alacağın devrinin sebepten soyut olduğu düşünüldüğü takdirde, inanılan borçludan tahsilat yaptıktan sonra inanan tarafından gabin nedeniyle iptal hakkı kullanılırsa, inanılan tahsil ettiği miktarı inanana sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca geri vermelidir. Zira kredi sözleşmesi ve bu sözleşmenin bir eki olan inanç anlaşması, iptal hakkının kullanılmasıyla birlikte baştan itibaren kesin hükümsüz hâle gelmiştir. Bu durumda, alacağın devri tasarruf işlemi hukuki sebebin geçerliliğinden etkilenmediği için geçerliliğini korumaktadır. Ancak, kredi sözleşmesinin gabin nedeniyle baştan itibaren geçersiz olduğunun tespit edilmesi, inananın alacağını ivazsız olarak temlik etmediğine delalettir. Alacağın devrinin sebebe bağlı olduğu düşünüldüğü takdirde, alacağın devri işleminin de başından itibaren geçersiz olduğu sonucuna varılacaktır ve inanılan, borçludan tahsil ettiği miktarı olduğu gibi inanana iade etmek zorunda kalacaktır.

bir ifadeyle, inanç sözleşmesine konu alacak hakkı, terekeye dahil diğer malvarlığı unsurlarıyla birlikte, inanılanın mirasçılara intikal eder³²⁵.

Bu durumda, mirasçılar, inanç sözleşmesinden doğan hak ve borçların tamamına halef olurlar. Dolayısıyla, inanılanın ölümü, inanç sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez; mirasçılar, başta murisin inanan karşısındaki asıl borcun ifa edilmesi halinde teminat amacıyla temlik edilen alacağı geri temlik borcu dahil olmak üzere tüm borçlarını üstlenmiş sayılırlar.

Öğretide bir görüş, inançlı işlemin esas itibarıyla güven ilişkisine dayandığı gerekçesiyle, inanılanın ölümü hâlinde sözleşmenin TBK m. 513'te düzenlenen vekâlet sözleşmesinin sona ermesi kuralına benzer şekilde sona ereceğini ileri sürmektedir³²⁶. Bu görüş, özellikle yönetme amaçlı inançlı işlemler bakımından kıyasen uygulanabilir görülmektedir³²⁷.

İnanılanın ölümü hâlinde inanç anlaşmasının sona erdiği kabul edildiği takdirde, mirasçılar teminat amacıyla temlik edilmiş alacağı derhâl inananı iade etmelidirler. Aksi takdirde mirasçılar hukuki sebepten yoksun olarak zenginleşmiş olacaklardır.

Ne var ki, teminat amacıyla yapılan inançlı işlemlere bu hükmün uygulanması eleştiriye açıktır. Zira bu tür işlemlerde amaç, belirli bir borcu güvence altına almak olup, teminat fonksiyonunun inanan lehine varlığını sürdürmesi gerekir. Ölüm ile sözleşmenin kendiliğinden feshedildiği kabul edildiği takdirde, inananın inanılanın sağlığında duyduğu güven boşa çıkmış olacaktır. Nitekim, muris inanılanın iradesi de inananın borcu nedeniyle kendisine temlik edilen alacağı inanç sözleşmesi mucibince devralmaktır. Vekalet sözleşmesinde vekilin avukat sıfatı veyahut kişiliği önem arz ettiği için ihdas edilen TBK m. 513 hükmünün teminat amaçlı alacağın inançlı temlikine

³²⁵ AYANOĞLU MORALI, s. 293.

³²⁶ ÖZSUNAY, s. 187; AYANOĞLU MORALI, s. 294.

³²⁷ ÖZSUNAY, s. 187.

tatbik edilmesi kanaatimizce teminat amacına ve inananın menfaatine aykırıdır.

Bu nedenlerden ötürü, inanılanın ölümü, teminat amaçlı alacağın devrinde inanç ilişkisinin kendiliğinden sona ermesine yol açmadığı için, mirasçılar inanç sözleşmesinin tarafı sıfatıyla murisin inanç sözleşmesinden doğan tüm borç ve yükümlülüklerini üstlenirler.

3.3.6.2 İnananın Ölümü

İnananın ölümü, tıpkı inanılanın ölümünde olduğu gibi, inanç sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez. İnananın terekesi, aktif ve pasifleriyle bir bütün olarak mirasçılara geçtiğinden, inanç sözleşmesinden doğan tüm hak ve borçlar da külli halefiyet ilkesi gereğince mirasçılara intikal eder.

Bu kapsamda inananın mirasçıları, inanç sözleşmesi çerçevesinde muris inananın halefi sıfatını kazanır ve onun inançlı işleme ilişkin haklarını kullanma yetkisini devralırlar. Dolayısıyla, teminat altına alınan borcun ifa edilmesi veya başka bir sebeple sona ermesi hâlinde, inananın mirasçıları inanılana karşı iadeten devir talebinde bulunabilirler.

İnanılanın ölümünde olduğu gibi inananın ölümünde inanç sözleşmesi sona ermez. Zira teminat amacına dayalı işlemlerde, taraflar arasındaki kişisel güven ilişkisi değil, borcun teminat altına alınması işlevi esas belirleyicidir. Bu nedenle, inananın ölümü hâlinde inanç ilişkisi sona ermeyecek; yalnızca, mirasçılar borcun ifası veya sona ermesi hâlinde iadeten devri talep etme hakkına sahip olacaklardır.

3.3.7 Sona Ermenin Sonuçları

İnanç sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte, inançlı işlem konusu alacak kendiliğinden inanana dönmez. TBK'nın 509. maddesinde düzenlenen, edinilen

hakların vekâlet verene vekâlet verenin vekile karşı bütün borçlarını ifa ettiği anda kendiliğinden geçişi, güvene dayalı bir inançlı işlem türü olan alacağın teminaten devrine tatbik edilemez. Teminat amaçlı alacağın devredildiği inançlı işlemlerde, alacağın dönüşü otomatik olarak gerçekleşmez³²⁸; bunun için TBK m. 183 ve devamı uyarınca alacağın iadeten temlik gerekir³²⁹.

Bu aşamada inanılanın asli borcu, inanç sözleşmesi çerçevesinde devraldığı alacağı, sözleşmenin amacı doğrultusunda kullanmak ve teminat fonksiyonunun sona ermesiyle birlikte inanan lehine yeniden devretmektir. İnanılan bu borcunu yerine getirmezse, inananın sahip olacağı hak yalnızca şahsî niteliktedir; zira inanç sözleşmesi, inanan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek bir ayni hak kazandırmaz.

Dolayısıyla inanılanın iade borcunu ihlal etmesi hâlinde, inanan yalnızca TBK m. 112 uyarınca tazminat talebinde bulunabilir. Bu tazminat talebi, alacağın aynen iadesinin mümkün olmadığı durumlarda ifa yerine tazminat niteliği taşır. Tazminat miktarının belirlenmesinde, inanç konusu alacağın sona erdiği tarihteki değeri esas alınmalıdır.

Sonuç olarak, inanç sözleşmesinin sona ermesi, taraflar arasındaki borç ilişkisini ortadan kaldırsa da inanılanın iade yükümlülüğünün ifasıyla tamamlanır. Bu yükümlülüğün ihlali, yalnızca borçlar hukuku düzeyinde bir sorumluluk doğurur; aynı hakların kendiliğinden geri dönmesi ise mümkün değildir.

³²⁸ AYANOĞLU MORALI, s. 296.

³²⁹ YÜKSEL ORHUN, s. 296.

4. SONUÇ

Tezimizin sonuç bölümünde, giriş bölümünde ortaya koyduğumuz tez amacı çerçevesinde cevap aradığımız sorulara ulaştığımız sonuçları kısaca ifade ediyoruz. Ayrıca, gerekli gördüğümüz durumlarda, tezin içeriğinde yer alan bazı bölümlerde ele alınan konulara ilişkin tespitlerimizi de burada aktarıyoruz.

Günümüzün ekonomik koşulları, kredi veren alacaklıyı, kredi alan borçluya karşı kanunda düzenlenen teminatlardan farklı teminat arayışlarına yöneltmiştir. Bu bağlamda, güvene dayalı bir işlem türü olarak alacağın teminat amaçlı devri, sözleşme serbestisi ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Teminat amaçlı alacağın temliki, güvene dayalı bir işlem türü olup, inananın temel borç ilişkisinden doğan borcuna teminat teşkil etmek amacıyla alacak hakkını inanılana devretmesi; inanılanın ise borcun vadesinde ödenmemesi hâlinde, kendisine devredilen alacak hakkını tahsil ederek alacağını karşılaması esasına dayanır. Bu nitelikteki teminat amaçlı inançlı işlemler, uygulamada oldukça geniş bir yer tutmaktadır.

Teminat amaçlı alacağın temliki, karma nitelikte bir inançlı işlem olup ne muvazaalıdır ne de kanuna karşı hile teşkil eder. Bu işlemin unsurları; borçlandırıci işlem niteliğindeki eksik iki tarafa borç yükleyen inanç sözleşmesi ile TBK m. 183 ve devamında düzenlenen alacağın temliki tasarruf işlemidir.

İnanç sözleşmesi bakımından kanunda herhangi bir geçerlilik şekli öngörülmemişken, alacağın devri yazılı şekil şartına tabidir. Taşınmazların teminat amaçlı devrinde ise inanç sözleşmesinin geçerli bir hukuki sebep oluşturup oluşturmadığı uygulamada tartışmalıdır. Ancak kanaatimizce, inanç sözleşmesi geçerli bir hukuki sebep teşkil eder ve resmî şekil şartına bağlı olarak akdedilmelidir.

Teminat amaçlı alacak devirlerinde, temel borç ilişkisine dayanan borç ifa edildikten sonra devredilen alacak iade edilmezse, inanan TBK m. 112 ve devamı hükümlerine dayanarak tazminat veya kanaatimizce durumun elverişli olması hâlinde aynen ifa (geri temlik) talebinde bulunabilir. Bu davalarda, temel borç ilişkisine dayalı borcun ifa edilip edilmediğinin ispatı, borcun miktarına göre senetle ispat sınırına tabi olabilir. Ancak açıklama içeren bir dekont, inanılana ait olmasa dahi, inanan açısından borcun ödendiğine dair yazılı delil başlangıcı teşkil edebilir. Dekontun bu şekilde delil başlangıcı olarak kabul edilmesi hâlinde, diğer takdiri delillerle desteklenerek borcun ödendiği ispatlanabilir. Senetle ispat sınırına tabi olmayan borçların ödenmesi ise tanık, belge, yemin, delil sözleşmesi veya ticari defter gibi takdiri delillerle ispat edilebilir. Taşınmazlar bakımından da temel borcun ispatı aynı esaslara tabidir.

Bununla birlikte, aynen ifa, yani alacağın veya taşınmazın geri iadesinin talep edilebilmesi için yazılı bir inanç sözleşmesinin varlığı gerekir. Yazılı inanç sözleşmesi bulunmadığı takdirde, kanaatimizce inanan yalnızca TBK m. 112 ve devamı hükümleri uyarınca tazminat talebinde bulunabilir. Ancak yazılı ve her iki tarafın imzasını taşıyan bir inanç sözleşmesi, alacağın teminaten temlik edildiğini ispatlayabilecek nitelikte kuvvetli bir delildir. Taşınmazların teminaten devrinde ise inanç sözleşmesinin resmî şekilde düzenlenmesi zorunludur.

05.02.1947 tarihli ve 1945/20 E., 1947/6 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'nın, alacakların veya taşınmazların teminaten temlikine uygulanamayacağı kanaatindeyiz. Ayrıca, alacağın teminat amaçlı temlikinde inanılanın iade borcunun dayanağı olarak TBK m. 509'un uygulanması hâlinde, inanılana kanuni bir iade yükümlülüğü yüklenmiş olacaktır ki bu, iade talep hakkının borçlandırıci işlem olan inanç anlaşmasına dayandığı ilkesine aykırıdır ve alacak hakkını mülkiyet hakkına

yaklaştırır. Hakkın tam devri teorisi uyarınca inanılan, alacak hakkını tüm ferileriyle birlikte kazanır.

Alacağın teminaten inançlı temlikine konu olabilecek ve olamayacak alacak türleri açıklandıktan sonra, tarafların iç ilişkideki ve dış ilişkideki borçları incelenmiştir. İnananın teminaten devrettiği alacak kesin hükümsüz bir sözleşmeye dayanıyorsa, TBK m. 186 uyarınca; inanan veya inanılan alacağın devrini borçluya bildirmemişse, TBK m. 187 uyarınca; alacağın aidiyeti çekişmeli hâle gelmişse veya TBK m. 188/f.2'deki takas şartları mevcutsa, borçlu TBK m. 188/f.1 gereği alacağı devreden inanana karşı ileri sürebileceği savunmaları inanılana karşı da ileri sürebilir.

Ayrıca inanılanın borçluyu takip etmede gerekli özeni gösterip göstermemesinin sonuçlarına da değinilmiştir. Bu konuda TBK m. 192 hükmü belirleyicidir. İnılan, bu hüküm uyarınca, gerekli özeni göstermesi hâlinde tahsil edebileceği miktar kadar sorumludur.

İnanılanın iflası hâlinde, inananın teminaten devrettiği alacağı iflas masasından çıkarma hakkının bulunmaması; inanılanın teminaten kendisine devredilen alacağı üçüncü kişiye devretmesine hukuken bir engel bulunmaması; inanılanın hakkını kötüye kullandığının ispat edildiği istisnai hâller dışında inananın şahsî malvarlığına başvurma hakkının mevcut olması; inananın TBK m. 192 uyarınca inanılanın borçluyu takipte gösterdiği özen oranında borcundan kurtulabilmesi; borçlunun belirli koşullarda inanılana karşı defi ileri sürebilmesi; teminat amaçlı alacağın temlikî işlemlerinde inanç sözleşmesinin geçerlilik şekline tabi olmamasının taraflar arasında inanç ilişkisinin kurulduğunu ispatı zorlaştırması ve teminat amaçlı inançlı işlemlerin kanunda açıkça düzenlenmemiş olması gibi, sınırlı sayım ilkesine tabi olmayan nedenler, taraflar arasındaki güven unsurunun zamanla zedelenmesine ve inanç ilişkisi dışında karşılıklı

tazminat veya benzeri taleplerin gündeme gelmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak, bu sorunların aşılabilmesi için inanç sözleşmelerinin kanunda açıkça düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece iadeyi talep hakkına kanuni bir meşruiyet kazandırılmış olur. İnanç sözleşmelerinin hem taşınmazlar hem de alacaklar bakımından kanunda düzenlenmesi, uygulamadaki birçok tartışmalı konunun açıklığa kavuşmasını sağlayacak ve taraflar arasındaki güven unsurunun ilerleyen aşamalarda zedelenmesi durumunda dahi, tarafların taleplerinin kanuni bir zemine oturmasına imkân verecektir.

KAYNAKÇA

- AKCAN, Recep: “Yargıtay Kararlarındaki ‘Güçlü Delil’ Kavramının Hukuki Niteliği”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SÜHFD), 12(1–2), 2004.
- AKIN, Murat Yusuf/DEVELİ AYVERDİ, Emine: “Limited Şirket Esas Sermaye Payının İnançlı Temliki: Basel Eyalet Mahkemesinin 3 Şubat 2019 Tarihli Zb.2018.35 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 27(1), Haziran 2021.
- AKKANAT ÖZTÜRK, Elif Beyza: “Alacağın Teminaten Devri”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 79(1), Mart 2021.
- ALDEMİR TOPRAK, İpek B.: “İnançlı İşlemden Kaynaklanan Tescile Zorlama Davası”, Akdeniz Hukuk Fakültesi Dergisi (AkdHFD), 12(2), Aralık 2022.
- ALTAŞ, Hüseyin/KURT, Leyla Müjde: “İnançlı İşlemler”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2), 2006, s. 1-29.
- ANTALYA, Gökhan/TOPUZ, Murat: Medeni Hukuk: Giriş, Temel Kavramlar, Başlangıç Hükümleri, 2. Baskıya Ek 1. Tıpkı Basım, Legal Yayıncılık, İstanbul 2017. (Medeni Hukuk)
- ANTALYA, O. Gökhan/ACAR, Faruk: Marmara Hukuk Yorumu – Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2025.
- ANTALYA, Osman Gökhan/TOPUZ, Murat: Eşya Hukuku, Cilt IV/1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- ARAL, Fahrettin/AYRANCI, Hasan: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.
- ARAL, Fahrettin: “Topyekün Temlik”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 42(1), 1992, s. 93-140.

- ARAT, Ayşe: “İsimsiz Sözleşmelerin Tamamlanması”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(2), Aralık 2006.
- ARIKAN, Şafak: Türk Borçlar Kanununa Göre Bedensel Zararlarda Manevî Tazminat, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.
- ASLAN, Mehmet Ali: Ticari Defterlerin İspat Kuvveti, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2022.
- ASLAN, Tutku Ecem: Medeni Usul Hukukunda Münhasır Delil Sözleşmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023.
- AYANOĞLU MORALI, Ahu: Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006.
- AYBAY, Aydın: Borçlar Hukuku Dersleri – Genel Bölüm, 12. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 173.
- BAŞÖZEN, Ahmet: Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.
- BERKTAŞ YÜKSEL, Elif: Türk Hukukunda Saf İnançlı İşlemler, Onikilevha Yayınları, İstanbul, Aralık 2022.
- BISCHOFF, J.: Vertragrisiko und clausula rebus sic stantibus, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 1983.
- BİLGİLİ, Fatih/DEMİRKAPI, Ertan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Dora Yayıncılık, Bursa 2022.
- BİLGİLİ, İbrahim Oğuz: Taşınmazların Teminat Amaçlı İnançlı İşlemle Devri,

- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı,
Özel Hukuk Bilim Dalı, İstanbul 2019.
- BUDAK, Ali Cem/KARAASLAN, Varol: Medeni Usul Hukuku, 5. Basım, Filiz
Kitabevi, İstanbul 2021.
- CANSEL, Erol/ÖZEL, Çağlar: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, Seçkin
Yayıncılık, Ankara 2017.
- DAYINLARLI, Kemal: Borçlar Kanununa Göre Alacağın Temliki, 1. Baskı, Dayınlarlı
Hukuk Yayınları, Ankara 1993.
- DEMİRAY, Elif: Alacağın Devrinde Devredenin Garanti Yükümlülüğü, Yayınlanmış
Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel
Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul 2023.
- DEMİRBAŞ, Feride: “Alacağı Devredenin Borçlunun Ödeme Gücünden Sorumluluğu”,
Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Hacettepe HFD), 11(2), 2021.
- DOĞAN, Murat/ŞAHAN, Gökhan/ATAMULU, İsmail: Borçlar Hukuku Genel
Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara
2024.
- DOĞAN, Murat: “Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıt Rehni”, Erzincan Binali
Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EBYÜHFD), 12(3-4), 2008, s.
181-207.
- EDİS, Seyfullah: Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6. Baskı, Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara 1997.
- ENGİN, Baki İlkey: Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu, Doktora Tezi,
İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.
- ERDOĞAN, İhsan: “Hukuki Muamelelerde Şekle Aykırılığın Sonuçları”, Gazi

- Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 1, Haziran 1997, s. 125-135.
- ERDOĞAN, İhsan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, Ekim 2019.
- ERDÖNMEZ, Gülay: “Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 123/2016.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.
- ESENER, Turhan: Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956.
- GAYRETLİ AYDIN, Seda: “Hukukî Niteliği Bağlamında Paket Tur Sözleşmeleri Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme”, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Mustafa Avcı’ya Armağan), 2024/2.
- GÖKLER, Ahmet Metin: Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ile Bu Kuralın İstisnaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- GÜVENÇ, Özgür: Taşınmazların İnançlı İşlemle Devri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- HALMAN ÇETİN, Emine: Tasarrufun İptali Muvazaa İnançlı İşlem ve Nam-ı Müstear, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022.
- HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 4. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.
- HATİPOĞLU, Tahsin: Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sözleşmeleri, T.C. Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mayıs 2019.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

<https://www.kazanci.com.tr/>

<https://www.lexpera.com.tr/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>

<https://ssrn.com.tr/>

İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: “Kanuna Karşı Hile Kavramının Boşanma (Aile) Hukukundaki Görünümünün Suç Genel Teorisi Meseleleri Bağlamında İrdelenmesi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TADD), 12, 2013.

KARAFAKİH, İsmail Hakkı: Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara 1952.

KARSLI, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 5. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul 2020.

KAYA ER, Ayşenur: Alacağın Devrinin Sözleşme ile Sınırlandırılması ve Yasaklanması, Tezli Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara 2022.

KAYA, Erhan: Senetle İspat Zorunluluğu ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi, T.C. Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yalova 2022.

KAYAR, İsmail: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler / Özel Borç İlişkileri, Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.

KAYIHAN, Şaban: Medeni Hukuk Bilgisi – Cevaplı Test Soruları ve Kısa Hukuk Sözlüğü İlaveli, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

KAYIKLIK, Abdurrahman: “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nun ‘Ticari İşlem’ Kıstası ve Taraf Bakımından Uygulama Alanı”, Dokuz Eylül Üniversitesi

- Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(2), 2021.
- KESER, Leyla: “İlk Görünüş İspatı (Prima Facie Beweis)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, 2020, s. 231-251.
- KIRCA, Çiğdem: “Manevî Tazminatın Fonksiyonu ve Niteliği”, Yargıtay Dergisi, Temmuz 1999, s. 242–270.
- KİRAZ, Taylan Özgür: Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Cilt I, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017.
- KOÇ, Evren: Medeni Usul Hukukunda Belge Kavramı, 1. Basım, Sümer Kitabevi, İstanbul 2021.
- KONURALP, Haluk: Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- KURU, Baki/AYDIN, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 7251 Sayılı Kanun Değişiklikleri İşlenmiş 5. Baskı, Ankara, Ocak 2021.
- KURU, Baki: “Yazılı Delil Başlangıcı (HMK m. 202)”, Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, Cilt 2, Ankara 2014.
- MATGATCHEV, Ivan P.: “Fiducia Cum Creditore Contract in EU Law”, Konferans, Kopenhag Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Metro 1, Fiolstræde 4-6, Kopenhag, Danimarka, 10 Eylül 2009.
- MUŞUL, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Ocak 2012.

- NOMER, Haluk Nami: “Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar ile İnanç Sözleşmeleri ve Lex Commissoria Yasağı”, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul, 2016, s. 2007-2015. (Vefalı Satışlar)
- NOMER, Haluk Nami: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 16. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2018. (Borçlar Hukuku Genel Hükümler)
- OĞUZMAN, Mustafa Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II, Gözden Geçirilmiş 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: “Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM), LVII (1-2), İstanbul 1999.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: “Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MHB), No. 19, 1–2 1999.
- OZANEMRE YAYLA, H. Tolunay: “Manevî Tazminat Alacağının Devredilmesi Konusuna İlişkin Bir Değerlendirme”, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (ÇÜHFD), 5(1), Nisan 2020, s. 3601–3632.
- ÖGE, Hande: Alacağın Devrinde Taraflar Arası İlişkiler, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haziran 2022.
- ÖĞÜZ, Tufan: “İnançlı Temlike Konu Taşınmazın İadesi Talebinin Dayandığı Hukuki Esasların Değerlendirilmesi”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İKÜHFD), Aralık 2005 Sayısı, 2005, s. 119-133.
- ÖNEN, Ergun: Medeni Yargılama Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.

- ÖZKAYA, Eraslan: Açıklamalı – İçtihatlı İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- ÖZMUMCU, Seda: “1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Delillerin İkamesi Hakkındaki Hükümlerine Mukayeseli Bir Bakış”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(101), 2013, s. 42-66.
- ÖZSUNAY, Ergun: Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1968.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 7. Baskı, İstanbul, Ekim 2019.
- PEKSÖZ, Vildan: Hukuk Muhakemesi Kapsamında Karineler ve Faturanın Hukuki Niteliği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019.
- POSTACIOĞLU, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975.
- POSTACIOĞLU, İlhan E.: Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, Genişletilmiş 2. Baskı, Baha Matbaası, İstanbul 1964.
- PULAŞLI, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Adalet Yayınevi, Ankara 2019
- PULAŞLI, Hasan: Şarta Bağlı İşlemler ve Hukukî Sonuçları, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara 1989.
- REETZ, Peter: Sicherungszession von Forderungen, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2006.

- REİSOĞLU, Safa: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012.
- SARAÇOĞLU, Simge: Teminat Amacıyla Alacağın Devri, Doktora Tezi, T.C. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Ocak 2025.
- SARIGÜL ATA, Bersun: “Belge ve Belgenin Delil Kuvveti”, Ankara Barosu Dergisi, 2020/1.
- SAYMEN, Ferit Hakkı: Manevî Zarar ve Tazmini Sureti, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul 1940.
- SEVİNÇ, Ahmet: Alacağı Devredenın Garanti Borcu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- SİRMEN, A. Lâle: Alacak Rehni, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1990.
- SİRMEN, A. Lâle: Eşya Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- SİRMEN, A. Lâle: Türk Özel Hukukunda Şart (Şart), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992.
- SÖYLEMEZOĞLU, Elif: Alacağın Teminat Amacıyla Devri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul 2021.
- ŞAHİNİZ, Cevdet Salih: “Alacağın Temlikinde Sözleşme ile Kararlaştırılan Temlik Sınırlama (Kısıtlama) ve Yasakları”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(3-4), 2006, s. 495–520.
- ŞEKER, Melih: Roma Hukuku’nda Fiducia (İnançlı İşlem) ve Türk Hukuku Üzerindeki Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

- TANRIVER, Süha: “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünmeyeceği Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1993/2, s. 212-243.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.
- TENEKECİ, Cüneyt: İnançlı İşlemler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.
- TİRYAKİ ÖZLÜK, Betül: Şematik Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024.
- TOK, Ozan: Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- TUNÇOMAĞ, Kenan: Türk Borçlar Hukuku, Cilt I, 6. Bası, Sermet Matbaası, İstanbul 1976.
- TÜRKTEKİN, Servet: Senetle İspat Zorunluluğu ve Sınırları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2010.
- ULUŞAN, İnanç: Teminat Altına Alınmış Alacakların Devri, Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir 2019.
- UMAR, Bilge/YILMAZ, Ejder: İsbat Yüğü, 2. Baskı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1980.
- UMAR, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- UYGUR, Atiye B.: “Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (GÜHFD), 10(1-2), 2006, s. 171-195.

- ÜNLÜTEPE, Mustafa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Mart 2021.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, Genişletilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2000.
- VON TUHR, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısım (Çev. Cevat Edege), Cilt I-II, Yargıtay Yayınları, Ankara 1983.
- YALMAN, Süleyman: “Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ocak 1995, s. 495-512.
- YAVAŞ, Murat: Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- YAVUZ, Cevdet/ACAR, Faruk/ÖZEN, Bülent: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Güncellenmiş ve Yenilenmiş 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2024.
- YENER, Mehmet Deniz/BÜYÜK, Yasin: “Yüklenicinin Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmesinden Doğan Alacağını Devretmesinde Garanti Sorumluluğu”, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (İMHFD), 9(1), Mart 2024.
- YILDIRIM, Mehmet Kamil: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1990.
- YILMAZ, Süleyman/PINAR, Hamdi: “İnançlı İşlemlerin Muvazaalı İşlemlerle Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 68(4), 2019, s. 959-998.
- YÜCER, İpek: “Yenileme (Tecdit)”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(1), 2007.

YÜKSEL ORHUN, Mercan: Teminat Amacıyla Alacağın Devri, Doktora Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, Ankara 2017.

